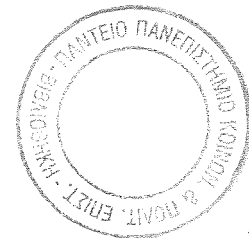

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Α' Κύκλου
«Πολιτιστική Πολιτική, Διοίκηση και Επικοινωνία»

Διπλωματική Εργασία
Έννοιες της Αποδομητικής Θεωρίας του Paul de Man
Παπαλεωνιδόπουλου Αγλαΐα

Επιτροπή
Δ. Δημηρούλης
Γ. Βέλτσος,
Δ. Καββαθάς

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Αριθ. Πρωτοκ. 916 Ελήφθη την 29/3/04

Αθήνα, Φεβρουάριος 2004.

$\pi = \text{μήκος κύκλου} / \text{διάμετρος κύκλου} = 3,14159265358973923842626\dots$

«Αεί, ὁ θεὸς ὁ μέγας γεωμετρεῖ τὸ κύκλου μῆκος, ἵνα ὀρίσῃ διαμέτρῳ
παρήγαγεν ἀριθμὸν τὸν ἀπέραντον, ὃν φεῦ, οὐδέποτε ὅλοι οἱ θνητοὶ ἄν
εὕρωσιν...»

Περιεχόμενα

Πρόλογος

Ρητορική

Γραμματική- Ρητορική

Η αναδιάρθρωση του Trivium. Η επιστημολογία της ρητορικής

Ρομαντική Ιδεολογία: η οργανική μεταφορά στην ποιητική δημιουργία
και την ιστορική αντίληψη

Το γενετικό μοντέλο της μεταφοράς στη Γένεση της Τραγωδίας.

Η εξεικόνιση (Figurality)

Επιφάνειες...Φαινομενότητες...Φάσματα...

Η ολοποιητική δύναμη της μεταφοράς στον Proust και το Μετωνυμικό
Σφάλμα

Ορίζοντας την «ουσία» και τη σφαλερή επιμονή της. Το αναφορικό
σφάλμα

Η οικονομία των τρόπων: η παραγωγή των εξεικονίσεων

Η τροπολογική αφήγηση ή το αποδομητικό πάθος: η καταδίωξη της
αναφοράς.

Η κειμενο-παραγωγική δύναμη της αποδόμησης,

Εξεικόνιση και κατανόηση

Από τη χρονικότητα στη ρητορικότητα: η αλληγορία του μη
αναγνώσιμου.

Η ηθική προσταγή της αλληγορίας.

Η αλληγορία ως πράξη

Αλληγορία της απορίας.

Γραμματική

Η επιτέλεση της διαφοράς. Το φαινομενοποιημένο σε απορία
γλωσσικό ρήγμα του Κοινωνικού Συμβολαίου
Το κείμενο: η αναφορά, η γραμματική,

Η εξεικόνιση ως απορία γραμματικής- αναφοράς.
Η απορία ως φαινομενο-(ταυτο)-λογία του ρήγματος.
Το κείμενο ως απορία

Τα κατάλοιπα του ασύμπτωτου γραμματικής - αναφοράς.

Η επιτελεστική ρητορική. Ειρωνεία.

Το ανακόλουθο ως μύθευμα.
Το Σημείο Μηδέν του Σφάλματος

Οι διαμελισμοί της μηχανικής γραμματικής

Σχέση κειμενικής μηχανής-ρητορικής.
Η επιτελεστική ρητορική: ανακόλουθο, ειρωνεία.

Ο χρονικός πυρήνας της ειρωνείας.

Αλληγορίες της ειρωνείας

Κύκλος: ...και πάλι ειρωνεία

Αισθητική Ιδεολογία: οι φιλοσοφικές προκείμενες της ρομαντικής
λογοτεχνίας

Pascal- Baudelaire: η δύναμη των αριθμών.
Τρόπος και σύνταξη.

Επίλογος

Επίμετρο
Ad Infinitum.

Πρόλογος

«Ο τροχός ταλαντεύτηκε λιγάκι στην άκρη του Σχεδιαστή, έπεσε ύστερα και κατρακύλησε στην άμμο, ώσπου σταμάτησε λίγα μέτρα πιο πέρα. Ήδη όμως ο επόμενος είχε προβάλει από πάνω και ύστερα άλλος, πολλοί, μικροί και μεγάλοι τροχοί, παρόμοιοι μεταξύ τους, τόσο που δύσκολα τους ξεχώριζες. Και όλοι ακολουθούσαν την ίδια τροχιά. Εκεί που νόμιζες ότι ο Σχεδιαστής είχε πια αδειάσει ολότελα, εκεί έκανε της εμφάνισή της η επόμενη ομάδα, που έπεφτε και κατρακυλούσε στην άμμο.

[...] Το μηχάνημα προφανώς διαλυόταν μπροστά στα μάτια του».

Franz Kafka, Η Σωφρονιστική Απουκία.

Ο λόγος για τη θεωρία είναι λόγος για την κατασκευή. Για τις συνεκτικές της αρθρώσεις, τις ανατρεπτικές ή τουλάχιστον εύστοχες κινήσεις της, την κομψότητα της επιχειρηματολογίας της. Το γεγονός πως μια απρόσωπη, μηχανιστική μεταφορά οικειοποιείται τεράστια δύναμη γοητείας και επιβολής δεν είναι το μοναδικό παράδοξο, με το οποίο ανοίγει η ανάγνωση της παρούσας εργασίας το χώρο των τυφλών σημείων της. Το παράδοξο προηγείται του Προλόγου. Έχει εγγραφεί ήδη στον τίτλο του πονήματος, όπου συνέρευσαν όλες οι λογικές εντάσεις του κειμένου. Η διαπίστωσή του δυσκολεύει την κίνηση αυτών των λέξεων. «Έννοιες» και «Θεωρία» συνθλίβουν τη λέξη «Αποδομητική», που ήδη ως επιθετικός προσδιορισμός μοιάζει να έχει αποδεχτεί τον παρασιτικό για την ακριβολογία του πονήματος ρόλο της. Το εγχείρημα είναι αντι-αποδομητικό: ο λόγος περί μεθόδου, ο κατεξοχήν(;) ντερινταϊνός εφιάλτης της ολίκευσης. Ή το επιτελεστικό ισοδύναμο της σισύφειας/ αλληγορικής διάνοιξης του Λεξιλογίου: γραφή, διασπορά, διαφωρά, ίχνος, συμπλήρωμα, υμένας...

Είναι σοβαρά απορητικό το καθεστώς του τίτλου; Ή μήπως μια πόζα; Η μεταμφίεση μιας προσηγηθείσας, τυφλής ανάγνωσης του έργου του de Man; Μήπως δεν αποτελεί τυφλό σημείο το γεγονός ότι απαλείφθηκε η επισκόπηση των κρισιμότερων ίσως εννοιών του ντεμανικού έργου, της τύφλωσης και της διόρασης, παρότι το ίχνος τους εγγράφεται σε όλες τις υπόλοιπες, τις αλληγορικά ή ειρωνικά επεξεργασμένες; Μήπως δεν μεγεθύνεται το σκοτάδι της ανάγνωσης από τη στιγμή που αυτή η καταστολή απειλεί πρωτίστως τον πρόλογο να αποσιωπήσει τις σχέσεις *Derrida – de Man*, τις οφειλές και τις υπερβάσεις, τις αυτονομήσεις, τις συμπτώσεις και τις παραλληλίες τους που περιγράφουν την ιστορία μιας διπλής, πνευματικής διαδρομής; Και αν η διαπίστωση της απορίας είναι

φυγοπονία; Πάντα μπορεί ο γράφων αβασάνιστα να χρεώσει τις δικές του αποτυχίες στο μη αναγνώσιμο των κειμένων, των δικών του ή των άλλων.

Η ανάγνωση μάχεται τις αντιστάσεις της και τις προκαλεί. Ο τίτλος «Έννοιες της Αποδομητικής Θεωρίας του de Man» έχει πρόσθετα σημεία απροσδιοριστίας: το πιο καταχρηστικό όλων, το όνομα «de Man» και τις δυο αλληγορικές, γενικές πτώσεις που πολιορκούν ανηλεώς την «Αποδομητική Θεωρία». Η αποδόμηση που εσχάτως διέφυγε το εξευτελιστικό ενδεχόμενο να προτιμηθεί ο όρος «Μέθοδος» αντί της «Θεωρίας» μοιάζει απονευρωμένη μέσα στη φυλακή τόσων εννοιολογικών επιθέσεων. Ή μήπως αναπαυτικά θρονιασμένη στα συντηρητικά της συμφραζόμενα; Φαίνεται πως η διαφυγή από την απορία δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση. Το ακατάληκτο καταδιώκει κάθε ανάγνωση που αφελώς πέφτει στην παγίδα να επιδείξει μεθοδολογική εντιμότητα απέναντι στους θεματισμούς της.

Ο τίτλος ενέχει τον κοινό τόπο, τη συστηματοποίηση, προπάντων τη δεδηλωμένη πρόθεση. Ο σιδηρόδρομος των γενικών πτώσεων καταλήγει στο Υποκείμενο, στην ελεγκτική αρχή της πρότασης, στο άγρυπνο μάτι που εγκαλεί στην τίμια υποδοχή του λόγου του. Καταλήγει σε εκείνο που συστηματικά απαλείφεται από αυτή την προ-γραφή: ως βιογραφία, ως πνευματική συμβολή, ως «αμαρτωλό, πολιτικό παρελθόν», όχι όμως ως ύφος γραφής.

Αυστηρό και κομψό, ακριβολόγο και θεατρικό ταυτόχρονα, ειρωνικό και εξηγητικό. Ένα ιδιότυπο μείγμα αυθεντικού και προβλέψιμου, πάθους και ανάλυσης, μια παράδοση γραφή που συντηρεί την εκκρεμότητα σε μια θανατηφόρα παθητικότητα, που έχει καταστείλει όλες τις εντάσεις της πρόθεσης και συνάμα έχει απελευθερώσει όλα τα ξεσπάσματα της τυφλής και αποκρουστικής γλωσσικής βίας, που έχει ονοματίσει φρικτά σχήματα λόγου και έχει αναδείξει την κειμενική μηχανή των διαμελισμών:

«Ο Βολοκόπος δεν έγραφε, τρυπούσε μόνο με τις βελόνες του το κορμί του αξιωματικού. Και το Κρεβάτι δεν μετακινούσε αργά το σώμα, παρά το έσπρωχνε προς τις βελόνες [...] η μηχανή δεν κατάφερε να ολοκληρώσει τη δουλειά της. Δεν μπόρεσε καν να φέρει σε πέρας την τελευταία κίνηση: να πετάξει στην τάφρο το διάτρητο κορμί του αξιωματικού» (ό.π: 70)

Ανάγνωση καχύποπτη, ρητορικά συνειδητοποιημένη απέναντι στις αφομοιωτικές τάσεις της θεωρίας, πιστή στην εκ του σύνεγγυς παρενόχληση των λέξεων – απογυμνωμένη από τις ολικευτικές και τεχνητές αμφιθυμίες της νεοκριτικής της προέλευσης. Επιστημολογική αυστηρότητα σθεναρή απέναντι στα προς εξέταση κάθε φορά κείμενα, αλλά κυρίως απέναντι στο δικό του αναλυτικό λόγο – προίκα της φιλοσοφικής του μαθητείας στα κείμενα των Kant, Nietzsche, Heidegger,

Hegel, Derrida, Blanchot και Sartre λίγο πριν εγκαταλείψει την πατρίδα του, το Βέλγιο εξαιτίας του πολέμου¹. Εχέγγυα υποταγμένα σε μια στρυφνή γραφή και μια πολύπλοκη σκέψη που ανιχνεύουν το μη αναγνώσιμο. Δικλίδες ασφαλείας για τη συστηματική και αξιωματική έκθεση μιας στέρεης και αυστηρά εννοιολογικής επιχειρηματολογίας που επιτρέπει στο έργο του προγραμματικές διαστάσεις. Γιατί επιλέγει να διατυπώνει καθολικούς νόμους, εκεί που ο Derrida επιμένει στο άτμητα ιδιωτικό.

Γιατί ο de Man έχει αφομοιώσει τα μαθήματα του Heidegger για το αποφασιστικό κριτήριο που εδραιώνει τη ριζοσπαστική, θεωρητική σκέψη, τη συνεκτική ορολογία και δεν παραλείπει να την επεκτείνει / εμπλουτίζει στα έργα του. Μια εξέλιξη που εντάσσεται στα υλικά γεγονότα, παρά στη διαλεκτική κίνηση της πορείας του. Το εγχείρημα δεν είναι χωρίς τα τυφλά του σημεία- για τα περισσότερα από τα οποία, τις περισσότερες φορές προκαταλαμβάνει τους αναγνώστες του. Κατάλοιπα της χαϊντεγκεριανής σκέψης διατρέχουν ακόμα και τις περισσότερες «αποδομητικής χροιάς» μελέτες του («θυσία», «αποκήρυξη», «αφανισμός», «θάνατος» διαστίζουν τη σκέψη του).

Ο τίτλος της εργασίας τώρα εκκρεμεί σε μια νέα σημασιодότηση: ο de Man προειδοποίησε για την καχυποψία απέναντι στην κειμενο-παραγωγική δύναμη του αποδομητικού λόγου. Η εργασία αυτή συνειδητά πέφτει στην παγίδα της ολοποίησης, της ταξινόμησης, της κατηγοριοποίησης, της απονεύρωσης- ανεξάρτητα από το βαθμό στον οποίο πετυχαίνει τις καταλυτικές της βλέψεις.

Διπλά δεσμευμένη ανάγνωση: εγκλωβισμένη στην απλή απαρίθμηση εννοιών και στην απαίτηση της συνοχής, της συνάφειας. Γοητευμένη από την περιεκτικότητα του κύκλου και διαμελισμένη από τις σπειροειδείς κινήσεις των γραμμάτων της...

Είθισται ... οι απολογίες για τις αποτυχίες μιας εργασίας να βρίσκουν τη θέση τους στον πρόλογο μαζί με τους σκοπούς του πονήματος, την έκθεση της δομής και την αποκομιδή των ωφελειών. Στην περίπτωση του Paul de Man, αισθητοποιείται ακόμα περισσότερο η ηθική επιταγή της ανάγνωσης, που υποτάσσει τη θεώρηση όλων αυτών των κατασκευών, κατευθύνσεων, μεταφορών στο ανακόλουθο. Και το ανακόλουθο σε κάθε εργασία είναι ο επίλογος του προλόγου... έστω σαν μια έσχατη προσπάθεια ολίκευσης. Γιατί πάντα στο αμφίθυμο τέλος προβάλλει το ακατανόητο, η διαγραφή των απολογισμών «εσόδων-εξόδων». Όμως η διαπίστωση του ακατανόητου είναι παγίδα. Διαφορετικά δεν θα ακολουθούσε στις επόμενες αυτής της παραγράφου η απολογία, αλλά η σιωπή της λευκής σελίδας.

¹ Norris, 1988: 13-14, 38-40.

«Το κείμενο για τον Paul de Man δεν διαβάζεται. Ο γεωμέτρης αποτυγχάνει να χαράξει τον κύκλο της δικής του ανάγνωσης. Αδυνατεί να κλείσει το αναφερόμενο «Paul de Man» σε ευκρινείς ενότητες, να διαμελίσει το θεωρητικό του σώμα, κατά βούληση. Να προδιαγράψει περιόδους όπου αφομοίωσε εκείνο ή το άλλο λεκτικό, να εκθέσει τις οφειλές τους σε Heidegger, Nietzsche, Kant, Derrida. Μόλις που καταφέρνει να εξιστορήσει το στοχασμό του και τότε ακόμα τραυλίζει. Αλληγορεί. Επαναλαμβάνει και συντρίβεται από την ενοχή της επανάληψης. Αντιγράφει πάντα, αλλά με μια διαφορά. Γιατί διαβάσει αυτή την απειροελάχιστη διαφορά, απολιθώνεται, μόλις την αισθανθεί και η κίνηση της αντιγραφής αρχίζει πάλι.

»Οι προσπάθειες να διακριθούν δυο μεγάλα κεφάλαια με τίτλο Ρητορική και Γραμματική, αντίστοιχα φαντάζει πλέον μάλλον αμήχανη, από τη στιγμή που λίγο μπόρεσε να διακρίνει η γράφουσα τη σύνταξη του γράμματος από την επιτέλεση. Επίκεντρο της εργασίας έγιναν οι κειμενικές αναλύσεις του Allegories of Reading, η άγκυρα του προγραμματικού λόγου του Paul de Man. Η γραφή όμως δεν μπόρεσε να αναδυθεί στην επιφάνεια μιας κομψής μεταφοράς. Ακόμη και το γεωμετρικό μοντέλο της υπονομεύτηκε από το άρρητο τραύλισμά του. Σε ένα απελπιστικό «όλα μεμιάς».

»Μπορεί τότε να δικαιολογείται ότι δεν φταίει η ανάγνωση που επιχειρεί, αλλά ο θεματικός της τόπος: ο de Man έχει γίνει ο θεματικός τόπος της ανάγνωσης, η ίδια η ανάγνωση που με τη σπειροειδή χορογραφία της φέρνει τον γραφέα- αναγνώστη σε μια κατάσταση ριζικής δυσλεξίας. Τον αφήνει να αναρωτιέται αν στο αυστηρό, θεωρητικό του πρόγραμμα, συμβαίνουν πράγματι όλα μεμιάς, ταυτόχρονα: στη σκηνή της, ορολογίες περσόνες αποκαλύπτουν αποκρύπτοντας μια ερωτηματοθετική δομή που τρέπεται διαρκώς σε οπισθοχώρηση: το σφάλμα που γίνεται τρόπος, που δίνει το σχήμα, που σπάζει τον τρόπο, που αλληγορεί για το μη αναγνώσιμο, το σφάλμα που θέτει, που στήνει τις απορίες διαπίστωσης – επιτέλεσης, που κινητοποιεί το φυγόμαχο τρόπο, που φαινομενοποιεί, το σφάλμα ως ρήγμα, που διανοίγεται από το υλικό γράμμα, που αποδιαρθρώνει τη σύνταξη, που εκφέρεται ως ανακόλουθο, που είναι το τυχαίο, το βίαιο, το μετωνυμικό...

Τα υποκείμενα χάθηκαν σε αυτή την πρόταση, που δεν μπορεί όμως να διαφύγει από τη γραμματική της. Πάντα, ένα υποκείμενο... Αεί, ό Θεός... και έπειτα αρχίζει το τραύλισμα, η ατέλειωτη απαρίθμηση των πιο ισχυρών, «ονοματικών ορισμών», των αριθμών. Σε μια σύνταξη που αλληγορεί για το πέρα από την κίνηση.

»Ο αναγνώστης υποκρίνεται. Μάλλον δεν κατάλαβε, αλλά προσπάθησε να μιμηθεί, να αναπαραστήσει τη ζωή του, την πιο υλική διάσταση της γραφής. Το κείμενο του είναι στοιχειωμένο. Έτυχε να επανεγγράψει κυριολεκτικά την εγκατακρήμνιση, αλλά μετάνιωσε για την

απομνημείωση στην οποία μόλις προέβη. Η γραφή δεν θέλει να εξιλεωθεί για το διαμελισμό. Δεν θα ολοκληρωθεί το κείμενο, γιατί τελεί ακόμα υπό το πένθος της απώλειας.

»Και η πολιτική των τίτλων αποδεικνύεται διπλά απορητική: ένα τέχνασμα, μια μεταφορά: σαν όλο το βάρος της κατανόησης να έχει πέσει στους τίτλους και μόλις το κείμενο που καθέννας τους εισάγει αναγνωστεί, φαίνεται περίτρανα ότι δεν ανήκει καθόλου σε αυτό τον τίτλο, ότι εξιστορεί όλα όσα ο τίτλος προσπαθεί να πειθαρχήσει διαμιάς και ότι αφηγείται πολύ περισσότερα από τον τίτλο. Υπονομεύει τον τίτλο στον οποίο αντιστοιχεί και εγείρει αξιώσεις στους υπόλοιπους τίτλους που διαστίζουν το κείμενο, άλλα κείμενα, όλα τα περιθώρια. Κι όμως οι τίτλοι δεν θα μπορούσαν να υπάρξουν χωρίς το κείμενο, χωρίς τις αφελείς, αλλά οδυνηρές, εκ του σύνεγγυς αναγνώσεις των παραδειγματικών αναλύσεων του de Man. Επίσης το κείμενο που κατατίθεται ως διπλωματική εργασία δεν θα υπήρχε καν χωρίς αυτούς τους αφελείς, κωμικά εξηγητικούς τίτλους, που δεν εξηγούν και δεν συστηματοποιούν το παραμικρό.

»Ο αναγνώστης τυφλώθηκε από τον τίτλο του κειμένου του. Δεν μπόρεσε ποτέ να διαβάσει τις «Έννοιες της Αποδομητικής Θεωρία του Paul de Man» και αυτή η αποτυχία χρεώθηκε στις άναρθρες κραυγές, τις σιωπές, την ακαταστασία μιας γραφής που συντρίφθηκε από τις αντιστάσεις που ανέπτυξε απέναντι στο θεσμό. Και επρόκειτο για ένα κρίσιμο για το θεσμό κείμενο, που τώρα μένει χωρίς αντίκρισμα.

»Η γραφή στοιχειώθηκε από μια απορία πρότερη αυτής, που χρειαζόταν την παρούσα γραφή για να αναδυθεί ως τέτοια. Πως πλαισιώνεται ο Paul de Man από έναν θεσμό που καλείται «Κύκλος Μεταπτυχιακών Σπουδών για την Πολιτιστική Πολιτική Διοίκηση και Επικοινωνία»; Προφανώς σε μια απορία: της αντίστασης της θεωρίας στο θεσμό- που πάντα μπορεί να διαβαστεί ως αντίσταση της θεωρίας στο γράμμα της. Άρρητον...

Αθήνα, Φεβρουάριος 2004.

Α.Π.

Ρητορική

Γραμματική και Ρητορική

Η αναδιάρθρωση του *Trivium*. Επιστημολογία και Ρητορική.

Η προτεραιότητα που χορηγεί ο φιλοσοφικός λόγος από τον Πλάτωνα μέχρι τον Kant στις λογικές κατηγορίες, τις έννοιες, την αλήθεια έναντι της γλώσσας εξορίζει τη ρητορική σε ένα πεδίο «πειστικών» τρόπων και σχημάτων λόγου επιζήμιων για τις επιδιώξεις του². Η κλασική ρητορική αντιμετωπίζει τη μεταφορά κατά κυριολεξία: μια ιδιοτροπία του λόγου, μια περίτεχνη εκφορά που δεν αξίζει μεγαλύτερης προσοχής από εκείνη που πρέπει να αποδίδεται σε ό,τι είναι σε αυτή διανυγές, εύκολα αποκωδικοποιήσιμο, επικοινωνήσιμο, κατανοητό.

Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι η προκατάληψη για την πρωτοκαθεδρία του νοήματος έναντι του τρόπου εκφοράς τυφλώνει τη μελέτη της ίδιας της παρέκκλισης από τον κανόνα. Η εξέταση της μεταφορικότητας φιλοσοφικών κειμένων των Locke, Condillac, Kant από το de Man επαναλαμβάνει το σχήμα της αντιδραστικής τύφλωσης που αναπτύσσεται στο *Blindness and Insight*: ενώ η περιφρούρηση του φιλοσοφικού λόγου από την σχηματικότητα αναδεικνύεται σε διακύβευμα για την καθαρότητα του στοχασμού, τα κείμενά τους δεν κάνουν άλλο παρά να διατηρούν τη σχηματικότητα που καταγγέλλουν. Ο Locke, δείχνει ο de Man, αναγκάζεται να καταφύγει στη σαγήνη της ρητορικής για να υπερασπιστεί την αξιοπιστία του φιλοσοφικού λόγου:

«Όπως και η γυναίκα, προς την οποία ομοιάζει («όπως το ωραίο φύλο»), είναι ένα στολίδι στο βαθμό που διατηρείται στο πλαίσιο που της αρμόζει. Έξω από αυτό όταν εμπλέκεται στις σοβαρές υποθέσεις των ανδρών («αν σκοπεύουμε να μιλήσουμε για τα πράγματα όπως έχουν») αποτελεί σκάνδαλο που προκαλεί σύγχυση, όπως η παρουσία μιας πραγματικής γυναίκας σε μια λέσχη κυρίων, οι οποίοι θα την ανέχονταν μόνο ζωγραφιστή, κατά προτίμηση δε γυμνή (όπως η παράσταση της Αληθείας), πλαισιωμένη και κρεμασμένη στον τοίχο»³.

Ο ένοχος καταγγέλλεται, καταδικάζεται και ο κίνδυνος εξαλείφεται. Όσο βέβαια η κατάσταση παραμένει ελέγξιμη. Διότι, σύντομα η επιχειρηματολογία περνά από τις εξωραϊστικές συνδηλώσεις της ρητορικής, στην τερατογενετική και καρκινική φύση της τελευταίας ή τουλάχιστον στην απροκάλυπτη απειλή της για το ανθρώπινο

² ό.π: 65.

³ ΑΓΡΑ, 1990: 19.

πεπρωμένο: «Η κοινή λογική μας λέει ότι ποίηση και φιλοσοφία είναι τρόποι του λόγου (mode of discourse) που θα πρέπει να παραμείνουν διακριτοί: ο συνδυασμός μιας τέτοιας δύναμης γοητείας με μια τέτοια εξουσία (authority) είναι πρόκληση για την ίδια τη μοίρα»⁴.

Η κατανόηση λοιπόν στο trivium⁵ θεμελιώνεται στη σύμπτωση έννοιας – φαινόμενης εκδήλωσης στο πεδίο της γλώσσας. Η γραμματική τίθεται στην υπηρεσία της λογικής για να παράσχει εννοιολογήσεις στο γλωσσικό πεδίο. Η διαφανής αντιστοίχιση γραμματικής – εννοιολόγησης επεκτείνει τις δυνατότητες της γλώσσας στο πεδίο των μαθηματικών επιστημών (quadrivium). Η ακλόνητη πίστη σε μια μαθηματικής προέλευσης «ταυτότητα» νοήματος – γλώσσας – πραγματικότητας γεωμετρεί την ανθρώπινη μοίρα. Η υποδεέστερη θέση της ρητορικής στο trivium είναι μόνο μια εκδοχή της πλάνης του καθαρού Λόγου.

Ό,τι αμφισβητεί ο de Man είναι ακριβώς η διάνοιξη της γλώσσας στα δυο γνωσιακά πεδία, η ικανότητα της να παράσχει ακώλυτη πρόσβαση δια του λόγου τόσο στην εννοιολογική, όσο και στη φαινόμενη γνώση, να εξισώνει δηλαδή εμπειρικό κόσμο και πνεύμα. Η επί αιώνες κατασταλασμένη ρητορική γίνεται τώρα αναθεωρητική δύναμη στην επικράτεια του trivium, αρνείται το γάμο λογικής- γραμματικής και υπερασπίζει το μη αναγώγιμό της σε λογική και εμπειρία. Αναπαραστάσεις, φαινομενότητες, έννοιες δεν μπορούν να τη χειραγωγήσουν σε ένα υποστηρικτικό ρόλο μόνο και μόνο γιατί δεν προηγούνται αυτής. Γεννιούνται από τη γλώσσα, από το ανοίκειο που απατηλά εξιδανικεύεται στο όνομα της οργανικής ταυτότητας «γνώσης- εμπειρίας».

Από την εμμονή στην κυριολογία μέχρι την αυτονόμηση της λογοτεχνικής κριτικής με διακριτικό στοιχείο της τελευταίας την καλλιτεχνική δημιουργικότητα του εσχηματισμένου λόγου, από τον Shelley μέχρι την ανοικειωτική δύναμη της φορμαλιστικής, ποιητικής λειτουργίας, οι αυστηροί διαχωρισμοί του trivium δεν αμφισβητήθηκαν σοβαρά, αφήνοντας ρητορική και φιλοσοφία καθεμιά παραδομένη στο δικό της ναρκισσισμό. Η ρομαντική αξιοθέτηση της ρητορικής- από θεραπαινίδα της γραμματικής και της λογικής, ως τέχνη της πειθούς και της ευγλωτίας, σε κατεξοχήν φύση της γλώσσας⁶, ριζοσπαστικοποιείται με την ισοπεδωτική, νιτσεϊκή, κριτική και τη μηδενιστική σχεδόν αμφισβήτηση κάθε επιστημολογικού κύρους της λογικής. Ο Nietzsche αποδομεί τη δυτική μεταφυσική ανακαλώντας την ξεχασμένη

⁴ de Man, 1984: 85.

⁵ Για την αποδόμηση του trivium βλ. Norris, 1988: 65-76, 78-79, 83.

⁶ de Man, 1979: 194-195.

μεταφορικότητα κάθε εννοιολόγησης⁷ και παρέχει υποδειγματικό πρότυπο στη ντεμανική ανάλυση.

Ως τροπολογικό σύστημα, η γλώσσα⁸ λειτουργεί βάσει διπολικών αντιθέσεων χώρου, χρόνου, αιτίας και αποτελέσματος, υποκειμένου και αντικειμένου κ.ο.κ. Οι διαρκείς και συμπτωματικές υποκαταστάσεις και αναστροφές αυτών των ιδιοτήτων όταν συσσωρεύονται, κανονικοποιούνται με τη λήθη και αποκτούν επιστημολογική αξία. Στην αυθαίρετη υποκατάσταση, πρόκριση και παγίωση του ενός εκ των δυο πόλων σε λογικές ιεραρχίες συνίσταται το γλωσσικό σφάλμα, θεμέλιο της κατανόησης «της ικανότητας έκφρασης κάτι παλιού και οικείου», όπως έγραψε ο Nietzsche⁹.

Η ρητορική αποδομεί τη φιλοσοφία. Οι υποστασιοποιήσεις της μεταφυσικής (παρουσία, ταυτότητα, βούληση, αλήθεια), αποδεικνύονται στο φως μιας ρητορικής ανάγνωσης, ότι στηρίζονται στην ίδια άκριτη προτεραιότητα έναντι των ιδιοτήτων που εσφαλμένα αναδύθηκαν από της εναλλαγές των δυαδικών της αντιθέσεων. Μεταφορά ενός μεμονωμένου επεισοδίου μέσα στη σημασιολογική απροσδιοριστία του κόσμου αποτελεί και το Υποκείμενο, όπως δείχνει ο Nietzsche στο «Περί Αληθείας και Ψεύδους σε Μια Υπερ-ηθική Λογική». Σφάλμα αναγκαίο για την επιβίωση σε ένα χαοτικό σύμπαν που πρέπει να διευθετεί από την ερμηνεία του, προκειμένου να κατοικηθεί.

Το κείμενο που υπονομεύει την ανθρώπινη προαίρεση σφετερίζεται την κεντρικότητά της. Δεν σταματά όμως να αμφισβητεί ρητορικά αλλά και να καταφάσκει επιστημολογικά την δική του πλέον κεντρικότητα. Κείμενο και εαυτός «μετα-σηματίζονται» μέσα σε ένα ρευστό, τροπολογικό πεδίο. Το ένα γίνεται μεταφορά του άλλου:

«Ο εαυτός εξακολουθεί να υφίσταται, όσο μετατίθεται σε ένα κείμενο που τον αρνείται. Ενώ ήταν αρχικά το κέντρο της γλώσσας ως εμπειρικό αναφερόμενο γίνεται τώρα γλώσσα του κέντρου ως μύθευμα (fiction), ως μεταφορά του εαυτού. Ότι ήταν πριν ένα απλό αναφορικό κείμενο γίνεται τώρα κείμενο του κειμένου, σχήμα του σχήματος. Η αποδόμηση του εαυτού ως μεταφοράς δεν καταλήγει στον αυστηρό διαχωρισμό των δυο κατηγοριών (εαυτός και σχήμα λόγου), αλλά αντίθετα στην ανταλλαγή των ιδιοτήτων της, χάρη στην οποία επιζούν και οι δυο εις βάρος της κυριολεκτικής αλήθειας»¹⁰

Όμως όσο η παρέκκλιση καταφεύγει στην επιστημολογία για να επιβεβαιωθεί ως ψέμα, τόσο διευρύνει τον κύκλο της πλάνης. Η επιστημολογία και τα συμπαρομαρτούντα της ηθικά, αξιολογικά

⁷ Norris, 1988: 65-76.

⁸ de Man, 1979: 106-109.

⁹ ό.π: 108.

¹⁰ ό.π: 112.

συστήματα δεν είναι παρά ένα γλωσσικό κατασκευάσμα, που δεν μπορεί να ελέγξει της προϋποθέσεις του, πολύ περισσότερο της αξιώσεώς του. Κάθε κυριολεξία είναι μια νεκρή μεταφορά που στερείται αναφορικής λειτουργίας¹¹. Η αλήθεια αφομοιώνεται από τον τρόπο:

«Τι είναι η αλήθεια; Μια κινητή στρατιά από μεταφορές, μετωνυμίες και ανθρωπομορφισμούς, κοντολογίς το σύνολο των ανθρώπινων σχέσεων που εξιδανικεύονται ποιητικά ή ρητορικά, μετατοπίζονται και εξωραϊζονται μέχρις ότου ύστερα από πολλή χρήση, οι άνθρωποι τις θεωρούν στέρεες, κανονιστικές (canonical) και αναπόφευκτες. Οι αλήθειες είναι ψευδαισθήσεις που ξεχάσαμε την απατηλή τους φύση, μεταφορές που χρησιμοποιήθηκαν και έχασαν το αποτύπωμά τους και τώρα λειτουργούν ως απλό μέταλλο και όχι ως νομίσματα»¹².

Η ρητορική αποδομεί τη ρητορική/λογοτεχνία¹³. Καμιά ανάγνωση δεν μπορεί να αποκαταστήσει ότι είναι εγγενές στη γλώσσα, την πλάνη, από τη στιγμή που είναι και η ίδια τροπολογική. Αντίθετα περιπλέκει, δοκιμάζει τη δική της ρητορική αναλυτική. Διογκώνει το σφάλμα του αρχικού χιασμού των ιδιοτήτων. Κάθε φορά που υποκύπτει στην παγίδα της κυριολεξίας, της επιστημονικότητας, της αυθεντικότητας του λόγου της, παρερμηνεύει βάνανυσσά την ίδια της την πλάνη. Παράγει κείμενα, ανοιχτά σε νέες αποδομήσεις, λίγο περισσότερο κριτικά μέσα στην πλάνη τους.

Φυσικά, η απόφαση ότι το λογοτεχνικό κείμενο είναι λιγότερο εξαπατημένο από τη φιλοσοφία και άλλα είδη λόγου, εφόσον αναγνωρίζει την παραπλανητική του φύση, ως επιστημολογική έχει εξίσου περιορισμένη «αλήθεια». Σχεδόν απελευθερωμένη από την «επιθυμία», από την αναφορικότητα, παράγει –σχεδόν χωρίς λογοκρισία– το μεταφορικό της παιχνίδι. Η διόραση της μεταφορικότητας (figuralità) είναι αρκετή για να ανοίξει έναν νέο κύκλο πλάνης και ακαθοριστίας: το λογοτεχνικό κείμενο «δεν μαθαίνει τίποτα από την εμπειρία, πέφτει πάντα στην ίδια παγίδα όπως και πριν», στην ίδια «ανοησία», «παραπονιέται μεγάλωφωνα, αλλά δεν βρίσκει παρηγοριά». Ούτε ο επιστημονικός, ούτε ο φιλοσοφικός λόγος, ούτε η λογοτεχνία μπορούν να αποφύγουν τη γλωσσική άβυσσο στην οποία τους οδηγεί η αναζήτηση της αλήθειας, της γνώσης. Κάθε κείμενο συνεπώς είναι υβριδικό, αν όχι εντελώς μυθοπλασιακό.

Η αλήθεια γίνεται ένας ρητορικός τρόπος διαρκώς υπ' ατμόν. Παλινδρομεί¹⁴ μεταξύ εκτοπισμού και παλιννόστησης, αποκήρυξης και αποκατάστασης. Κάθε απειλή εναντίον της επιβεβαιώνει την προσδοκία

¹¹ ό.π.: 109, 111-113.

¹² ό.π.: 110-111.

¹³ ό.π.: 109-115

¹⁴ ό.π.: 115-116.

της επανόρθωσης. Το πρότυπο της αφηγήσιμης, αυτοαναφορικής αλληλοδιαδοχής είναι ουδέτερο, θεματικά σχηματοποιημένο. «Ο αδιάλειπτος αναστοχασμός (της φιλοσοφίας) είναι από μόνος του ρητορικός τρόπος από τη στιγμή που δεν μπορεί να διαφύγει από τη ρητορική απάτη που καταγγέλλει»¹⁵. Η φιλοσοφία εκπίπτει στην αλληγόρηση. Μια αλληγορία που βλέπει ειρωνικά τόσο την τύφλωση, όσο και τη διόρασή της. Η χρονικότητα δεν αποτελεί όμως παρά μια μεταφορά της αλληγορικής κίνησης ενός κειμένου. Κάθε ιστορική ολίκευση υποπίπτει σε αιτιοκρατικές σχηματοποιήσεις, γενικεύει, αφαιρεί, καταστέλλει. Εγκλωβίζει την αρνητική στιγμή, την εκκρεμότητα της τύφλωσης/διόρασης στη διαλεκτική της τελεολογικής αποκάλυψης/απόκρυψης της αλήθειας. Αναιρεί την ειρωνική διάσταση της αλληγορίας. Οι διαπλοκές ειρωνείας και αλληγορίας είναι ο λαβύρινθος από τον οποίο αναδύεται η παρέκκλιση.

Ο de Man επανεγγράφει επιστημολογικά την έννοια της επιτελεστικότητας του Austin, στην οποία βλέπει μια ακόμα απόπειρα εκγραμματισμού της ρητορικής στο *trivium*, μια υποβάθμιση της ρητορικής στη συμβατική, διεκφραστική και προθεσιακή τάξη του λόγου, που παραγνωρίζει το ζήτημα της δια της αποδείξεως πειθούς¹⁶. Αν η λογοτεχνικότητα αποικίζει τη φιλοσοφία, όπως έδειξε ο Nietzsche, αν η γλώσσα υπακούει σε μια μακρόχρονη, ράθυμη συνήθεια καθησυχαστικής φαινομενοποίησης, αν το καταφύγιο της μεταληπτικής ρητορικής προμοδοτεί την άμεση, αισθητηριακή εννόηση, τότε η επιτελεστικότητα της γλώσσας προβάλλει δυναμικά¹⁷: μας θέτει η γλώσσα ως υποκείμενα, μας επιτελεί, μας εξουσιάζει δια της ύπνωσης, δια της λήθης που επιφέρει η ρητορική της γοητεία. Οι μεταφορές της τύφλωσης της λήθης, της σαγήνης μετατοπίζουν το ήδη παρεκκλίνον αναφερόμενο τους: το σφάλμα της φαινομενοποίησης της ερμηνείας ή κατά πιο αμφίθυμο τρόπο της αναφορικής δυνατότητας.

Το σφάλμα είναι η ίδια η θετική (positional) δύναμη της γλώσσας. Κάθε *a priori*, απαρασάλευτη, φυσική αλήθεια επιτελεί το μυθοπλασιακό της καθεστώ και κάθε επιτέλεση παλινδρομεί αναπόφευκτα στη δήλωση. Κάθε θέση (position) είναι μια υπόθεση που σφετερίζεται μονίμως γνωσιολογικό κύρος που δεν ανήκει ούτε σε αυτή, ούτε σε οτιδήποτε άλλος εντός της γλώσσας. Κάθε οντολογική αξίωση μένει εκκρεμής και η λογική αποδεικνύεται ανεπαρκής να μας βγάλει από το υπαρξιακό άγχος. Όσο και αν εμπιστευόμαστε την κατηγορικότητα του γλωσσικού τιθέναι, δεν κάνουμε άλλο, παρά να παγιδευόμαστε στην υποθετική διάσταση της

¹⁵ ό.π: 115.

¹⁶ περ. Λόγου Χάρη, Ανοιξη 1990, *Η Αντίσταση στη Θεωρία*, μτφρ. Δ. Καψάλης, σσ.64-66

¹⁷ Για την απορία επιτέλεσης – δήλωσης, βλ. Norris, 1988: 43-44, 68 και de Man, 1979: 123-131.

προσταγής, στα τεχνάσματα της μεταληπτικής αναστροφής με τα οποία μας προσελκύει: επιτάσσει την εκπλήρωσή της ως γνώση/ταυτότητα στο παρόν, προβλέποντας ένα μέλλον που αποδεικνύεται ότι είναι μια παρελθούσα παρέκκλιση, «μια ανακατασκευή». Ότι καταδικάζει τις καταφάσεις και τις αρνήσεις του στην ασυμμετρία –όπου η λέξη «ασυμμετρία» πρέπει να νοηθεί ως λογικός αποκλεισμός– είναι αυτή η μεταληπτική/υποθετική δομή που κλονίζει τις διαβεβαιώσεις.

Κάθε αποδομητικό βήμα αποτυγχάνει, γιατί μένει εγκλωβισμένο στη φυλακή μιας διατύπωσης, ενός ισχυρισμού. Κάθε αμφισβήτηση, κάθε αμφισημία –όπως η αρχή της μη αντίφασης– από τη στιγμή που δηλώνεται, δεσμεύεται από την ίδια επιστημολογική πλάνη, από την ίδια αναφορική αμφιθυμία. Αυτούπονομεύεται.

Μειώνοντας τον *a priori*, κατηγορικό χαρακτήρα των φιλοσοφικών αληθειών σε ρητορικά τεχνάσματα, ο Nietzsche δεν μπορεί να αποφύγει τη λογική της αξιοθέτησης, εφόσον «ο αποδομητικός λόγος δηλώνει την πλάνη της αναφοράς με έναν κατ' ανάγκη αναφορικό τρόπο»¹⁸. Η λογοτεχνικότητα δεν είναι καταλυτική για το φιλοσοφικό λόγο:

«Ως πειθώς η ρητορική είναι επιτελεστική, αλλά ως τροπολογικό σύστημα αποδομεί την ίδια της την επιτέλεση. Η ρητορική είναι ένα κείμενο καθώς καθιστά δυνατές δυο ασύμβατες και αμοιβαία αυτοκαταστροφικές απόψεις και συνεπώς θέτει ένα ανυπέρβλητο εμπόδιο σε κάθε ανάγνωση ή κατανόηση. Η απορία ανάμεσα στην επιτελεστική και τη δηλωτική γλώσσα είναι μόνο μια εκδοχή της απορίας ανάμεσα στον ρητορικό τρόπο και την πειθώ που και οι δυο παράγουν και παραλύουν τη ρητορική και της δίνουν την εμφάνιση της ιστορίας. Η κριτική της μεταφυσικής δομείται ως απορία ανάμεσα στην επιτελεστική και τη δηλωτική γλώσσα, δομείται δηλαδή ως ρητορική, ως λογοτεχνία. Η αποδόμηση της μεταφυσικής, της φιλοσοφίας είναι αδύνατη (*impossibility*) στο βαθμό που είναι λογοτεχνία»¹⁹.

Κάθε διάκριση επιτελεστικής και δηλωτικής λειτουργίας της γλώσσας εκπίπτει στον ερμητισμό της διαπίστωσης ή τουλάχιστον στον επιστημολογικό σκεπτικισμό. Πολύ χειρότερα στη δυσλεξία, στην απροσδιοριστία της απορητικής τους δομής, στην εκκρεμότητα μιας διαρκώς μετατιθέμενης αναφοράς.

Ο Nietzsche αποδομεί την εγκυρότητα της φιλοσοφίας γνωρίζοντας ότι επαναλαμβάνει τις διαβεβαιωτικές της πλάνες και ο *de Man* δεν μπορεί παρά να επικυρώσει την επιστημολογική δυσχέρεια των δικών του επιτελέσεων: «δεν υφίσταται το μη αναστρέψιμο πέραςμα από τη

¹⁸ de Man, 1979: 125.

¹⁹ ό.π: 131.

δηλωτική έννοια της γλώσσας στην επιτελεστική»²⁰. Παρότι ο Nietzsche και de Man νομιμοποιούνται ρητά να επιτελέσουν τα σφάλματα που καταδικάζουν, παραμένει απροσδιόριστο αν η γλώσσα τους, τους έχει απονείμει το δικαίωμα αυτό ή αν το έχουν σφετεριστεί απ' αυτή: αν αντιστεκόμενοι στις πλάνες της θεωρίας τους καταλήγουν να αναπαράγουν στο μέγιστο βαθμό τη θεωρία τους ως αντίσταση.

Για τον de Man, ο Nietzsche είναι εκπρόσωπος ενός αποδομητικού λόγου, καταλυτικού όχι μόνο για τις πλάνες τις οποίες εξετάζει, αλλά κυρίως για το έδαφος που στηρίζει τον ίδιο. Μόνο ο αυστηρός επιστημολογικός λόγος είναι ικανός να αποκαλύπτει τις πλάνες του. Η φιλοσοφία είναι καταδικασμένη να ενδίδει στη ρητορική πλάνη που περισσότερο από καθετί καταγγέλλει.

Ό,τι αξίζει λοιπόν να μελετηθεί είναι η αναγκαιότητα που επιβάλλει την παρέκκλιση ως κανόνα, παρά η κανονικοποίηση της παρέκκλισης, εγχείρημα στο οποίο έχουν αποδυθεί οι μελέτες της στρουκτουραλιστικής αφηγηματολογίας (Greimas, Bremond, Genette)²¹. Υπακούοντας στην παραδοσιακή λογική του *trivium*, οι γραμματικές της ρητορικής χορηγούν καθεστώς συνύπαρξης στους τρόπους, εντός του κειμένου, τους προσεγγίζουν «περιγραφικά και αντιδιαλεκτικά», όπως ο συνδυασμός μετωνυμίας και μεταφοράς από τον Genette στη μελέτη του Proust²². Προσπαθούν να προβλέψουν, να περιχαρακώσουν τα υφολογικά και σημασιολογικά τους αποτελέσματα. Η μεταφορικότητα ορίζει τη φύση της λογοτεχνίας ως αποκλίνουσα, ως δύναμη φαινομενοποίησης των αφαιρετικών, συντακτικών στοιχείων της γλώσσας, σύμφωνα με τη ρητορική θεωρία του Jakobson, που παρά τη δεδηλωμένη ισοτιμία των δυο τρόπων, της μετωνυμίας και της μεταφοράς, καταλήγει πάντα στην αμφίθυμη προιμοδότηση της ποιητικής λειτουργίας ως δύναμης ανανέωσης της αναπαραστατικής μας γλώσσας, συγχέοντας τα όρια ανάμεσα σε ποιητική και μη ποιητική γλώσσα.

Ό,τι υπάρχει πίσω από αυτές τις προσεγγίσεις, σύμφωνα με τον de Man είναι ένα άκριτο *a priori*: η παντοδυναμία της γλώσσας και της λογικής να οικειοποιούνται τον κόσμο, η αδιατάρακτη συνέχεια ρητορικής γραμματικής που απονευρώνει τη διασπαστική δύναμη των ρητορικών τρόπων, που προσπαθεί να κάμψει την αντίστασή τους στην κανονικοποίηση. Τις παραγνωρισμένες εντάσεις του *trivium* ανιχνεύει ο de Man στην αμφιθυμία της ρητορικής ερώτησης, κατεξοχήν συντακτικής λειτουργίας που παράγει «μια πρόταση με δυο τουλάχιστον σημασίες,

²⁰ ό.π: 126.

²¹ Norris, 1988: 80-84.

²² περ. Λόγου Χάρη, Άνοιξη 1990, σ. 73.

από τις οποίες η μια επιβεβαιώνει και η άλλη αίρει τον ελλεκτικό της τρόπο»²³.

Τις λογικές εντάσεις μεταξύ ρητορικής και γραμματικής τις ονομάζει απορίες και τις διαπιστώνει τόσο στην καθημερινή γλώσσα (το παράδειγμα του Αρχι-καβγατζή²⁴ που εκνευρίζεται από την επίμονη αφέλεια της συζύγου του να διαβάσει κυριολεκτικά τη ρητορική του ερώτηση «ποια η διαφορά;») όσο και στην ποιητική. Στο στίχο του Yeats «πώς να ξεχωρίσουμε το χορευτή από το χορό;»²⁵, η εκδοχή της γοητευτικής, οργανικής συνεκδοχής ενός κόσμου που υπερβαίνει τις αντινομίες υποκειμένου – αντικειμένου υπονομεύεται από το απορητικό σημείο που εγκαθιδρύει η κυριολεκτική ανάγνωση: η γραμματική δομή ανθίσταται και ταυτόχρονα ενδίδει στη συμβολική ερμηνεία, υπό την παρενόχληση ενός αμφίθυμου, ρητορικού τρόπου. Η συντακτική ανάγνωση, αμήχανη και σχεδόν παράλογη όπως τη χαρακτηρίζει ο Norris²⁶, αρνείται να επικυρώσει την επενδεδυμένη στη μεταφορά αισθητική ιδεολογία του ρομαντισμού με την όποια συνδέεται κάθε γραμματικοποίηση της ρητορικής.

Η παράδοξη ανάγνωση του στίχου του Yeats που μας προσφέρει ο de Man είναι ένας χαρακτηριστικός «ενδείκτης» -με αφηγηματολογικούς όρους μιλώντας - των θεωρητικών του προθέσεων: να εισάγει στη λογοτεχνική κριτική τον κριτικό στοχασμό, φέρνοντας στο φως τα σημεία διάρρηξης της οργανικής, αισθητικής ιδεολογίας, τις εντάσεις που οδηγούν τα λογοτεχνικά, κριτικά και φιλοσοφικά κείμενα να επιτελούν το αντίθετο από εκείνο που δηλώνουν. Η ιδιότυπη διαπλοκή κυριολεκτικού και μεταφορικού νοήματος, αρνούμενη να εγκαταλείψει την αναφορική πλευρά του ερωτήματος, υπάγει τη ρητορική στο «πεδίο της κριτικής και επιστημολογικής ανάλυσης και όχι σε κάποια γλωσσική διάσταση, μοναδικό κριτήριο της οποίας είναι οι συνέπειες των επιτελέσεων»²⁷.

Η ρητορική για τον de Man, συνώνυμο της αποδομητικής μεθόδου, απορρίπτει ως ψυχολογισμό τον εκτοπισμό των επιστημολογικών προβλημάτων της γλώσσας από την επιτελεστικότητα της λογοτεχνικής γραφής και διανοίγεται σταδιακά στην κριτικο-γλωσσολογική ανάλυση λογοτεχνικών και φιλοσοφικών κειμένων των Nietzsche και Kant, από όπου αντλεί και τη δυναμική της²⁸. Το θεωρητικό της πρόγραμμα²⁹ έγκειται στην αποκάλυψη της ανεπάρκειας της γραμματικής των τρόπων, στην έκπτωσή της από το καθεστώς της «ανάγνωσης», εφόσον αρνείται

²³ ό.π.: 75.

²⁴ ό.π.

²⁵ ό.π.: 76-79.

²⁶ Norris, 1988: 83.

²⁷ ό.π.: 88.

²⁸ ό.π.: 87-88.

²⁹ Ό.π.: 96.

να αναγνωρίσει την πλεονάζουσα μεταφορικότητα του λόγου της που περιπλέκει το πέρασμα από τη φαινόμενη αντίληψη στις έννοιες της καθαρής εννόησης.

Η γλώσσα είναι βαθιά μεταφορική. Κάθε κυριολεξία που αποδίδεται σε αυτή δεν είναι παρά μια κατασκευή. Γύρω από αυτή την τεράστια κατασκευαστικής ισχύος παρεκτροπή, πάνω στο σφάλμα, ο Paul de Man στήνει τη δική του θεωρητική σπείρα, ένα ερωτικό- απορητικό- γαϊτανάκι γνώσης και άγνοιας, κατανόησης και ανοησίας. Η μέθοδος του όμως κάθε άλλο παρά μια επιπόλαιη, ρητορική ισοπέδωση της φιλοσοφίας συνιστά. Δεν εγκατέλειψε ποτέ το πεδίο της επιστημολογικής παράδοσης, παρότι καταφέρθηκε εναντίον του. Η κριτική του de Man δεν διεξάγεται από ένα «πέραν» της επιστημολογίας, μολονότι η προβληματική της γνώσης και της αναπαραστασιμότητας δεν περιχαράκωνουν τις αναγνώσεις του στο trivium.

Ρομαντική Ιδεολογία: η οργανική μεταφορά στην ποιητική δημιουργία και την ιστορική αντίληψη.

Το έργο του de Man είναι αδιαχώριστο από την κριτική της ρομαντικής, αισθητικής θεωρίας, οι θεμελιακές προκείμενες της οποίας εγγράφονται στις μελέτες της σύγχρονης, λογοτεχνικής κριτικής³⁰.

Η αναθεωρητική ανάγνωση του Ρομαντισμού που προτείνει, επανεγγράφει κάθε προγενέστερη, τυφλή ως προς τις χεγκελιανές μεταφορές που ακυρώνουν τη δεδομένη στοχοθεσία της, προσέγγιση ως «μεταρομαντική»³¹. Κάθε θεωρητική κατασκευή που αξιοθετεί ή προϋποθέτει ως κριτήριο ερμηνείας ή ιστορικής κατανόησης του έργου την αισθητική ιδεολογία, τη φαινομενοποιημένη, διαυγή σημασιодότηση των γλωσσικών σημείων, έχει άκριτα καταστείλει τη προβληματική της γλώσσας. Κάθε ιστορική απάντηση – ιδίως στην ερμηνευτική της πρόσληψης του Jauss, την οποία διαπραγματεύεται ο de Man στην Αντίσταση στη Θεωρία – καταστέλλει την ερωματοθεσία που εγγράφεται σε αυτή, από τη στιγμή που «προσφέρεται» μέσα σε ένα επίπλαστο επιστημολογικά, γλωσσικό πεδίο. Κάθε παρανάγνωση συνδέεται με τον πανίσχυρο, κοινό τόπο της φυσικής, αναπαραστατικής γλώσσας, θεσμισμένης με το ρομαντισμό και βαθιά ριζωμένης στις αναγνώσεις μας.

Η προμοδότηση του συμβόλου³² και της μεταφοράς, του μυθεύματος και του εμβλήματος στα τέλη του 18^{ου} ως συνεκτικών του νοήματος,

³⁰ Ο ρωσικός φορμαλισμός αποτελεί εκδοχή της ρομαντικής προμοδότησης της μεταφοράς, εστιάζοντας ωστόσο στη λογοτεχνικότητα – ύφος, αντί στο νόημα.

³¹ Norris, 1988: 35-38.

³² Για το σύμβολο και τη διαλεκτική του: ό.π: 28-33 και de Man, 1971: 187-211.

ρητορικών τρόπων που αποκαθιστούν συνεκδοχικά τις αντινομίες αισθησιοκρατίας και νοησιαρχίας, συμβαδίζει με την πίστη στην ικανότητα της δημιουργικής ευφυΐας να στοχαστεί πάνω στη φυσική αρμονία, υπερβαίνοντας τη φθορά και το τυχαίο του χρόνου. Η συμβολική, ποιητική φόρμα αναπτύσσεται οργανικά, ταυτίζεται με την υλικότητα του κόσμου, εκτείνεται στον αφαιρετικό κόσμο της φαντασίας, συνδέοντας το καθολικό με το ειδικό, το εφήμερο με το αιώνιο:

«Μια άφθονη εικονοποιΐα, η οποία να συμπίπτει με μια εξίσου άφθονη ποσότητα φυσικών αντικειμένων, το θέμα της φαντασίας στενά συνδεδεμένο με το θέμα της φύσης, αυτή είναι η θεμελιακή αμφισημία που χαρακτηρίζει την ποιητική του ρομαντισμού»³³.

Αμφισημία που πολύ νωρίς εδραίωσε το διαχωρισμό του ποιητικού από το θεωρησιακό λόγο, ακριβώς επειδή πλην της οργανικότητας που ευαγγελίζεται η συμβολική τέχνη, αποκαθιστά τις στρεβλώσεις που επιφέρουν οι διανοητικές αφαιρέσεις στη νοηματική διαφάνεια της ποιητικής φόρμας.

Το σύμβολο στους ρομαντικούς (Coleridge, Wordsworth, Shiller) έχει απορροφήσει όλη τη διαλεκτική – συνθετική δύναμη που εμφύσησε στη μεσσιανική για το πνεύμα φανέρωσή του ο Hegel, παρόλες τις αμφιθυμίες «καταδίκης – νοσταλγίας» που στιγματίζουν την πορεία του: από το αδιαφοροποίητο στάδιο της αρμονικής ενύπαρξης στη φύση, η εξέλιξη του πνεύματος εδραιώνεται στην αυξανόμενη επίγνωση της οντολογικής απόστασης που χωρίζει τη συνείδηση από τα αντικείμενά της. Κάθε καταδίκη της αφελούς, αισθηματικής φυσικότητας από το λόγο συνοδεύεται από μια εντονότερη εξιδανίκευσή της και τελικά από μια ακλόνητη πίστη στη δύναμη του λόγου να αποκαταστήσει τη χαμένη οργανικότητα πνεύματος – φύσης. Είναι ακριβώς αυτός ο εσωτεριστικός αναστοχασμός, η ενεργητική μνήμη (Er-innerung) του συμβόλου πάνω στην ιστορική του διαδρομή που το καθιστά ακαταμάχητο, τόσο στη ρομαντική ποίηση, όσο και στη ρομαντική κριτική μέχρι τον Abrams και τον Wasserman: δηλώνει και επιτελεί ταυτόχρονα τη διπλά εσωτερικευμένη οργανικότητα, εφόσον ότι είναι λανθάνον στη φύση, συνειδητοποιείται από το πνεύμα και εξωτερικεύεται γλωσσικά.

Το γενετικό, τελεολογικό μοντέλο της ρομαντικής ιδεολογίας υποθέτει μια ουσία ικανή να εκφάινεται αναλλοίωτη στα μεταφορικά συστήματα που παράγει και να εκτυλίσσει με αυτά συμβολικές αφηγήσεις, γεγονός που το καθιστά αντιπροσωπευτικό της «μεταφυσικής της παρουσίας». Από τη στιγμή μάλιστα που οι μεταφορικές ολικεύσεις υπάγονται στην αρχή της ομοιομορφίας καταγωγής- σκοπού, η ερμηνεία

³³ de Man, 1984: 2.

τους συμπίπτει με την ιστορική ταξινόμηση των υποκατάστατων μερών / στιγμών τους κατά τη διαλεκτική κίνηση της έκφασής τους³⁴.

Ότι εντοπίζει όμως ο de Man στη ρομαντική ρητορική είναι η διαφορά παρά η ταύτιση λέξης – φυσικού αντικειμένου: «προσπαθώντας να συλλάβουμε το φυσικό αντικείμενο με τους όρους της προέλευσης οδηγούμαστε στην υπερβατική έννοια της Ιδέας»³⁵. Η παρείσδυση της προέλευσης προσμετράται υπέρ του φυσικού αντικειμένου και σηματοδοτεί την αποτυχία της γλώσσας να το αδράξει. Το μόνο που μπορεί να κάνει η γλώσσα είναι να ονοματίζει εμπρόθετες δομές (intentional structures), να βλέπει στα φυσικά αντικείμενα την πρόθεση της συνείδησης. Έτσι, η απόσταση από την «υποδεέστερη» μηχανική, αφαιρετική και φασματική, χωρίς υλικό- σημειακό έρεισμα αλληγορία της περιόδου του rococo, μειώνεται καθώς όχι μόνο το σύμβολο καταλήγει να πνευματοποιεί τις υλικές υποστάσεις που το αναδεικνύουν, αλλά και η ίδια η αλληγορία οργανώνεται συνεκδοχικά³⁶.

Στην πλάνη της εμπρόθετης δομής³⁷ –ενάντια στο θεωρητικό της πρόγραμμα- έχει εμπλακεί ακόμα και η Νέα Κριτική, εφόσον εκλαμβάνει κυριολεκτικά τις επαγγελίες της αλήθειας και της ολίκευσης πνεύματος – φύσης του διαλεκτικού μοντέλου της φυσικής μεταφοράς. Καταδικάζοντας την αναζήτηση της προαίρεσης στο λογοτεχνικό έργο, οι Νέοι Κριτικοί, όπως δείχνει ο de Man στο δοκίμιό του «Φόρμα και Πρόθεση στην Αμερικανική Κριτική»³⁸ καταλήγουν να αντικειμενοποιούν την εμπρόθετη δομή: η υποκειμενικότητα επανεγκαθίσταται αυτή τη φορά ως κειμενική πρόθεση, ως αρχή της οργανικής ενότητας. Το θεωρητικό πρόγραμμα της Νέας Κριτικής δεν κάνει άλλο, παρά να διαβάσει τον ερμηνευτικό κύκλο στον οποίο έχει παγιδευτεί με τη μεταφορά της φυσικής κυκλικότητας του έργου.

Το γενετικό μοντέλο της μεταφοράς στη Γένεση της Τραγωδίας.

Η εξεικόνιση (Figurality)

Επιφάνειες... Φαινομενότητες... Φάσματα...

Αντίθετα, τα πιο κριτικά κείμενα της φιλοσοφικής παράδοσης κατορθώνουν να φέρουν στο φως τις εντάσεις των τελεολογικών μοντέλων. Την κίνηση της απούλοποίησης του συμβολικού τρόπου διαβάσει ο de Man στη νιτσεϊκή αποδόμηση της μεταφοράς στη «Γένεση της Τραγωδίας», που παρά τη «ριζική απόρριψη της γενετικής

³⁴ de Man, 1979: 81-82, 88, 101.

³⁵ de Man, 1984: 5.

³⁶ de Man, 1971: 191-192.

³⁷ Norris, 1988: 33-34.

³⁸ de Man, 1971: 25-29.

τελεολογίας του ρομαντικού ιδεαλισμού»³⁹ που χαρακτηρίζει συνολικά το έργο του Nietzsche, είναι ένα κατεξοχήν γενετικά δομημένο –από θεματική τουλάχιστον άποψη– κείμενο. Η έννοια της αναπαραστασιμότητας γίνεται κομβική στη διαπραγμάτευση της «κυριολεκτικής» και «μεταφορικής» διάστασης της μεταφοράς για ό,τι ο de Man ονομάζει εξεικόνιση (figurality).

Η γενετική εκδοχή του νιτσεϊκού διπόλου «διονυσιακό/ απολλώνιο» ως «ουσία/ φόρμα» (thing/appearance) αισθητοποιεί τη μεταφορικότητα της μεταφοράς. Η φασματικότητά της έγκειται στην ριζική, αν όχι αγεφύρωτη απόσταση της φόρμας της από το σημείο στο οποίο αυτή παραπέμπει. Η έννοια της διαμεσολάβησης είναι εκείνη που αδειάζει τις εξεικονίσεις της «μεταφοράς» από την ουσία τους, την απολύτως ταυτή προς τον εαυτό της οντότητα, από το υπαρκτό, ακλόνητο και οριστικό κοντολογίς νόημα, η πρωτοκαθεδρία του οποίου παρουσιάζεται ως θέσφατο: «λέει ό,τι εννοεί / σκοπεύει να πει». Η μεταφορά έχει επίγνωση της ψευδαισθησιακής της διάστασης, επειδή παραπέμπει όχι σε μια βαθύτερη αλήθεια, την οποία είναι καταδικασμένη να καταδεικνύει, αλλά στην εξίσου επιφανειακή και ονειρική πραγματικότητα του εμπειρικού γίνεσθαι «εν τω χώρῳ, το χρόνῳ και δια της αιτίας». Η μεταφορά είναι η αναπαράσταση της αναπαράστασης, η αλληγορική κίνηση της εικονικότητάς της⁴⁰.

Υπάρχει λοιπόν μια έλλειψη που υποχρεώνει την *αντάρκη*, νοηματική ταυτότητα να εκφάνεται δια της αρνήσεως, να καταφεύγει στην απατηλή φαινομενικότητα του απολλώνιου. Υπάρχει η ανάγκη της κυριολεξίας να βεβαιώνεται ως αλήθεια, δείχνοντας το ψεύδος της μεταφοράς, κάτι που η τελευταία έχει αποδεχτεί. Πρωτίστως για το Nietzsche, υπάρχει η «μεγαλοθυμία» του νοηματικού όλου να προστατεύσει το υποκείμενο, συγκαλύπτοντας σε μεταφορές τη θανατική απειλή που αυτό φέρει. Υπάρχει τελικά μόνο η θεατρική σκηνή που σκηνοθετεί το νόημα, για να μας προφυλάξει από το ηθικό και ψυχολογικό πλήγμα της απροσδιοριστίας του⁴¹.

Εγκλωβισμένος στη θεατρικότητα της γλώσσας, ο Nietzsche, όπως δείχνει ο de Man, στήνει τη δική του σκηνή, όπου παρελαύνουν οι καλόπιστοι αναγνώστες των αμφίρροπων (αξιολογικά valorized) κηρυγμάτων του και οι από μηχανής θεοί που επικυρώνουν το αξιόπιστο της επιχειρηματολογίας του. Η αφήγηση παλινδρομεί. Επιβεβαιώνει το αυθεντικό, διονυσιακό νόημα το οποίο αρχικά αρνήθηκε και πέφτει διαρκώς στις παγίδες της αναπαραστασιμότητας. Η αναπαραστατική, αφηγηματική δομή αφενός, η οποία εκφέρεται με έναν έντονα

³⁹ de Man, 1979: 82.

⁴⁰ ό.π.: 90-91.

⁴¹ ό.π.: 92-94.

υποκειμενικό τόνο και το γενετικό μοντέλο της «αδιαμεσολάβητης αναπαράστασης» στο επίπεδο της επιχειρηματολογίας αφετέρου, δημιουργούν ένα απορητικό καθεστώς ρητορικής και ιστορίας⁴²:

«Η “θανατηφόρα” δύναμη της μουσικής είναι ένας μύθος που δεν μπορεί να ανεχτεί τον εξευτελισμό της κυριολεκτικής περιγραφής, ωστόσο ο Nietzsche αναγκάζεται από το ρητορικό τρόπο του κειμένου του, να τον παρουσιάσει σε όλο τον παραλογισμό της επιτήδευσής του. Η αφήγηση χωρίζεται σε δυο μέρη ή πράγμα που σημαίνει το ίδιο, αποκτά δυο αφηγητές. Ο αφηγητής που επιχειρηματολογεί ενάντια στον υποκειμενισμό της ποίησης (lyric) και στον αναπαραστατικό ρεαλισμό ναρκοθετεί την αξιοπιστία του άλλου αφηγητή για τον οποίο η διονυσιακή διόραση είναι η τραγική αντίληψη της αυθεντικής αλήθειας»⁴³.

Η αποδόμηση είναι η εγγενής στο κείμενο ανάλυση των αποριών του, των λογικών εντάσεων ανάμεσα στη ρητορική του πράξη και στη μετα-ρητορική του θεωρία. Το κείμενο εκκρεμεί ανάμεσα στο μη αναπαραστάσιμο και στις πιθανές αναπαραστάσεις του, αδυνατώντας να επιβεβαιώσει το ένα, χωρίς να υπονομεύσει τις άλλες. Παράγει και αναιρεί τις διαβεβαιώσεις του, οι οποίες ως αρνητικές αλήθειες, «κατάλοιπα νοήματος» κινούνται σε ζώνες ανάγνωσης όλο και περισσότερο συνειδητοποιημένες ρητορικά: εκθέτουν τα σκοτεινά σημεία της κειμενικής εξουσίας, την ίδια στιγμή που τα συντηρούν. Το κείμενο αγορεύει και φωνασκεί ταυτόχρονα, επειδή δεν μπορεί να εξαλείψει ορθολογικά τα κατάλοιπα νοήματος που μολύνουν την «πληρότητα», την «ταυτότητα», την «υπόσταση, την «καταγωγή»⁴⁴.

Κάθε ολικευτικό σύστημα είναι δυνάμει αποδομήσιμο, εφόσον επωμίζεται καθ’ υπερβολή ή έλλειμμα το βάρος των επιστημολογικών κριτηρίων που αξιώνει. Κάθε αληθινό νόημα αποσυντίθεται στο όνομα της δικής του αλήθειας. Το κυριολεκτικό νόημα της μεταφοράς αποδεικνύεται απατηλό. Το μεταφορικό αντίθετα, πιο αξιόπιστο απέναντι στις αρχές του. Η μεταφορά αφομοιώνει την «κυριολεκτική» της στιγμή, εκείνη δηλαδή της ανάδυσης της ουσίας μέσα από τα πράγματα: η έκπτωση των τριών τρόπων (απολλώνιου, διονυσιακού και σωκρατικού) στην ψευδαίσθηση, η απόστασή τους από την κυριολεξία σηματοδοτεί ένα από τα χαρακτηριστικά, τυφλά σημεία της Γένεσης της Τραγωδίας⁴⁵.

Η αφηγηματική δομή της Γένεσης της Τραγωδίας και πολύ περισσότερο εκείνη των ανέκδοτων εκδοχών της υπονομεύουν τη γενεαλογική οργάνωση του θέματος και αποδιαρθρώνουν τη μεταφυσική του αληθινού νοήματος, που έχει αναγκαστικά καταστεί η μοναδική

⁴² ό.π.: 82 –86, 92 –98.

⁴³ ό.π.: 98.

⁴⁴ ό.π.: 98-99.

⁴⁵ ό.π.: 97-99.

δίοδος για την κατανόηση του εικονικού. Αυτή η αποδομητική κίνηση που ανατρέπει το αξιολογικό σύστημα του έργου, συνδέει το κείμενο άμεσα με το σχήμα της ειρωνικής αλληγορίας του συνολικού, νιτσεϊκού έργου⁴⁶.

Στο πλαίσιο του γενετικού μοντέλου, ο de Man διαβάζει τη μεταφορικότητα / εξεικόνιση (*figurality*) ως αρχή που συνίσταται στην αποδόμηση της υπερβατικής πρόθεσης και της τελεολογικής σχέσης που αυτή εγκαθιδρύει ανάμεσα σε μια Πηγή και την έκφασή της. Αν η τελεολογία είναι ένα σφάλμα της ανθρώπινης νόησης, ασυμβίβαστο προς τον κόσμο της μιας και μοναδικής αναγκαιότητας, της φύσης, ασύμβατο συνεπώς, προς την αναπαράσταση, τότε καμία καλλιτεχνική φόρμα δεν μπορεί να περικλείσει την ουσία του φυσικού, καταλήγει ο Nietzsche αφοριστικά σε ένα ανέκδοτο απόσπασμα της Γένεσης της Τραγωδίας. Η αναστροφή σε σχέση με την παραδοσιακή ρητορική είναι πλέον εμφανής. Η κυριολεξία υποβαθμίζεται σε μια απλή ενδεχομενικότητα της μεταφοράς. Αντιμετωπίζεται ως η επιστημολογική δυνητικότητα «να υπάρξει η ουσία υπό το πρόσχημα της έκφανσης, που την αναπαριστά» (η έμφαση δική μας)⁴⁷.

Αυτή η δυνητικότητα είναι που φέρνει το Nietzsche κοντά στον τυφλό μηχανισμό που κυβερνά τη γλώσσα και υπονομεύει ρητορικά την πρωτοκαθεδρία του μελοκεντρισμού έναντι αυτής. Η μετωνυμία (*simulacra*), η αρνητική διόραση που προκύπτει από την αποδόμηση του γενετικού – διαλεκτικού, μεταφορικού συστήματος (απολλώνιο, φόρμα vs διονυσιακού, αληθινού νοήματος) αποτυπώνεται στο αφοριστικό ύφος που συστηματοποιείται στο μετέπειτα νιτσεϊκό έργο, όσο περισσότερο «η αυστηρή χρήση των επιστημολογικών μέσων καταδεικνύει τα όρια της επιστημολογίας»⁴⁸ και καθιστά «την έννοια της μεταφοράς εντελώς ακατάλληλη [*unproper (sic)*], εφόσον πλέον δεν αναφέρεται σε ένα απόλυτο, ακριβές νόημα, αλλά πάντα, ήδη σε μια ερμηνεία»⁴⁹.

Η ολοποιητική δύναμη της μεταφοράς στον Proust και το Μετωνυμικό Σφάλμα

Η μαγική σχεδόν παντοδυναμία του συμβόλου, η ικανότητά του να εξασφαλίζει τη συναισθητική εμπειρία και την αδιαμεσολάβητη γνώση του κόσμου –απότοκο της διαρρηχθείσας, καντιανής ισορροπίας ανάμεσα

⁴⁶ ό.π: 115-118.

⁴⁷ ό.π: 100-101. Χωρίς αμφιβολία η μετάφραση είναι ατυχής, υπό το βάρος του φαινομενολογικού πλεονασμού που ωστόσο αναδεικνύει εμφαντικά τον αλληγορικό εκτοπισμό της κυριολεξίας σε ένα κόσμο ομοιώσεων.

⁴⁸ ό.π: 86.

⁴⁹ ό.π: 86 – 87, 89, 100 – 102.

σε Λόγο, Αισθητική και Ηθική⁵⁰– αποδομείται παραδειγματικά στο απόσπασμα από το *Αναζητώντας το Χαμένο Χρόνο* του Proust, που θεματοποιεί την ανάγνωση. Φαντασία, συναίσθημα, στοχασμός και δράση όλα αφομοιώνονται και μετασχηματίζονται πάση θυσία στο σύμπαν της Ανάγνωσης: «Το απόσπασμα παρουσιάζει μια πραγματική “αλληγορία της ανάγνωσης” όπου κάθε λεπτομέρεια ενισχύει την ιδέα ότι είναι κατά κάποιο τρόπο καλύτερο για το Marcel να κάθεται μέσα με ένα βιβλίο...»⁵¹. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια αλληγορία της καταστολής και της εξέγερσης της μετωνυμίας με τους αξιοδοτικούς επιτονισμούς της ενδεδειγμένης ανάγνωσης.

Η ρητορική ανάγνωση του κειμένου αξιοθετεί σύμφωνα με τον de Man τη μεταφορά ως ενδεδειγμένη, πρακτική καλλιτεχνικής απόλαυσης και δημιουργίας εις βάρος της μετωνυμίας. Δύσκολα όμως μπορεί να υποστηρίξει παρόμοιες αξιώσεις, από τη στιγμή που η μεταρρητορική θεωρία αποδεικνύει ότι η ολικευτική δύναμη της μεταφοράς μπορεί να αρθρωθεί ως τέτοια μόνο καταστέλλοντας τις μετωνυμικές δυνάμεις που συντάσσονται με την κυριολογία, την τυχαιότητα και την αποσπασματικότητα του εμπειρικού κόσμου. Η μετωνυμία που εκφάινεται με μια σειρά κεκαλυμμένων υποκαταστάσεων, διαρρηγνύει κάθε αισθητικό αποτέλεσμα. Ότι αποδιαρθώνει το όραμα της υλοποίησης είναι εκείνο που ο de Man ονομάζει υλικότητα του γράμματος. Σηματοδοτεί την είσοδο των «μοχθηρών αντινομικών ορθολογικής (πεζής) σκέψης»⁵².

Η επιτακτικότητα με την οποία έρχεται στο φως η μετωνυμική διάσπαση απορρυθμίζει τις προηγούμενες ερμητικές, αισθησιοκρατικές – φορμαλιστικές προσεγγίσεις που ενδίδουν στην απόλαυση της μεταφοράς. Όσο πιο ισχυρή είναι η γοητεία της μεταφορικής ανάγνωσης, τόσο περισσότερο επιτακτική γίνεται από την πλευρά του de Man η αξιοδότηση της αποδομητικής- ρητορικής ανάγνωσης που επιτεύχθηκε χάρη στην αυστηρή εκ του σύνεγγυς ανάγνωση. Ο αποφενακισμός χρωματίζεται με την ηθική προστακτικότητα που ταιριάζει στις αλληγορίες.

Η ανάγνωση κομίζει τη μεταφορά της κατανόησης την υπόσχεση ενοποίησης των δυο κόσμων, της αποκάλυψης του εγγενούς στο σημείο νοήματος παραβλέποντας το γεγονός πως οι αστάθμητοι παράγοντες φωλιάζουν εκεί που η ίδια βασίζει τις αξιώσεις της, στο γλωσσικό σημείο. Στον Proust, ο de Man διαβάσει την αποτυχία της ανάγνωσης να γεφυρώσει στοχασμό και δράση. Αποδίδει στη μετωνυμική δομή του

⁵⁰ Για την αισθητική ιδεολογία βλ. κεφάλαιο παρούσας εργασίας *Αισθητική ιδεολογία: οι φιλοσοφικές προκείμενες της ρομαντικής λογοτεχνίας*, σσ.69-74.

⁵¹ Norris, 1988: 49.

⁵² ό.π: 50.

θεματισμού της ανάγνωσης, την εκδήλωση της προστακτικής εξωστρέφειας. Γραφή και ανάγνωση, μεταφορά και κυριολεξία αποχωρίζονται από την μετωνυμική δύναμη της επιταγής, από την τυχειότητα που κλονίζει τα «απαρσάλευτα» νοήματα της γλώσσας⁵³.

Ορίζοντας την «ουσία» και τη σφαλερή επιμονή της. Το αναφορικό σφάλμα

Η γλώσσα είναι υπέρβαση. «Μια πράξη βίας»⁵⁴. Μια διαδικασία μετασχηματισμού των προσδιορισμένων, κλειστών ολικεύσεων και ταυτοτήτων σε ανοιχτά, απροσδιόριστα, σημασιολογικά πεδία. Και τανάπαλιν. Ένα ρευστό πεδίο όπου όλες οι ουσίες έχουν εκπέσει σε ιδιότητες ιδιοτήτων άλλων ιδιοτήτων... κ.ο.κ. Ένα τραύλισμα. Αποσταθεροποιεί τις προνομιακές θεάσεις που αναφύονται στο έδαφός της. Εκθέτει τη γενεαλογία τους, κάθε φορά που αυτές εκδηλώνουν αυταρχικές βλέψεις, με τις υποκαταστάσεις τους που καταστρατηγούν την τυχειότητά της, με παιχνίδια ομοιότητας που παραγκωνίζουν τη διαφορά της, κοντολογίς με εννοιολογήσεις (conceptualization)⁵⁵. Καταγγέλλει την αυθαιρεσία κάθε προνομιακής έποψης που οικειοποιείται κυριολεκτικά νοήματα και αιχμαλωτίζει αναφορικές λειτουργίες. Γιατί είναι η ίδια κατ' εξοχήν αυθαίρετη.

Η οικονομία των τρόπων: η παραγωγή των εξεικονίσεων.
«Η βουβή, ιδιωτική γλώσσα των αναπαραστάσεων»

Βασικό χαρακτηριστικό κάθε τροπολογικού συστήματος είναι η αναστρεψιμότητα (reversibility): αντιμεταθέσεις, χιασμοί, υποκαταστάσεις, αντιστοιχήσεις ένα ολόκληρο σύστημα μεταφορών, ανταλλαγών προσδίδει στη γλώσσα κάτι από τις υλιστικές επιτελέσεις της μηχανιστικής γραμματικής της. Ορθότερα: συνιστούν έναν μόνο απόηχο της γραμματικής, γιατί αναπτύσσονται στο κενό της. Γιατί στην αριθμητική του τρόπου κυριαρχούν οι εξισώσεις, η απόλυτη συμμετρία, η συμπληρωματικότητα, οι ταυτότητες. Ένα μοντέλο κατοπτρικό, που απομονώνει και επεξεργάζεται ιδιότητες. Ο τρόπος γίνεται ένα κλειστό σύστημα για το κυκλοφορούν νόμισμα, που δεν είναι άλλο από το σχήμα λόγου.

«Φαίνεται πως οι ιδιότητες δεν ολοποιούνται ή μάλλον ολοποιούνται με έναν τρόπο τυχαίο και καθόλου αξιόπιστο. Στην πραγματικότητα, δεν πρόκειται για ένα ζήτημα οντολογικό, για τα πράγματα όπως όντως είναι, αλλά για ένα

⁵³ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 177-178

⁵⁴ de Man, 1979: 140.

⁵⁵ ό.π: 145.

πρόβλημα αυθεντίας, για τα πράγματα όπως θεσπίζονται να είναι. Και δεν είναι δυνατόν αυτή η αυθεντία να παραχωρηθεί σε κάποιο νομίμως αυθεντικό σώμα, γιατί η ελεύθερη χρήση της κοινής γλώσσας συνοδεύεται, όπως ακριβώς και το παιδί, από μια ανεξέλεγκτη κυριολεξία, η οποία θα γελοιοποιούσε και την πλέον αυταρχική ακαδημία. Δεν έχουμε κανέναν τρόπο με τον οποίο να μπορούμε να ορίζουμε, να αστυνομεύουμε τα σύνορα που χωρίζουν το όνομα μιας οντότητας από το όνομα μιας άλλης. Οι τρόποι δεν είναι μόνο ταξιδιώτες, έχουν και την τάση να παρεισάγουν και μάλιστα να παρεισάγουν προϊόντα κλοπής. Αυτό δε που κάνει τα πράγματα χειρότερα είναι η αδυναμία να βρεθεί ένας τρόπος με τον οποίο να ελέγχουμε αν αυτό γίνεται με δόλο ή όχι»⁵⁶.

Το νόμισμα της ομοιότητας εισάγει στον κόσμο του ρητορικού τρόπου και του σφάλματος. Ανοίγει ένα μεταφορικό πεδίο που διαρκώς πριμοδοτεί χρονικά την κυριολεξία. Σφτετερίζεται την κυριολεξία, παρόλο που δεν είναι παρά μια ονοματοθεσία/κατονομασία (denomination)⁵⁷, παρόλο που δεν κάνει άλλο από το να εγκιβωτίζει μεταφορά και κυριολεξία, ομοιότητα και διαφορά. Ο *Δεύτερος Λόγος Περί της Ανισότητας ανάμεσα στους Ανθρώπους* του Rousseau δείχνει πως:

«ολόκληρη η εννοιολογική (conceptual) γλώσσα χτίζεται μέσα στην ίδια την πράξη της ονοματοθεσίας, στην επινόηση του ακριβούς, καθαρού νοήματος. Είναι αδύνατο να πούμε αν η ονοματοθεσία είναι κυριολεκτική ή μεταφορική (figural): από τη στιγμή που υπάρχει ονοματοθεσία, εννοείται η εννοιολογική μεταφορά του πράγματος (entity) ως διαφοράς και οποτεδήποτε υπάρχει μεταφορά είναι αναπόφευκτη η κυριολεκτική ονοματοθεσία του συγκεκριμένου πράγματος»⁵⁸.

Η μετάθεση προϋποθέτει μια απόσταση. Η τουλάχιστον την υποψία ενός χάσματος, την υπόθεση μιας παγίδας, που κρύβει το βάραθρο της αναντιστοιχίας εσωτερικών και εξωτερικών ιδιοτήτων των πραγμάτων. Το γεγονός ότι η αναφορά αναδύεται σε ένα καθεστώς ατέρμονης υπόθεσης και καχυποψίας σχετικά με μια ενδεχόμενη διαφορά, απαξιώνει κάθε επιστημολογική υποστήριξη της. Μια ενδεχομενικότητα, ένα αναπόδεικτο κινητοποιεί τις υποκαταστάσεις των χωρικών διπόλων (εσωτερικό- εξωτερικό). Τόπος της μεταφοράς (γίγαντας- άνθρωπος) πλέον το απόσπασμα από το *Δοκίμιο για την Καταγωγή των Γλωσσών* του Rousseau για τη συνάντηση του ανθρώπου με τον άνθρωπο μελετήθηκε παραδειγματικά από τους Derrida, de Man, «ενέγραψε» τις τυφλές και διορατικές τους αναγνώσεις, το μεταξύ τους διάλογο⁵⁹.

⁵⁶ ΑΓΡΑ, 1990: 28-29.

⁵⁷ de Man, 1979: 146.

⁵⁸ ό.π: 148.

⁵⁹ ό.π: 150.

«Η σχέση μεταξύ των κυριολεκτικών και των μεταφορικών (figural) νοημάτων μιας μεταφοράς είναι πάντα μετωνυμική, παρότι κινητροδοτείται από μια καταστατική τάση να προσποιείται το αντίθετο»⁶⁰. Η μετωνυμική αυτή σχέση διανοίγει το κενό, συνθήκη καταστατική του τρόπου. Ενέχει το ενδεχόμενο της διαφοράς και ορίζει το σφάλμα (error), την παρεκκλίνουσα γλώσσα/ σκέψη, που στο απόσπασμα του Proust συνδέεται άμεσα με την ιδεολογική κατάχρηση της καντιανής αισθητικής. Το σφάλμα, η παρεκτροπή που γεννάται από την πιθανότητα διαφοράς ωθεί σε αναμφισβήτητες, διαπιστωτικές εξισώσεις, που διαφεύγουν των επιστημολογικών κριτηρίων. Το σφάλμα είναι γνώρισμα θεμελιώδες της γλώσσας, παρά ολίσθημα διορθώσιμο. Μια στρέβλωση της κατανόησης, παρά ένα λάθος (mistake)⁶¹. Για αυτό το λόγο άλλωστε ο de Man τη διαχωρίζει αυστηρά από την έννοια του λάθους η οποία υπονοεί μια διαδικασία επαλήθευσης με «αναλυτικά ή εμπειρικά μέσα». Η μεταφορά της τυφλότητας είναι η πλησιέστερη που μπορεί να εξηγήσει τη διάκριση του γνωσιολογικού σφάλματος από τις θετικιστικές, εμπειριστικές αποχρώσεις του λάθους.

Το σφάλμα διαπλέκεται με την αναπαραστασιμότητα, την υποκριτική, που εμφανίζει το μύθο ως γεγονός. Ένα δίκτυο υποθέσεων και παγιώσεων αυτών των υποθέσεων σε γνώση, εδραιώνει το μεταφορικό πάθος. Είναι τα τυφλά σημεία που το αναπαράγουν, που επιλύουν την εκκρεμότητα ανάμεσα στο κυριολεκτικό και το μεταφορικό νόημα της μεταφοράς, με έναν μοναδιαίο ορισμό υπέρ του πρώτου. Η μεταφορά ως σχήμα λόγου είναι λοιπόν η μετάβαση από το μυθοπλασιακό πεδίο στο κυριολεκτικό. Κάθε κυριολεξία είναι στρεβλή, γιατί παραπέμπει σε μια μεταφορά, κατεξοχήν σφαλερή, εφόσον με τη σειρά της προσποιείται τη σύμπτωση ουσίας και ονόματος⁶², το συνεκτικό και το αρραγές του κόσμου. Το σφάλμα δομεί τον τρόπο /το σχήμα λόγου ως σύστημα υποκατάστασης μιας αναφορικής αιώρησης (undecidability), της δυνητικότητας αναφορικού νοήματος, από ένα προσδιορισμένο και τελεσίδικο, αναφορικό νόημα:

«Παραδόξως το σχήμα καθιστά κυριολεκτική την αναφορική του λειτουργία και την αποστερεί από το παρα- σχηματικό της (para-figural) καθεστώς. Το σχήμα παραμορφώνει (dis- figure) μετατρέπει δηλαδή το φόβο, που από μόνος του αποτελεί ένα παρα- σχηματικό μύθευμα (para-figural fiction), σε πραγματικότητα αναπόφευκτη όσο και η αρχική συνάντηση ανάμεσα στους δυο ανθρώπους. Η μεταφορά παραβλέπει το μυθοπλασιακό, κειμενικό στοιχείο που βρίσκεται στη φύση του αντικειμένου (entity) που συνδηλώνει. Υποθέτει έναν κόσμο στον

⁶⁰ ό.π.: 71.

⁶¹ Norris, 1988: 51

⁶² de Man, 1979: 151-158.

οποίο ενδο-κειμενικά και εξω-κειμενικά γεγονότα, κυριολεκτικές και εσχηματισμένες δομές (forms) της γλώσσας μπορούν να διακριθούν, έναν κόσμο στον οποίο το «κυριολεκτικό» και το «μεταφορικό» (figural) μπορούν να απομονωθούν και συνεπώς να ανταλλαχθούν και να υποκαταστήσουν το ένα το άλλο. Αυτό είναι σφάλμα, αν και μπορεί να ειπωθεί ότι καμιά γλώσσα δεν είναι δυνατή χωρίς αυτό το σφάλμα»⁶³.

«Δεν υπάρχει τίποτα εκτός κειμένου», όσο και αν το σφάλμα συνειδητοποιείται περισσότερο ως τέτοιο σε αυτή τη «ζώνη του εκτός», ως παρέκκλιση από την καθημερινή, κυριολεκτική γλώσσα, όσο και αν το μεταφορικό κείμενο συνιστά μια ιδιάζουσα περίπτωση. Όλες οι κατηγορήσεις – ιδίως εκείνες που εμπλέκουν τον άνθρωπο και τη γλώσσα, όπως επισημαίνει ο de Man – είναι άτοπες, μετέωρες.

Το σχήμα λόγου λοιπόν άμα τη εκφορά του μορφοποιεί τη χαοτική, σημασιολογική απροσδιοριστία (indetermination), εξεικονίζει βίαια το άμορφο και κατακερματισμένο, γλωσσικό πεδίο αγκιστρώνοντάς το σε ένα αυθαίρετο όνομα, επιτελώντας το ως γεγονός. Η εννοιολόγηση (conceptualization) βρίσκεται στον πυρήνα της ονοματοθεσίας. Η μεταφορά είναι συστατικό της ονοματοθεσίας και η μετωνυμία/ονοματοθεσία είναι συστατικό της μεταφοράς, η αρνητική δηλαδή στιγμή του εν δυνάμει αναφορικού νοήματος, λίγο πριν η διαφορά αξιοθετηθεί ως έννοια. Από τη στιγμή που η εξεικόνιση/μεταφορικότητα παρεισδύει σε κάθε ονοματική πράξη, η γλώσσα γίνεται αυτοαναφορική.

Αλλά ο de Man δεν αποδέχεται άκριτα αυτή την αυτοαναφορικότητα, όπως η σημειολογική σχολή. Δεν πρόκειται για μια ανακλαστική στιγμή του cogito, το γεγονός ότι η γλώσσα μιλά για τον εαυτό της, αλλά για μια αλληγορική- μεταφορική εκδοχή της ενδογλωσσικής δομής, με όλες τις αρνητικές, επιστημολογικές συνέπειες που αυτό περικλείει. Η σφαλερή σύνδεση ονόματος- πράγματος δεν απαλείφει την αναφορά, χάριν της αυτοαναφοράς. Αντίθετα εμπλέκει το θεμελιώδες αυτό συστατικό κάθε γλωσσικού γεγονότος στους μηχανισμούς της εσχηματισμένης, μεταγλωσσικής λειτουργίας της γλώσσας.

Η πολύπλοκη συναρμογή αναφοράς και αυτοαναφοράς, κυριολεξίας και μεταφοράς δίνει στο σχήμα αλληγορικό χαρακτήρα και το φαινομενοποιεί χρονικά σε ένα αφηγηματικό μοντέλο. Το «παιχνίδι του σημαίνοντος» δεν ξετυλίγεται ελεύθερα, παρά εξαιτίας μιας επίμονης, αναφορικής στιγμής, υπεύθυνης τόσο για το αρχικό, τυφλό σφάλμα, όσο και για τα υπερτιθέμενα σε αυτό κυριολεκτικά ψεύδη. Στην αρχική, αυθαίρετη υποκατάσταση (γίγαντας στο παράδειγμα της συνάντησης) προστίθεται μια νέα παρέκκλιση, έναν νέο παραμορφωτικό σχήμα λόγου, πιο φοβερό από το προηγούμενο, γιατί αξιώνει για τον εαυτό του κριτήρια

⁶³ ό.π: 151-152.

εγκυρότητας, κυριολογίας και ταυτότητας (η αριθμητική εξίσωση μέσα από τη σύγκριση παράγει τη λέξη άνθρωπος).

Η δεύτερη, εσκεμμένη μεταφορά έρχεται με την αυθεντία της κρίσης, να δαμάσει το κατάλοιπο της επίφοβης απροσδιοριστίας που άφησε η πρώτη. Να επιβάλλει μια ακόμα πιο άτεγκτη εξίσωση. Να απαλείψει κάθε υποψία διαφοράς. Να θεσμίσει κατά κυριολεξία μια πολιτική κοινότητα στη βάση της ισότητας και της ομοιότητας. Καμιά κυριολεξία στο εξής δεν μπορεί να είναι αθώα. Από τη στιγμή που επενδύει ιδεολογικά τη ρητορική δομή της γλώσσας και εισάγει σε αυτήν προθέσεις. Οι ηθικές αξιοδοτήσεις του σφάλματος δεν είναι αμελητέες.

Από το μεταφορικό πάθος στο θεσμικό μύθευμα, από «την κυριολεκτική απληστία στο θεσμικό, εννοιολογικό (conceptual) νόμο ιδιοκτησίας», η αλληγορία της γλώσσας θεσμίζει και καταχράται τους θεσμούς της γιατί κάθε διάκριση της μεταφοράς και της κυριολεξίας της καταρρέει επιστημολογικά. Κάθε κυριολεξία αποκρύπτει μια κατάχρηση, ανακοινώνει μια χρεωκοπία. Το ίδιο πάντα σφάλμα σε όλους τους τόνους αμφίθυμης διατίμησης (valorization) των δυο πόλων. Στην αυθαίρετη και καταχρηστική φύση του τρόπου ελλοχεύουν όλες οι ηθικές και πολιτικές αξιοδοτήσεις.

Η ανισότητα και η απροσδιοριστία εμφωλεύουν στις σχέσεις γλώσσας, ανθρώπου, πραγματικότητας και ορίζουν την πολιτικότητα (politicality): μια πράξη επιτέλεσης της γλωσσικής αδιαφάνειας, μια αλληγόρηση του (μη) οριστέου ή εκείνου που μόνο απατηλά μπορεί εκάστοτε να οριστεί. Αν η γλώσσα είναι διάφορη φύσεως, υπερβατικότητων, αναπαραστάσεων, προθέσεων και διαπροσωπικών σχέσεων, αν είναι ένας τυφλός μηχανισμός αναφοράς και αυτοαναφοράς, μια απλή ενδεχομενικότητα, που στην προσπάθεια της να ορίσει μια εξωτερική πραγματικότητα, εκτρέπεται σε ένα κειμενικό τραύλισμα, τότε είναι ταυτόσημη με ένα λόγο αμιγώς πολιτικό. Η πολιτική διάσταση της γλώσσας εκφάινεται πάντα ρητορικά⁶⁴ και η εμμονή στην εξωτερική αναφορά χρωματίζεται από τον de Man με τη μεταφορά του βάρους που αισθητοποιεί το διακύβευμα κάθε «επιπόλαιου», σημειολογικού κατά τα λοιπά, παιχνιδιού του σημαίνοντος: «το πολιτικό γίνεται λοιπόν για τον άνθρωπο τότε ένα βάρος, παρά μια ευκαιρία [...] η λογοτεχνία είναι καταδικασμένη να είναι ο αληθινά πολιτικός τρόπος του λόγου»⁶⁵.

Κάθε συμβατικός/ συμβολαιακός ορισμός απαντά σε ένα προηγούμενο, «φυσικό», απειλητικό στάδιο απροσδιοριστίας. Αμύνεται ενάντια στο ισοπεδωτικό τίποτα του νοήματος: «ο κυριολεκτικός κόσμος

⁶⁴ ό.π.: 156.

⁶⁵ ό.π.: 157. Η πολιτική/ρητορική διάσταση της γλώσσας εξηγεί το χάσμα του Δοκιμίου για την ανισότητα και εκτοπίζει τις τυφλές, ψυχολογικές αναγνώσεις του ρουσσικού έργου. Η εξάλειψη των οριοθετήσεων μεταξύ λογοτεχνικού και θεωρησιακού λόγου έγκειται σε αυτή τη διαπλοκή μεταφορικής και αναφορικής λειτουργίας της γλώσσας (σ.159).

αποκτά μερική από τη συνοχή του μυθεύματος» και με πάμπολλα τεχνάσματα και υποθέσεις καταπιέζει το μυθοπλασιακό στοιχείο που τον έφερε στο φως. Η γλώσσα και όχι μια υπερβατική αρχή έχει τη δύναμη να θέτει περί του μηδενός, να στήνει τα παιχνίδια αναφοράς και αυτοαναφοράς γύρω από το ίχνος του μηδενός⁶⁶.

Η τροπολογική αφήγηση ή το αποδομητικό πάθος: η καταδίωξη της αναφοράς.

Το κείμενο αποδομεί τις μεταφορές του⁶⁷. Τα σχήματα λόγου αποσχηματίζονται και μια ατέλειωτη, αποδομητική κίνηση τίθεται σε λειτουργία. Κάθε σχήμα λόγου δρα παραμορφωτικά, αποφαίνεται ο de Man (figures that disfigure), «κλειδώνει» δηλαδή μια ανοιχτή, αβέβαιη, σημασιολογική δομή στην αυταπάτη του «ακριβούς», κυριολεκτικού νοήματος. Διαπράττει και «ονοματίζει» το αναφορικό σφάλμα (referential error), διαιώνίζει την ανεκπλήρωτη υπόσχεση της σύμπτωσης της αναφοράς με το όνομα. Εμπλέκει στη γοητεία τόσο του προσδιορισμού της αναφορικής του λειτουργίας, όσο και του αναδιπλασιασμού του αναγνωστικού υποκειμένου σε έναν ιθύνοντα, συγγραφικό νου.

Το ίδιο ακριβώς ασύμπτωτο, στο οποίο έγκειται το αναφορικό σφάλμα ενεργοποιεί την εξεικονική λειτουργία του εσχηματισμένου λόγου, η οποία έτσι οιονεί τον διασώζει από την αυτοαναίρεσή του: κάθε μεταφορά είναι ένα κενό που ωστόσο δημιουργεί εκ του μηδενός υποστάσεις μόνο και μόνο για να οριστεί το ίδιο όχι τόσο μέσα από αυτές, όσο μέσα από τη μεταβατική του κίνηση προς τις εικόνες των αντικείμενων, την «ουσιακότητα» των οποίων δεν μπορεί πλήρως να εγκλωβίσει. Η μεταβατική φύση της ρητορικής, παρά την αδιάλειπτη επαναληψιμότητά της εδραιώνει λοιπόν δια της αρνήσεως την αναφορική φύση της εξεικόνισής (figurality) της. Η μόνη αναφορική λειτουργία κάθε ρητορικού σχήματος είναι εκείνη που αυτο-περιγράφει την αδιάπτωτη, μεταφορική του κίνηση. Το εξεικονισμένο όνομα, κοντολογίς, σφετερίζεται κατά κάποιο τρόπο τη διαφεύγουσα ή παντελώς απύσχα «καθεαυτό» σημασία των πραγμάτων, τη συγκαλύπτει και ταυτίζεται με ό,τι θεωρεί αναφερόμενό της, έστω και αν το τελευταίο υφίσταται διαρκείς απώλειες⁶⁸.

Ο de Man οικειοποιείται το λεκτικό του Rousseau για να περιγράψει την από-σχηματιστική δράση των μεταφορών. Δεδομένου ότι η εξεικόνιση (figurality) της γλώσσας εδραιώνει και εδραιώνεται στα ανθρώπινα πάθη (Λόγος Περί της Ανισότητας και της Καταγωγής των Γλωσσών, Νέα

⁶⁶ ό.π.: 159.

⁶⁷ ό.π.: 198 και de Man, 1984: 70.

⁶⁸ de Man, 1979: 198.

Ελοΐζα), ο αποσχηματισμός (disfiguration) ξετυλίγεται σε ένα πλεόνασμα πάθους που αποζητά την αποτίναξη (του αναγνώστη, της ανάγνωσης) από τη μεταφορικότητα, την απελευθέρωση από την εκκρεμή απροσδιοριστία. Συντελείται δηλαδή ως αρνητική διόραση. Ο de Man συμπεραίνει υπό μορφή θέσης για κάθε ρητορικό σχήμα:

«το πάθος ακριβώς της επιθυμίας (ανεξάρτητα από τη θετική ή αρνητική αξιοθέτησή του {valorized}) καταδεικνύει ότι η παρουσία της επιθυμίας αντικαθιστά την απουσία της ταυτότητας και ότι όσο περισσότερο το κείμενο αρνείται την απτή ύπαρξη ενός αναφερόμενου, πραγματικού ή ιδεατού και όσο περισσότερο μυθοπλασιακό (fantastically fictional) γίνεται, τόσο περισσότερο καταλήγει στην αναπαράσταση του δικού του πάθους. Το πάθος υποστασιοποιείται σε μια τυφλή δύναμη, “σε θέληση για δύναμη” (puissance de vouloir), αλλά σταθεροποιεί τη σημασιολογία του σχήματος, νοηματοδοτώντας το ως πάθος της δικής του αποδιάρθρωσης»⁶⁹.

Η αναφορικότητα της μυθοπλασίας λοιπόν επανιδρύεται με αρνητικό πρόσημο, ως ένα πρόσωπο, «αποδομούμενο πάθος» που διαρκώς ωστόσο παγιδεύεται στην αναπαράστασή του από ένα Υποκείμενο: η γέφυρα της μυθοπλασίας με μια συγγραφική πρόθεση, με το αναγνώσιμο και επικοινωνήσιμο αυτής της πρόθεσης, αποδομείται από την αυτοαναφορικότητα της τροπολογικής παρέκκλισης, μπλεγμένης στα ισόβια δεσμά «της χρονικής δυσχέρειας» μέσα στην οποία ο άνθρωπος είναι καταδικασμένος εσαεί να προσπαθεί να ορίσει τον εαυτό του. Η επιταγή της αναφοράς διαπλέκεται στους γλωσσικούς μηχανισμούς έκφανσης – επιτέλεσης. Το αποδομητικό πάθος που κινητοποιεί, ο αλληγορικός αφανισμός των σχημάτων με τα οποία εκφέρεται και η ατέλειωτη σειρά των αρνητικών διοράσεων που αυτή η προσταγή παράγει προκειμένου να εγκλωβίσει ένα αναφερόμενο ή να βεβαιώσει την ικανότητά της αυτή, αναφορικοποιούν τον αποσχηματισμό: σε αυτή την κίνηση της «το πάθος δεν είναι πια ένα σχήμα λόγου, αλλά μια ουσία»⁷⁰.

Η ανικανότητα ολίκευσης γνώσης – πράξης καταδικάζει τη γλώσσα σε ένα ασταμάτητο και αυτοαναφορικό τραύλισμα για την αποτυχία της. Το σχήμα λόγου που μιλά για την αναπαράστασή του, δεν γνωρίζει παρά μόνο το δικό του μηχανισμό: να αυτοκαταγγέλλεται ως σχήμα λόγου και να επικρίνει το αναφερόμενό του ως αναξιόπιστο. Δεν καταφεύγει παρά μόνο στην αναφορικότητα, στη μεταφορικότητα, στην προθετικότητα της δικής του κίνησης. Μόνο αυτές δέχεται ως αναγνώσιμες στην κίνησή του. Μόνο στην παραδοχή της αναξιοπιστίας του παραχωρεί εύσημα αξιοπιστίας. Μόνο την αλληγορική του κίνηση μπορεί να αναγνωρίσει ως υποκείμενο του λόγου και της αναγνωσιμότητάς του, ως αρχή για ό,τι

⁶⁹ ό.π.: 198-199.

⁷⁰ ό.π.: 148-149 και Waters L. and Godzich W. (eds), 1989:179.

επικοινωνήσιμο διαθέτει. Μόνο στη διατράνωση της αποτυχίας τους βλέπει την καθαρότητα του λόγου του.

Την παραδειγματική μεταφορά για τη μεταφορά/εξεικόνιση (figuration) εντοπίζει ο de Man στο Wordsworth⁷¹ και δεν είναι άλλη από εκείνη της εκκρεμότητας (ρ. επικρέμαμαι, {hang}) του νοήματος: το νόημα συνίσταται στην απώλεια και την αποκατάσταση της αρχής της αναλογίας, πέρα από την αισθητηριακή εμπειρία.

Την ίδια κίνηση μετεωρισμού ενδύεται το σχήμα λόγου και στον Shelley, που εμπλουτίζεται με τις συνδηλώσεις της αντανάκλασης, της φασματικότητας σε αντιδιαστολή με τις μεταφορές της κατοχής που προσιδιάζουν στο νόημα και την αλήθεια. Η γένεσή του τοποθετείται στο εσωτερικό του τρόπου: προϋποτίθενται οι πολότητες ενός εξωτερικού και ενός εσωτερικού πεδίου, όπου λαμβάνει χώρα η κατοπτρικότητα, η ναρκισσιστική αντανάκλαση του σχήματος στον εαυτό του. Η μεταφορική ταυτότητα αναδύεται από την «απόλυτη, οπτική συμμετρία», την «επανάληψη», την «ψευδαίσθηση της διπλότητας» και αναπτύσσει μια ερωτική σχέση με το κείμενό της: όπως ο ήλιος του Shelley υφαίνει με τις ακτίνες του τον κόσμο, έτσι και το σχήμα υφαίνει το κείμενο για το μάτι του Νάρκισσου⁷².

Η παραμόρφωση των τροπολογικών συστημάτων ενός κειμένου είναι κάτι περισσότερο από την αποσύνθεση των θεμελιακών του μεταφορών. Ο τρόπος αφομοιώνει το μοντέλο των επιτελέσεων από τις οποίες προέρχεται και τις οποίες προσπαθεί να καταστείλει. Το σχήμα λόγου επανατοποθετείται σε μια σκηνή οπισθοχώρησης, απάλειψης και λήθης όπου σύνταξη και τρόπος συνωμοτούν ενάντια στην κατανόηση⁷³. Είναι η επίμονη, αναφορική στιγμή που επαναπροσδιορίζει επιτελεστικά το σχήμα λόγου, διαλύοντας τη σημειολογική πλάνη να αναγνωρίζεται το σχήμα λόγου με κριτήριο την εικονικότητά του.

Ο αποσχηματισμός του σχήματος δεν είναι προϊόν της μοχθηρής σύνταξης που θέτει τον τρόπο⁷⁴: η σύνταξη –οι υλικές μονάδες σημασιοδότησης– μεταφέρουν νόημα, αλλά μένουν ουδέτερες προς αυτό. Με τη δική της αυθαίρετη παρέμβαση ορίζεται το σχήμα ως ευθυγράμμιση νοήματος και γλωσσικής άρθρωσης, αλλά έκτοτε η σύνταξη παύει να διεκδικεί την πατρότητα του τρόπου, πολύ περισσότερο να αποφασίζει την καταστρεπτική του πορεία. Ο τρόπος αυτοκαταστρέφεται, επειδή το γλωσσικό τιθέναι δεν τον καταδέχεται. Το μόνο που του απομένει είναι να αναπαραστήσει, να αντιγράψει στην κίνηση του την έλξη και την αποστροφή που του ασκεί η βία του

⁷¹ de Man, 1984: 89.

⁷² ό.π: 108-110.

⁷³ ό.π: 98.

⁷⁴ ό.π: 114-121.

γλωσσικού συμβάντος. Η αναπαράσταση της βίας ισοδυναμεί με την καταστροφή της αναπαράστασης. Το σχήμα πρέπει να σπάσει τις κατοπτρικές δομές που η γραμματική του κειμένου επιτρέπει να στηθούν.

Η γλωσσική εκείνη λειτουργία την οποία φθονεί μέσα στην πράξη του τιθέναι ο τρόπος, δεν είναι άλλη από την αναφορική δυνητικότητα: η καταστατική συνθήκη του σχήματος λόγου δεν είναι η εικονική, αισθητηριακή απόλαυση, η αισθητική στιγμή, αλλά η ψευδαίσθηση του νοήματος που αυτό κομίζει και η επαναληψιμότητα με την οποία επιτελεί αυτή την πλάνη δια της υποκατάστασης και υπό το πρόσχημα της γοητευτικής κατοπτρικότητας. Η γραμματική δεν μπορεί να εγγραφεί σε μια χρονική διαδοχή –αν και στιγματίζει με τις πράξεις της αυτή τη διαδοχή. Είναι ο τρόπος που την εγγράφει ως πράξη του τιθέναι στη δική του χρονική κίνηση νοηματοδότησης εκείνου που ουσιαστικά είναι ανόητο. Οικειοποιείται την εξαναγκαστική δύναμη του τιθέναι: η εκφορά επιβάλλεται ως λήθη, ως διαγραφή των εξεικονίσεων: «Γιατί η αρχική βία του τιθέναι μόνο εν μέρει μπορεί να απαλειφθεί, από τη στιγμή που η απάλειψη επιτυγχάνεται με ένα τέχνασμα της γλώσσας που δεν παύει ποτέ να συμμετέχει στη βία εναντίον της οποίας κατευθύνεται»⁷⁵.

Το σχήμα λόγου σφάλλει γιατί υποθέτει ένα ανακτήσιμο νόημα, εκεί όπου υπάρχει μόνο το ενδεχόμενο νοήματος, μόνο μια δυνατότητα αντανάκλασης νοήματος, μόνο μια πιθανότητα γνώσης. Είναι τυφλό απέναντι στο δικό του καθεστώς ύπαρξης ως το μοναδικό και έσχατο προϊόν αυτής της δυνητικής αναφοράς, ως «ψευδογνώση», λήθη, εφόσον είναι ανάκατο να γνωρίσει «τη διαφορά ανάμεσα στην ομοιότητα και τη διαφορά»⁷⁶. Αυτή η δυνατότητα της γλώσσας να μεταφέρει νόημα και ταυτόχρονα η αδυναμία της να το θεσπίσει ως τέτοιο ορίζουν το σχήμα λόγου. «Το τιθέναι αχνοφέγγει στο ίχνος της γνώσης που επιτελεί τις απορίες της σημασιωδότησης και της επιτέλεσης»⁷⁷. Το ίχνος της γνώσης μόνο ως μη αναγώγιμη αναφορά μπορεί να διαβαστεί.

Ο de Man διαβάσει το αδύνατο του νοήματος στο πάθος της απροσδιοριστίας που ενεργοποιεί η οπισθοχωρούσα δομή των ερωτήσεων του *Θριάμβου της Ζωής* του Shelley: «το να ρωτάς σημαίνει να ξεχνάς [...] η εξεικόνιση (figuration) ως ερώτηση επιτελεί την απάλειψη της θετικής (positing) δύναμης της γλώσσας»⁷⁸. Ο τρόπος μπορεί να επιτελεί τη γνώση, μόνο όταν ξεχνά την επιτελεστική τυχαιότητα που τον ανέδειξε.

Η παραμόρφωση, ο αποσχηματισμός του σχήματος ορίζεται από τον de Man ως μια δομή δυο θετικών πράξεων: από την τροπολογική «στιγμή» όπου το σχήμα τίθεται ως ανακλαστική σκέψη, ως ταυτότητα και από την

⁷⁵ ό.π: 118-119.

⁷⁶ ό.π: 105.

⁷⁷ ό.π: 119.

⁷⁸ ό.π: 118.

επιτελεστική «στιγμή», όπου η σκέψη εξαναγκάζεται να αφανίσει το διπλό της, την εικόνα που έθεσε με την κατοπτρική της δομή⁷⁹. Η παραμόρφωση (disfiguration) ορίζεται ως συστηματική επανάληψη του τιθέναι και του αποδομείν του τιθέναι εντός του σχήματος λόγου. Το μοντέλο αυτό επαναλαμβάνει τη δομή του αποδομητικού πάθους που διαπιστώθηκε στη Νέα Ελοΐζα: η σκέψη –σχήμα πρέπει να απαλειφθεί για να παραμείνει σκέψη, να ξεχάσει τη γνώση που κατέκτησε με μια προηγούμενη λήθη. Το στιγμιαίο της πράξης του τιθέναι πρέπει να διαχυθεί σε μια σειρά μετασχηματισμών, προσδίδοντας στην κίνησή της μια ψευδαισθησιακή διάρκεια. Η επιτελεστικότητα πρέπει να επιβεβαιωθεί, να γίνει ένα νέο σχήμα που παραμορφώνει, πρέπει να αφομοιωθεί στο πάθος του.

Η κειμενο-παραγωγική δύναμη της αποδόμησης.

Κάθε διόραση, παρότι αρνητική, έχει ήδη μολυνθεί από την επιστημολογία. Έχει ήδη υποκύψει στη γοητεία της εξομοίωσης. Έχει ήδη απονευρώσει την επιτακτικότητα που την ανέδειξε. Έχει εξομαλύνει την ασυμμετρία επιθυμίας – εκπλήρωσης που την έθεσε σε λειτουργία. Αυτή είναι η κειμενο-παραγωγική δύναμη του αποδομητικού πάθους που αποκρύπτει την άτεγκτη, μηχανική επαναληψιμότητα της γραφής. Η αλληγορία της αναφοράς στήνεται για να αποκρύψει το τραύμα της γλώσσας: «οι θεματοποιήσεις, οι ρητορικοί τρόποι είναι οι αρνητικές, σαγηνευτικές εκφάνσεις της θετικής δύναμης της γλώσσας, της επιτέλεσης της διαφοράς της»⁸⁰.

Η αποδόμηση λοιπόν όχι μόνο δεν αποτελεί μια καταστρεπτική, σαρωτική ερμηνεία του κειμένου, αλλά «κατά ύποπτο τρόπο»⁸¹ πολλαπλασιάζει τα παραγόμενα αυτής κείμενα, εφόσον αναπτύσσει την απελευθερωτική δυναμική τόσο του νοήματος από την ερμητικότητα του αναφερόμενου, όσο και του πάθους από τη μοναδική πρόθεση. Αυτή την απελευθερωτική δυναμική δεν παραλείπει ο de Man να την ορίσει στο πλαίσιο της επιστημολογικής θεώρησης του κειμένου. Όπως ο Rousseau στον Πυγμαλίωνα, ο de Man ελέγχει επιστημολογικά την αποδομητική του ανάγνωση σε κάθε στάδιό της, αποσταθεροποιώντας τις ολικεύσεις της. Η αποδομητική ανάγνωση προειδοποιεί για την παγίδα του αποδομητικού πάθους στην πιο βίαια εκδήλωσή του αποσχηματισμού του, όταν μας εμπλέκει στις αντικρουόμενες δυνάμεις της «αναλυτικής

⁷⁹ Η λέξη «στιγμή» είναι νόμιμη, εφόσον υποδηλώνει την άμεση χρονική φαινομενοποίηση του τιθέναι που συντελείται εντός του τρόπου. Όπως στην ανάλυση του εαυτού του Fichte, ο de Man θεωρεί τις δυο πράξεις θετικές, τόσο τη θέση, όσο και την άρνηση του εαυτού, παρά διαλεκτικές.

⁸⁰ Waters and Godzich (eds), 1989: 181.

⁸¹ de Man, 1979: 200.

αυστηρότητας και της ποιητικής γοητείας», πολύ περισσότερο όταν έχει προστεθεί στο κειμενικό πάθος, εκείνο των παραδοσιακών αναγνώσεων που με τις προφάνειες που διαπιστώνουν, κάνουν το κείμενο ακόμα πιο ερμητικό⁸².

Εξεικόνιση και κατανόηση

Η εξεικόνιση λοιπόν προβάλλεται ως έδαφος της κατανόησης. Παντρεύει συμβολικά αντίληψη και γνώση. Κι όμως τα υπονομεύει: «Αλλά μόνο ανεπαρκώς μπορούμε να κατανοήσουμε κατ' αυτόν τον τρόπο γιατί το σχηματισμένο (shaped) φως της ίδιας της κατανόησης ξεθωιάζει επίπεδο το επίπεδο μέχρι που να ξεχαστεί εντελώς και μένει παρόν μόνο με τη μορφή ενός οικοδομήματος που υπάρχει μόνο για να διακηρύσσει και να διαιώνίζει το λήθαργό του. Ούτε μπορούμε να κατανοήσουμε τη δύναμη που συντρίβει τη γοητευτική χάρη της εξεικόνισης (figuration) μέχρι αυτή να αυτοκαταστραφεί»⁸³.

Υπάρχει στα τροπολογικά συστήματα μια διαφορά που δυναμιτίζει τις ταυτότητες, ένα χάσμα που κινητοποιεί τις φυγόδικες μεταμφιέσεις τους. Ο de Man επιλέγει να το ονοματίσει σφάλμα, τουλάχιστον σε αυτό το στάδιο της γλωσσικής φαινομενότητας και να το αποδώσει σε κάθε τροπικότητα (trope) ή εικονικότητα (figuration, figurality). Η κατονομασία είναι αυστηρά μελετημένη: αν κάθε αναπαράσταση είναι ο τόπος εναρμόνισης της αισθητηριακής αντίληψης με την εννοιολόγηση (conceptualization) και αν αυτή η επι-φάνεια αποκρύπτει το χάσμα που η απροσδιοριστία διανοίγει προκειμένου να αμυνθεί σε κάθε βίαια επίθεση της λογικής, τότε ο όρος σφάλμα δεν μπορεί παρά να ενδύεται γνωσιολογικές διαστάσεις.

Όπως κάθε λήμμα στο θεωρητικό λεκτικό του de Man το σφάλμα ορίζει κάτι άλλο από εκείνο που το καθιστά επικοινωνήσιμο: πάντα εκπίπτει στις κατηγορίες του ορθού και του λανθασμένου. Παραμένει μια φαινομενοποίηση του αδιάγνωστου, εκείνου που προκαλεί τον αφανισμό του σχήματος λόγου και υποβάλλει τον τρόπο στα ατέλειωτα ταξίδια των ιδιοτήτων του: εκείνου που ο de Man ορίζει ως «παιχνίδι του σημαίνοντος», «κυριολεκτική υλικότητα της γλώσσας», «ανόητο, γλωσσικό τιθέναι (position)», «επιτελεστικότητα της γλώσσας». Το σφάλμα είναι καταδικασμένο να ορίζεται ως παρεκτροπή από έναν άκρικο, ορθολογιστικό πρότυπο, όσο και αν ο de Man προσπαθεί να το διαχωρίσει από την έννοια του λάθους⁸⁴.

Το σφάλμα γίνεται τότε μια ιδιότητα της ερμηνείας, ένα διακριτικό γνώρισμα της ανάγνωσης, παγιδευμένο κάπου ανάμεσα στην τύφλωση

⁸² Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 91.

⁸³ de Man, 1984: 112.

⁸⁴ ό.π.: 113-117 και Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 19-, 93.

και την διόραση, που μεταφορικά μπορούν να ονομαστούν «στιγμές» του ερμηνευτικού κύκλου. Εγκλωβισμένο στο «γύρο του θανάτου». Ο de Man διαβάζει στη λογοτεχνική θεωρία και ιστορία τις χαϊντεγκεριανές οφειλές της ντερινταϊνής διαφώρας: ο εξεικονισμένος σκόπελος της κατανόησης είναι ο χρόνος. Στο δοκίμιό του *Η ρητορική της χρονικότητας*, η λογοτεχνική κατανόηση έγκειται στη χρονική δυσχέρεια που συνδέει τους δυο κυριάρχους τρόπους, την αλληγορία και την ειρωνεία, σε εκείνο δηλαδή που οι ιστορικιστικές, λογοτεχνικές μελέτες παραγνωρίζουν⁸⁵.

Η κατανόηση είναι αξεδιάλυτη από τη χρονική δυσχέρεια στην οποία εμπλέκεται. Ποτέ δεν ολοκληρώνεται⁸⁶. Ότι κατανοείται, κατανοείται τη στιγμή του θανάτου ως ανάμνηση εκείνου που είχε ξεχαστεί στη διάρκεια της ζωής και που δεν ήταν άλλο από την πορεία προς το θάνατο. Η μέλλουσα κατανόηση αναβάλλεται και τελικά επιτυγχάνεται μόνο ως παρελθόν, το οποίο έτσι ανακαλείται ως εκείνο που είχε ξεχαστεί να κατανοηθεί. Μια μελλοντικότητα που ξετυλίγεται από τη στιγμή του θανάτου προς τα πίσω, δεν «οριοθετεί», «περιχαράκωνει» την κατανόηση με ένα έσχατο γεγονός (το θάνατο). Την προλαμβάνει ως μετατοπισμένη μέσα στο παρελθόν: «το μέλλον είναι παρόν στην ιστορία μόνο ως ανάμνηση ενός αποτυχημένου σχεδίου που έγινε απειλητικό»⁸⁷.

Η αλληγορία γίνεται έτσι το κυνήγι του αυθεντικά προτερόχρονου, εκείνου δηλαδή που δεν υπήρξε ποτέ και συνεπώς του μη ανακλητέου: «το αλληγορικό σημείο αναφέρεται σε ένα προηγούμενο σημείο. Το νόημα του αλληγορικού σημείου συνίσταται στην επανάληψη ...ενός προηγούμενου σημείου με το οποίο δεν μπορεί ποτέ να συμπέσει, εφόσον η ουσία αυτού του προηγούμενου σημείου είναι το καθαρά προτερόχρονο, (pure anteriority)»⁸⁸.

Η αλληγορία συνίσταται στη χρονική ρωγή. Εμποδίζει την ανακλαστική ολίκευση της γραμματικής, την εναρμόνιση δηλαδή κειμενικής μορφής και αναφερόμενου. Η αλληγορία δεν αποκτά ωστόσο συνείδηση του χρονικού της ασύμπτωτου, της απόστασης που τη χωρίζει από την προέλευσή της, δεν εδραιώνει την τροπικότητά της σε αυτό το χρονικό κενό, παρά μόνο και μόνο για να ακυρώσει, να λησμονήσει –σαν μια πράξη άμυνας– την αρνητική της αυτή διόραση. Το προηγούμενο, απομακρυσμένο σημείο που καταδικάζει η αλληγορία, υποθέτοντάς το ως εξωτερικό αυτής, είναι μια συμβολική στιγμή, που παρότι αποδεικνύεται κενή από αναφερόμενο, φέρει και επαναλαμβάνει πάντα το σφάλμα της: τυφλά διαστρεβλωμένο, μη αναγνωρίσιμο στο όνομα μιας διαφοράς.

⁸⁵ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 155, 248.

⁸⁶ de Man, 1971: 32.

⁸⁷ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 246-247.

⁸⁸ de Man, 1971: 206-207.

Υπενθύμιση και λήθη είναι κινήσεις που της υπαγορεύει ο χρονικά φαινομενοποιημένος, διαφορικός της πυρήνας⁸⁹.

Από τη χρονικότητα στη ρητορικότητα: η αλληγορία του μη αναγνώσιμου.

Αυτή η τυφλή, διαστρεβλωμένη (χρονικά) διαφορά⁹⁰ που εξαπλώνεται μεταξύ των μερών της αφήγησης και κομίζει το μη αναγνώσιμο, σε μια καταναγκαστική, γλωσσική κίνηση, είναι η αναφορική σύνδεση μεταξύ των αλληγορικών σημείων. Η αναφορά είναι καταδικασμένη να θεμελιώνεται (να τίθεται κατά τον οικείο πλέον όρο) όχι σε μια ομοιότητα, αλλά στην τυχειότητα και τη διαφορά: ο,τιδήποτε μπορεί να αντικατασταθεί με ο,τιδήποτε. Η αλληγορία είναι το τυφλό σημείο κάθε ανάγνωσης, ότι αρνείται να διαβάσει ο γραφέας, προσηλωμένος στις συμβολικές, ολοποιητικές διαστάσεις του έργου του. Οι αλληγορικοί θεματισμοί του αναφερόμενου (ηθικοί, πολιτικοί, ιστορικοί) που λαμβάνουν χώρα στο κουβάρι των τροπολογικών συστημάτων αποκρύπτουν από το γραφέα – αναγνώστη εκείνο που αμυντικά αρνείται να διαβάσει: μεταμφιέζουν το ακατανόητο, το γεγονός ότι συμβαίνουν όλα διαμιάς.

Η μετωνυμική, μηχανική παραμόρφωση του σχήματος είναι ένα μόνο στοιχείο της κειμενικής δομής, παρά η καθοδηγητική ή τελική αρχή της ή η θεμελιακή μεταφορά της. Εγγράφεται στις απορητικές δομές που παράγει, διογκώνοντας τη σημασιολογική απροσδιοριστία του κειμένου. Εγγράφεται σε έναν από τους ρητορικούς τρόπους της, διαβάζεται ως αλληγορία. Αλληγορεί το ακατάληκτο μεταξύ αναφοράς – μεταφοράς. Εκθέτει το μη αναγνώσιμο, το μη μεταφράσιμο μέσα από την επανάληψη του αναφορικού σφάλματος⁹¹.

Σε μια σειρά αποδομήσιμων μεταφορών, η αναφορική λειτουργία έχει καταστεί ένα ανεξιχνίαστο σημείο. Όσο περισσότερο γραφή και ανάγνωση την καταδιώκουν, τόσο περισσότερο πολλαπλασιάζουν τις ολικευτικές παραστάσεις της συνάντησης με την αδιαμεσολάβητη παρουσία του Υπερβατικού Σημαίνοντος. Αυτό το ίχνος αναφοράς, ένας από τους «παράγοντες και λειτουργίες της γλώσσας» που ανατρέπουν σύμφωνα με τον de Man τα τροπολογικά συστήματα των κειμένων, περιπλέκει τη συνθήκη της γραφής και της ανάγνωσης. Την καθιστά πολύ περισσότερο επίφοβη από την αποδομητική κατάρα του σχήματος, από την απλή «μετατόπιση της ερωτικής επιθυμίας». Η ανάγνωση που προτείνει ο de

⁸⁹ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 113, 162, 249 και de Man, 1971: 207.

⁹⁰ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 112, 155, 163.

⁹¹ ό.π: 183.

Man στη Νέα Ελοΐζα, είναι παραδειγματική για τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στην επιστημολογία, την αναφορά και την ανάγνωση μέσα στην αλληγορική αφήγηση.

Η ανάγνωση θεματοποιείται στο έργο ως «πηγή της αμαρτίας», αρχή της παρέκκλισης και η γραφή αποτιμάται αμφίθυμα: ένας αμήχανος αναστοχασμός των γεγονότων ή μια καχύποπτη ανάγνωση κεκαλυμμένου ή μη δικτύου διακειμενικών παραπομπών (Πετράρχης, Tasso, Ρακίνας). Ο διάλογος του Αναγνώστη και του Συγγραφέα για το διήγημα στο Δεύτερο Πρόλογο του έργου προβληματοποιεί την αναφορική λειτουργία της μυθοπλασίας⁹². Οι αποδομητικές αφηγήσεις που ενεργοποίησε η αδιάγνωστη και αναξιόπιστη, μεταφορική δομή των παθών του ονόματος «άνθρωπος», τώρα πολλαπλασιάζονται.

Αναγνώστες, συγγραφείς εμπλέκονται στην αποδομητική περιδίνηση της μη αναγνώγιμης αναφοράς και στις τροπολογικές δολιχοδρομήσεις τύφλωσης και διόρασης: η διόραση της ανάγνωσης αρθρώνει την αποδόμηση της συγγραφικής πρόθεσης, μόνο για να αποκαταστήσει τυφλά μια νέα ταυτότητα, ένα νέο υποκείμενο. Ο συγγραφέας είναι το κενό, το τροπολογικό πεδίο που προσπαθεί να οριστεί μέσα από τις αντικειμενικευμένες εικόνες των χαρακτήρων του και το έργο του είναι το «πορτραίτο της μύησης του στην επίγνωση της αρνητικής κίνησης του πάθους του», «της αδυναμίας του να εμμείνει σε ένα αμιγώς μυθιστορηματικό καθεστώς»⁹³.

Η ανάδειξη της μεταφορικής φύσης της σκέψης και της γλώσσας, η αποδόμηση της «αναφορικής ουσιακότητας» των πραγμάτων γίνεται ο μίτος μιας εξαιρετικά δύστροπης, στοχαστικής ανάλυσης που φέρνει τη «ριζική δυσλεξία»⁹⁴ στην κατανόηση των εννοιών της Ανάγνωσης και της Γραφής. Η ανάγνωση αφομοιώνει τη γραφή, της οποίας η «προθεσιακή πλάνη» πλήττεται. Ο συγγραφέας είναι ο βραδύνους αναγνώστης του ίδιου του έργου του. Η μόνη αλήθεια που μπορεί να πιστοποιήσει στο συνομιλητή του είναι η αδυναμία του να επιβεβαιώσει ή να αρνηθεί τα δικαιώματά του επί της πατρότητας του έργου.

Η δήλωση αυτή δυναμιτίζει τη γραμμικότητα ενός εδραιωμένου κοινού τόπου, του «αναγνώσιμου», «κατανοήσιμου» που συνίσταται στην:

α) επάρκεια αναγνώρισης της «κριτικής διαφοράς» ανάμεσα στη

⁹² de Man, 1979: 197. Ερωτήματα σχετικά με το αν υφίσταται ή όχι μια πραγματική, εξωτερική του κειμένου απαρχή που νοηματοδοτεί τη λογοτεχνική γραφή (το πορτραίτο ως διήγηση εκ του πραγματικού και το αντίθετό του η τοιχογραφία) ή αν μεταμφιέζεται (διασκευή) του πορτραίτου σε τοιχογραφία) και υποδηλώνεται ως απόμακρη απαρχή τίθενται με περισσότερη ένταση, δεδομένης της αναφορικής απροσδιοριστίας (referential indeterminacy) της καθολικής έννοιας «Άνθρωπος», η οποία επιστρατεύεται ως εγγυήτρια αρχή σύνδεσης της μυθοπλασίας με το αναφερόμενο.

⁹³ ό.π: 199.

⁹⁴ ό.π: 200 -203.

μεταφορά και στην κυριολεξία και στη συνέχεια β) στην ικανότητα μετάφρασης της πρώτης στη δεύτερη, η οποία περιμοδοτείται ως «αρχή» και «τέλος» της γλώσσας. Η αυξημένη ή μειωμένη αναγνωσιμότητα, η κατανόηση, κοντολογίς, η «ρητορική επίγνωση» καθορίζονται έτσι από κοινωνικά και ιστορικά, όπως και από γλωσσολογικά συμφραζόμενα (γραμματική, λεκτικό, τονικότητα). Ο Δεύτερος Πρόλογος της Νέας Ελοΐζας γίνεται ο locus της αποδόμησης, το βάραθρο της κατανόησης.

Από τη στιγμή που το πάθος του κειμένου κατέδειξε την πλάνη της αναφορικότητας, του εξω-γλωσσικού ντετερμινισμού της αντίληψης, η «αναγνωσιμότητα» εγκλωβίζεται στο σφάλμα, επειδή υπο/θέτει (posit) το λογικό απυρόβλητο της δικής της προϋπόθεσης. Δεν προσωποποιεί, παρά την παρ-εκτροπή, το γνωσιολογικά στρεβλωμένο σφάλμα (error) της γλώσσας: «τη μη πιστοποιήσιμη και για αυτό αθεμελίωτη λογική της αξίωσής της για πιστοποίηση». Αυτό το σφάλμα επενδύεται πάντα σε ένα Υποκείμενο, σε μια πρόθεση ικανή να μεταδώσει τα μυστικά της αναφοράς. Για το λόγο αυτό συνιστά τον «αφελή πυρήνα κάθε ανάγνωσης ανεξαρτήτως της επάρκειας του αναγνώστη»⁹⁵.

Κάθε αποδομητική ανάγνωση που αποκτά επίγνωση του κειμενικού πάθους που απελευθερώνει, από τη στιγμή που θα συσχετίσει την κίνησή της με μια πρόθεση, υποκύπτει στη γοητεία της ερμητικής γλώσσας. Ο Αναγνώστης του Δευτέρου Προλόγου κατανοεί ότι το έργο θεματοποιεί την ίδια την αποδόμησή του, μόνο όταν καταφύγει σε υποκειμενοποιήσεις, γιατί πάντα διακατέχεται από τον καταναγκασμό να ελέγξει ο ίδιος αυτή την «αφόρητη, σημασιολογική απροσδιοριστία»⁹⁶. Αν δεν μπορεί να την ελέγξει ο ίδιος –σκέφτεται– αυτό συμβαίνει γιατί κάποιος άλλος του φράζει το δρόμο, κάποιος άλλος προκαλεί τεχνηέντως το ερμητικό κλείσιμο του έργου στον εαυτό του. Κάθε σκόπελος σε αυτή την προσπάθεια κατανόησης κινεί την υποψία για την ύπαρξη μιας υστερόβουλης πρόθεσης, η οποία προσπαθεί να δυναμιτίσει κάθε αιτιοκρατικό συλλογισμό, να αποκρύψει τις εξωκειμενικές προκαθορίζουσες της αφήγησης –που ζουν και βασιλεύουν απαρασάλευτες– να εξαπατήσει.

Ο de Man συλλαμβάνει λοιπόν τη σχέση γραφής και ανάγνωσης σε ένα απείρως πιο σύνθετο «πλαίσιο» σε σύγκριση με τις αναγνωστικές θεωρίες που απλώς αντιστρέφουν την ιεράρχηση των δυο εννοιών επαναστατικοποιώντας το ρόλο του αναγνώστη. Κάθε φορά που η πρόθεση –είτε του συγγραφέα, είτε του αναγνώστη– παρεισδύει στην αποδομητική εργασία με σκοπό να αποκαταστήσει το αναγνωσιμό της, εκπίπτει σε ένα απλό μεταφορικό σχήμα του ίδιου του αναγνώσιμου, σε άλλη μια δηλαδή από τις ιδιότητες του κειμένου. Όπως ο αναγνώστης έτσι

⁹⁵ ό.π.: 202.

⁹⁶ ό.π.

και ο συγγραφέας αδυνατεί να «διαβάσει το κείμενό του», να αποδώσει δηλαδή επιστημολογικό κύρος στα γραφόμενα και συνεπώς να παλινорθώσει τη Γραφή έναντι της Ανάγνωσης. Ό,τι ενθρονίζεται, είναι η αβεβαιότητα που πλήττει αδιαφοροποίητα και συγχέει γραφή και ανάγνωση στα «κείμενά» της:

«...μπορούμε να αντιστρέψουμε την προτεραιότητα που μας κάνει να σκεφτόμαστε την ανάγνωση ως φυσικό επακόλουθο της γραφής. Γράφουμε για να ξεχάσουμε αυτό που ξέρουμε από πριν, δηλαδή την πλήρη αδιαφάνεια των λέξεων και των πραγμάτων ή ακόμα χειρότερα, επειδή δεν ξέρουμε αν τα πράγματα πρέπει ή δεν πρέπει να κατανοηθούν»⁹⁷.

Κάθε γραφή και κάθε ανάγνωση είναι ο τρόμος απέναντι σε αυτό το επιτακτικό πρέπει που εγκυμονεί το μη αναγνώσιμο και μεταφράζεται πάντα στο απελπιστικό ερώτημα «τι θα κάνω;».

Η αποδόμηση της αναφορικότητας εξομοίωσε τη Γραφή με την Ανάγνωση στον αχανή ορίζοντα του κειμένου. Ο de Man βρίσκει πρόσφορο έδαφος στο Δεύτερο Πρόλογο για να εμβαθύνει στην έννοια της κειμενικότητας (textuality), την οποία οι αφελείς αναγνώσεις υποβαθμίζουν στο αντιθετικό ζεύγος «κείμενο – αναφορά/πραγματικότητα». Κάθε διακειμενική διακήρυξη η οποία ενσωματώνεται στο κείμενο, ως πειστήριο επιστημολογικής εγκυρότητας, ως τεκμήριο που ενισχύει την αξιοπιστία του συγγραφέα, αποδεικνύεται εξίσου σφαλερή. Πλήττεται από μια πολλαπλάσια, αναφορική απροσδιοριστία και εξορίζεται σε μια ατέλειωτη αλυσίδα ατελούς νοήματος, ακριβώς επειδή δέχεται τη βία του Υποκειμένου που αποθεσμίζει αποσπάσματα από το πλαίσιο αναφοράς τους και τα επανερμηνεύει μέσα σε νέα συμφραζόμενα. «Γιατί ποιος μπορεί να γνωρίζει αν εγώ βρήκα το επίγραμμα στο χειρόγραφο ή αν ήμουν εγώ που το τοποθέτησα εκεί;» αποφαίνεται ο Συγγραφέας του Προλόγου στο Συνομιλητή του. Αν κάθε παραπομπή είναι εξορισμού αμφίθυμη και αλληγορική, κάθε απόφαση μπορεί εξίσου να διαβαστεί ως μια νεκρή παραπομπή, ένα αθέατο διακειμενικό δίκτυο, η αποκρυπτογράφηση του οποίου θα εγγυάται τόση αξιοπιστία, όση έχει και το Υπερβατικό Σημαίνον στο οποίο εσχάτως ανατρέχει.

Γράφουμε την πραγματικότητα μας και τη «διαβάζουμε» χάρη σε συμβάσεις απαρασάλευτων νοημάτων. Αλλά κάθε φορά που αμφισβητούμε αυτές τις συμβάσεις και ανακαλύπτουμε τη μεταφορικότητα που αυτές απώθησαν για να ενδυθούν το μανδύα της επιστημολογίας (ή της ηθικής όπως θα έλεγε ο Nietzsche) συνειδητοποιούμε ότι η πραγματικότητά μας είναι ένα ανοικτό, ακατάστατο, ακατανόητο, μη αναγνώσιμο δια- κείμενο, που παράγεται

⁹⁷ ό.π.: 203-205, η ανάλυση που ακολουθεί.

από τη γλώσσα, ανθίσταται στον έλεγχό μας και τη μόνη «γνώση που μας αφήνει είναι εκείνη της άγνοιάς μας».

Διατυπώνοντας σε συνοπτικές θέσεις τα αυξανόμενης συνθετότητας «στάδια» της αποδομητικής ερμηνείας, ο de Man «παραδίδει στην κατανόηση» του αναγνώστη ένα μοντέλο της «ριζικής δυσλεξίας – παραδειγματικό για κάθε «κείμενο» – που διαφεύγει με αμελητέες απώλειες από τις συμπληγάδες της «γενετικής διαδοχής»⁹⁸. Η αποδόμηση των μεταφορικών δομών ενός κειμένου γίνεται σε αυτή τη διαδικασία μια αναγκαία «πρωταρχή», η οποία αμέσως μόλις συνειδητοποιήσει το ριζοσπαστισμό της, την ικανότητά της δηλαδή να παράγει αυτοαναφορικά κείμενα, τον επενδύει σε μια επιστημολογία, προσαρμοσμένη στα δικά της μέτρα και σταθμά («μόνη» αλήθεια, η κειμενική αναδίπλωση). Τη στιγμή όμως που το καταπίστευμα (ριζοσπαστισμός) αποσύρεται από την τράπεζα της γνωσιολογίας και κυκλοφορεί πάλι στην αποδομητική αγορά ως ελεύθερο νόμισμα, χάρη στη στρατηγική απόφαση του πιο υποψιασμένου από όλους τους επενδυτές (τιμή που ο de Man με το έργο του αποδίδει κατεξοχήν στο Rousseau), παράγεται η αλληγορική υπεραξία⁹⁹:

«Το παράδειγμα (που εφαρμόζεται) σε όλα τα κείμενα συνίσταται στο σχήμα λόγου (figure) και στην αποδόμησή του. Αλλά από τη στιγμή που αυτό το μοντέλο δεν μπορεί να κλειδωθεί σε μια τελική ανάγνωση, γεννά με τη σειρά του μια συμπληρωματική, εσχηματισμένη υπερδομή (figural superposition) η οποία διηγείται το μη αναγνώσιμο της προηγούμενης αφήγησης. Καθώς διαφοροποιούνται από τις προηγούμενες, αποδομητικές αφηγήσεις οι οποίες επικεντρώνονται στα σχήματα λόγου και εντέλει πάντα στη μεταφορά, μπορούμε να αποκαλέσουμε παρόμοιες αφηγήσεις σε δεύτερο (ή τρίτο) βαθμό αλληγορίες. Οι αλληγορικές αφηγήσεις εξιστορούν την αποτυχία μας να διαβάσουμε, ενώ οι τροπολογικές αφηγήσεις, όπως εκείνες του Δευτέρου Λόγου, εξιστορούν την αποτυχία μας να ονοματίσουμε. Η διαφορά τους είναι μόνο διαφορά βαθμού και η αλληγορία δεν απαλείφει το σχήμα λόγου. Οι αλληγορίες είναι πάντα αλληγορίες της μεταφοράς και ως τέτοιες, είναι πάντα αλληγορίες του ανέφικτου της ανάγνωσης (impossibility of reading) – μια

⁹⁸ Ακόμα όμως και αυτή η παραδοχή συνιστά μια ολίκευση που παραβλάπτει την καταστατική θέση του de Man που ακολουθεί σχετικά με το «σχιζοφρενικό» πολλαπλασιασμό των αποδομητικών κειμένων σε μια προσπάθεια διαφυγής από τα κλειστά, ολοκληρωτικά συστήματα.

⁹⁹ Η παραμόρφωση παρεισφρήσε φυσικά και σε αυτή τη δήλωση: «Η πρόοδος ή η οπισθοδρόμηση από την αγάπη στην οικονομική εξάρτηση είναι το διαρκές χαρακτηριστικό όλων των ηθικών και κοινωνικών συστημάτων που βασίζονται στην αρχή μεταφορικών συστημάτων που δεν έχουν αμφισβητηθεί (noncontested)», ό.π.: 239.

πρόταση στην οποία ακόμα και η γενική «της» πρέπει να «διαβαστεί» ως μεταφορά»¹⁰⁰.

Η ανάγνωση επαναπροσδιορίζεται αναφορικά προς την αποδομητική της διάσταση, ως το τροπολογικό εκείνο σχήμα που δεν εφησυχάζει στο περικόλειστο σύστημα της δικής του απο-σύνθεσης. Αλληγορεί αδιάλειπτα την αποτυχία της να αναγνώσει τη δική της καταστατική συνθήκη: το αναγνώσιμο. Κάθε φορά που προσπελάζει το μη αναγνώσιμο, χρεώνει εξολοκλήρου την αποτυχία της σε μια προγενέστερη εκδοχή της, μη κάνοντας άλλο, παρά να την αναπαράγει διαρκώς. Οι λέξεις «superposition», «engenders», «of» είναι στο θεωρητικό λεκτικό του de Man τα «ίχνη» της δικής του, προηγηθείσας, ερμητικής, ολικευτικής σκέψης που εγκλωβίστηκε στην καταστατική θέση του προαναφερθέντος παραθέματος. Μια προσπάθεια να αναγνωσθεί η κρυμμένη προσωποποιία της παραγωγής (όταν το «της» διαβάζεται ως «από»), να διασπάσει τον αναφορικό ερμητισμό της «θέσης» του (όταν το «της» διαβάζεται ως «αναφορικά με») που εμπλέκει στο φαύλο κύκλο αλληγορίας- μη αναγνώσιμου.

Η ηθική προσταγή της αλληγορίας.

Η παραμόρφωση του σχήματος αναστέλλει την επιστημολογική στιγμή, αλλά η αλληγορία εξακολουθεί να δεσμεύεται από την αναφορική επιταγή της γλώσσας, από την αξίωση της για έμπρακτη επαλήθευση του status της. Κάθε κίνηση που αρνείται να εκχωρήσει στα κείμενα που παράγει, το αναγνώσιμο της μη αναγνωσιμότητάς τους (impossibility of reading), πέφτει πάλι (πάντα) στην παγίδα ενός διαρκώς μετατοπισμένου (μεταμφιεσμένου) αναφερόμενου. Η διάρρηξη της επιστημολογίας της μεταφοράς σηματοδοτεί τη θεματική αλλαγή του ρητορικού τρόπου. Η αυτονόμηση της αναφορικής προσταγής δίνει στην αλληγορία ηθική διάσταση. Ο de Man ονομάζει αυτή την παγίδα μετατόπιση από το «πάθος» στο «ήθος», την οποία το κείμενο της Νέας Ελοΐζας θεματοποιεί. Είναι ότι, μελετώντας τις αλληγορίες της πειθούς του Pascal, αποκαλεί «υπερβάλλουσα, επιστημολογική αυστηρότητα».

Αυτή ακριβώς η υπέρμετρη, επιστημολογική δριμύτητα που καταγγέλλει την «καθησυχαστική», αποδομητική κίνηση είναι το εμπόδιο που προκαλεί αντιδραστικά την εμμονή στην αναφορά ως απάντηση σε μια ενδεχόμενη επικύρωσή της. Διαταράσσει τη σχέση δομικής αλληλουχίας στην οποία βρισκόταν με τα παραγόμενα από αυτήν αξιολογικά συστήματα (σωστό- λάθος) και τελικά συγχέεται μαζί τους, θεματίζοντας κατά συνέπεια, μια άτεγκτη, κατηγορική ηθική¹⁰¹. Χάρη σε αυτή την επιστημολογική αυστηρότητα διαπιστώνει και τελικά

¹⁰⁰ ό.π: 205.

¹⁰¹ ό.π: 206.

παραδέχεται την αυτοαναφορικότητά της¹⁰². Οι αλληγορίες είναι οι κατασκευασμένοι από την ενδεχομενικότητα της αναφορικής λειτουργίας της γλώσσας, ρητορικοί τρόποι και αυτή η πιθανότητα αναφοράς δεν εξαλείφεται σε καμιά θεματοποίηση της σημασιολογικής απροσδιοριστίας του κειμένου¹⁰³.

Ακόμα και χωρίς αναφορικό αντίκρισμα, η γλώσσα έχει τη δύναμη να προστάζει. Η προστακτικότητα της αλληγορίας οφείλεται σε αυτή τη λανθάνουσα εγγραφή της αναφορικότητας, εντός της γλώσσας. Η γλώσσα είναι κατεξοχήν προστακτική, εξαναγκαστική και για αυτό ηθική. Η ηθική δεν εκφράζει παρά το απροϋπόθετο της γλωσσικής κατηγορικότητας. «Η γλώσσα είναι προστακτική, διότι η αναφορική της λειτουργία δίνει τις κατευθύνσεις για τη πιθανή αναφορά, ακόμα και αν κανένα αναφορικό νόημα δεν απαντά σε αυτή, ακόμα και όταν αυτή δεν αντιστοιχεί σε κανένα αναφερόμενο και μόνο επειδή η γλώσσα είναι η ίδια προστακτική, μπορούν και στην πραγματικότητα πρέπει να υπάρξουν προσταγές στη γλώσσα, στις μεταφορικές/ εξεικονικές της κατασκευές και στο θεματικό της περιεχόμενο. Και μόνο επειδή η γλώσσα είναι η ίδια προστακτική, μπορεί και πρέπει να υπάρχει κατηγορική προσταγή. Ο νόμος της δράσης που σχηματοποιείται εντός της προσταγής υπόκειται και ο ίδιος στο νόμο της γλώσσας»¹⁰⁴.

Αυτή η μετατόπιση των αξιολογικών συστημάτων από το πάθος (συμβίωση αληθούς- ορθού, ψευδούς- λάθους με την αφηγηματική εξέλιξη) στο ήθος (αφομοίωση των διπόλων σε μια απροϋπόθετη προσταγή) είναι λοιπόν κατεξοχήν έργο γλωσσικής απορίας: «είναι η αναφορική (και συνεπώς αναξιόπιστη) εκδοχή μιας γλωσσικής σύγχυσης»¹⁰⁵. Αντλεί την επιτακτικότητά της από τους γλωσσικούς καταναγκασμούς και όχι από υποκειμενικές ή υπερβατολογικές προκειμένες.

Το γεγονός ότι η αναφορά είναι εγγεγραμμένη στη γλώσσα προσδίδει στην κατηγορικότητά της υπερβατικές αποχρώσεις. Το απροϋπόθετο όμως της γλωσσικής κατηγορικότητας υπονομεύεται από το νόμο της εξεικόνισης (figuralité). Η αναφορά είναι καταδικασμένη να μείνει ανεκπλήρωτη και η ηθικότητα ένας από τους πολλούς ρητορικούς

¹⁰² Ο de Man περιγράφει αυτή τη συγκατοίκηση ως σχέση παραλληλίας και αμοιβαίας διεργασίας ανάμεσα στα αξιολογικά συστήματα (σωστό -λάθος) της επιστημολογίας (αληθές- ψευδές) και την αφήγηση. Η σχέση αυτή, διατείνεται, παράγει με ευχέρεια και δυναμισμό δηλώσεις- «κείμενα» όπως η ακόλουθη: «είναι λάθος να λέμε ότι το κείμενο έχει ένα εξωτερικό, αναφορικό σημείο. Η σωστή διατύπωση θα έλεγε πως το κείμενο δεν έχει άλλη αναφορά, εκτός από τη δική του αυτο-αναφορά. Πρόκειται όμως για μια αναφορικότητα *suí generis* (στο μεταίχμιο σωστού- λάθους)».

¹⁰³ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 184.

¹⁰⁴ ό.π: 185.

¹⁰⁵ de Man, 1979: 206.

τρόπους. Είναι όμως η σύνδεσή της με την αναφορά, τη συνθήκη δυνατότητας κάθε νόηματος, που τη σώζει από τη διαβρωτική δύναμη της ρητορικότητας. Το ανεκπλήρωτο της αναφοράς, ο υπολειμματικός χαρακτήρας κάθε επίδοξου νόηματος είναι ό,τι συνιστούν την κατηγορικότητα της προσταγής. Το μη εκπληρώσιμο της κατηγορικότητας συνεπάγεται και το μη επαληθεύσιμό της. Η επιταγή εγείρει πάντα την καχυποψία της μεταφορικής ολίκευσης («η ηθικότητα είναι μια εκδοχή της ίδιας γλωσσικής απορίας που ανέδειξε έννοιες όπως άνθρωπος»)¹⁰⁶.

Η ηθική της αλληγορίας του μη αναγνώσιμου στιγματίζει και διαστρέφει αλλόκοτα την αφήγηση, αποδομεί τη «γοητευτική της μυθοπλαστικότητα». Ο de Man εντοπίζει αυτή τη στρέβλωση του κείμενου του Rousseau στην αντίφαση ανάμεσα στον αυστηρό και στρυφνό, αποδομητικό λόγο του συγγραφέα και στη δεδηλωμένη, αφελή πρόθεση του να αποβεί το έργο του χρήσιμο στους αναγνώστες του, στη συνύπαρξη δηλαδή της ηθικής επιταγής με την ποιητική του έργου¹⁰⁷.

Αποδίδει λοιπόν την καταναγκαστική κίνηση της γλώσσας να αρθρώνει αυτή την αφελή απόκλιση της «ωφελιμότητας» στην καρδιά ενός σύνθετου και οξυδερκούς, κριτικού εγχειρήματος, στην επανάκαμψη της αναφορικής λειτουργίας στο εσωτερικό της αλληγορίας, κίνηση που αποδομεί εκ νέου τον ηθικό-επιστημολογικό αυτή τη φορά ερμητισμό που απειλεί το «κείμενο». Σε αυτή ακριβώς την επιστημολογική στιγμή που δεν παύει να διακατέχει το «αποδομητικό πάθος» (τον τροπολογικό δηλαδή κλονισμό του αναφερόμενου) και η οποία μετατίθεται στη συνέχεια σε «αλληγορικό ήθος», βλέπει ο de Man ζωντανά τα σπέρματα της αναφορικότητας, σε αντίθεση με κάθε στεγανή, σημειολογική – αισθητική ανάλυση που απαλείφει κάθε αναφερόμενο¹⁰⁸.

Ό,τι σώζει την αλληγορία από την επιστημολογική της κατηγορικότητα είναι η «επίμονη, αναφορική στιγμή», την οποία προσπάθησε να καταστείλει στην αρνητική κίνηση της μεταφορικότητας και την ίδια στιγμή να τη φέρει στο φως ως επιτέλεση- αυτοαναφορά. Η αναφορά δεν ταυτίζεται ποτέ με το νόημα εφόσον τα θεμέλια της επιστημολογικής αξίωσης κάθε υποψήφιας συνδήλωσης είναι σαθρά, μη επικυρώσιμα. Αυτή η αποποίηση της επιστημολογίας και η εμμονή στην αναφορά εκφέρουν κάθε αλληγορία ως πράξη, γεγονός που τη διασφαλίζει από τον κίνδυνο του αισθητικού ναρκισσισμού¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 185-186.

¹⁰⁷ de Man, 1979: 206.

¹⁰⁸ ό.π.: 207-208. Ο de Man υποβαθμίζει τις αισθητικές αναγνώσεις σε σχήματα λόγου που απονευρώνουν την απειλητική, «νοηματική απροσδιοριστία», στο απλό παιχνίδι σημαινόντων.

¹⁰⁹ ό.π.: 208.

Η αλληγορία ως πράξη

Η αλληγορία λοιπόν ως ρητορικός τρόπος, σύμφωνα με τον de Man, θεματοποιεί τη νέα μετατόπιση από τη μεταφορικότητα στην αναφορικότητα. Πολύ περισσότερο, θεματίζει τα πρακτικά/συμβατικά αποτελέσματα αυτής της θεματοποίησης¹¹⁰. Εξακολουθεί δηλαδή - παρότι ως πράξη αποποιείται την επιστημολογία- να παράγει ένα «κείμενο» που αναπόφευκτα -αλλά έωλα- διαβάζεται/μεταφράζεται με θεματικούς όρους: «Η Ανάγνωση είναι η πράξη που θεματοποιεί τη θέση της σχετικά με αδυναμία θεματοποίησης και το γεγονός αυτό κάνει αναπόφευκτη αν και ελάχιστα νόμιμη, για όλες τις αλληγορίες τη μετάφρασή τους με θεματικούς όρους»¹¹¹.

Είναι ακριβώς το αναξιόπιστο κάθε επιστημολογικής και ηθικής σημασιодότησης που η αλληγορία εκτυλίσσει, ό,τι την καθιστά πράξη αποτελεσματική. Είναι πάντα η πράξη μιας εκθετικά ανυψωμένης άλλης ανάγνωσης από εκείνη, τη μη αναγνώσιμη που θεματοποιεί. Παράγει όσο το δυνατόν περισσότερα αναγνώσιμα επίπεδα ως πιστοποιήσεις του μη αναγνώσιμου. Για αυτό είναι μια «επιστημολογικά αβέβαιη πράξη»¹¹²: η γλώσσα συνδέεται με τον εαυτό της μόνο δια του μη (δια)συνδέσιμου» Εγκιβωτίζει το ασυνεχές, το ασύνδετο, το μη αναγνώσιμο της δομής της, τις αλληγορικές της αναγνώσεις.

Η αποδομητική αναψηλάφηση¹¹³ είναι η επανεγγραφή της τροπολογικής δομής με όρους τύφλωσης – διόρασης: η «διαφανής» αλληγορία παράγει «ένα σκοτάδι πιο φοβερό από εκείνο που διέλυσε». Κάθε αποδομητική λοιπόν ανάγνωση συνειδητοποιεί τη ρητορικότητά της μόνο υπό το τίμημα να επαναλάβει το σφάλμα που κατήγγειλε. Ο λόγος της δεν μπορεί να διαφύγει από τον κλοιό του σφάλματος, αυτού του «υπολείμματος λογικής έντασης» που δυναμιτίζει τις προσπάθειές της και παραδόξως απολήγει στην ανοιχτή, αφηγηματική της δομή¹¹⁴.

Η αλληγορία εξιστορεί εκείνο που δεν μπορεί ποτέ να εξιστορήσει. Το αποδομητικό πάθος επανεγκαθίσταται: η αλληγορική πράξη επανεισάγει το πάθος «ως υποστασιοποίηση μιας υποθετικής ανάγκης, του πόνου ή της ευχαρίστησης» και μαζί του τον κόσμο της μεταφορικότητας, των αναφορικών σφαλμάτων, των παρεκκλίσεων δηλαδή που προσπαθούν να εγκλωβίσουν το «νόημα» της λέξης «ανάγκη». Εκείνο που δεν μπορεί να θεματοποιηθεί είναι η ίδια αλληγορία, καθώς διεμβολίζεται από τη μεταφορά, ή ορθότερα, είναι το

¹¹⁰ Ο de Man διαβάσει έτσι το πέρασμα ανάμεσα στα δυο μέρη της Νέας Ελοΐζας, αλλά και το πέρασμα από το «γλωσσικά δομημένο κόσμο» του Δεύτερου Προλόγου στον «κόσμο της ανάγκης» του κυρίως μέρους του διηγήματος.

¹¹¹ de Man, 1979: 209.

¹¹² Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 187.

¹¹³ de Man, 1979: 213-215.

¹¹⁴ ό.π: 242.

άφευκτο δίκτυο καταστολής της μεταφοράς από την αλληγορία και στη συνέχεια της αλληγορίας από τη μεταφορά. Η καταστατική συνθήκη κάθε αποδομητικής ανάγνωσης παραμένει μη θεματοποιήσιμη, ως αφομοιωμένη από ένα «κείμενο» γλωσσική/τροπολογική ιδιότητα, ως πάντα παραμορφωμένη «πρόθεση» ή «ανάγκη», που παρόλα αυτά πρέπει πάντα να τεκμηριωθεί ως υποτροπή¹¹⁵:

«Η ηθική γλώσσα της πειθούς πρέπει να επενεργεί σε ένα κόσμο ο οποίος πλέον δεν θεωρείται δομημένος ως γλωσσολογικό σύστημα, αλλά ως σύστημα αναγκών»

[...]

«το όλο επιχείρημα ότι το μη λεκτικό πεδίο κυβερνάται από τις ανάγκες μπορεί να είναι μια προσωρινή μόνο υπόθεση η οποία υφίσταται, για να το θέσουμε γενικά με εξίσου προθεσιακούς όρους, για χάρη της γλώσσας»¹¹⁶ (η έμφαση του συγγραφέα).

Η αποδομητική ανάγνωση διατρέχει τον ερμηνευτικό κύκλο από και προς τη μεταφορά, διανοίγει πάντα τη διάμετρό του, αυτο-αποδομούμενη σε κάθε της βήμα, αλλά πάντα καθηλωμένη στην ίδια διάμετρο.

Αλληγορία της απορίας.

Πέρα από μια θεματική ανάγνωση, η αλληγορία της θεματοποίησης της ανάγνωσης αποκαλύπτει κάτι πιο ανησυχητικό, γιατί ότι διηγείται ένα λογοτεχνικό κείμενο είναι ένα ακατάπαυστο τραύλισμα, μασκαρεμένο σε γοητευτικό και δεσποτικό παραμύθι που προσβάλλει φιλοσοφικά, λογοτεχνικά και πολιτικά κείμενα και κατά συνέπεια αμφισβητεί τις ειδολογικές διακρίσεις¹¹⁷.

Στην αποδομητική θεωρία, η ερμηνεία αποσυνδέεται από το πρόσωπο του ερμηνευτή. Γίνεται μια «κειμενική ιδιότητα», μια επώδυνη αναψηλάφηση και ταυτόχρονα επανάληψη από την πλευρά του κειμένου, των ρητορικών του δολιχοδρομήσεων στην ψευδαισθησιακή αναζήτηση «νοήματος», «υποστάσεων», «αναφοράς». Το κείμενο διαβάσει τις πλάνες του και τις αναπαράγει. Ερμηνεία, Ανάγνωση, Γραφή εξομοιώνονται σε μια αλληγορία απορίας. Στην τρομαχτική δύναμη της αλληγορίας να πολλαπλασιάζει τις θεματικές αξιοδοτήσεις έγκεινται τόσο η παραδοσιακή αντίληψη της «λογοτεχνικής» ερμηνείας ως παράφρασης και παράθεσης αποσπασμάτων, όσο και οι ειδολογικές κατηγοριοποιήσεις (πολιτική θεωρία, φιλοσοφία, λογοτεχνία) θεωριών που υπερεκτιμούν

¹¹⁵ ό.π: 209-210.

¹¹⁶ ό.π: 209 και 210, αντίστοιχα.

¹¹⁷ Norris, 1988 : 51- 52..

«τυφλά» την αισθητική και «κανονικοποιούν» την παρουσία ή απουσία της¹¹⁸.

Στο *Profession de foi*, κείμενο για την επιστημολογική θεμελίωση της ανθρώπινης συνείδησης, που δομείται πάνω στη μεταφορά της κρίσης (judgment)¹¹⁹, ο de Man διαβάσει την αλληγορία του μη αναγνώσιμου και τις ηθικές και ωφελιμιστικές της φαινομενοποιήσεις ως επιτέλεση της απορίας, την οποία το κείμενο δεν παραλείπει να αποδώσει με θεατρικές κινήσεις.

Το κείμενο είναι η σκηνή της απορίας. Επιτελεί την απορία. Στήνει διαρκώς μετατιθέμενες, όλο και πιο αφαιρετικές, απορητικές αναγνώσεις επιστημολογικά, ηθικά, ευδαιμονικά θεματοποιημένες που διαρρηγνύουν τον αφηγηματικό του ιστό. Κόβει όλες τις γέφυρες με την οντολογία και την επιστημολογία, αλλά συνεχίζει να τις καταδιώκει με τις ατέρμονες παρεκκλίσεις του: καταγγέλλει και επιβεβαιώνει τις μεταφορές τόσο του ρασιοναλισμού, όσο και του πιετισμού. Πρωτίστως όμως, στιγματίζει και υποκύπτει τελικά στο δικό του αποδομητικό πάθος, «καθηλωμένο» από τα δεσμά της επιστημολογίας και της ρητορικής: τη φυσικότητα της φιλαυτίας, τη θειότητα της εσωστρέφειας, την περιπέτεια του εσχηματισμένου λόγου. Η πρόθεση όμως έχει εξατμισθεί. Το *Profession de foi* είναι ένα κείμενο που έχει καταστεί μη αναγνώσιμο, ακατάληπτο όπως ο κόσμος, μπροστά στον οποίο στέκεται με αμηχανία ο Θεός-Δημιουργός¹²⁰.

Το μη αναγνώσιμο κείμενο:

«... οδηγεί σε μια σειρά ισχυρισμών, οι οποίοι αποκλείουν ριζικά ο ένας τον άλλον. Και αυτοί οι ισχυρισμοί δεν είναι ουδέτερες δηλώσεις, αλλά πιεστικές επιτελέσεις που απαιτούν το πέρασμα από την απλή άρθρωση (enunciation) στην πράξη. Μας αναγκάζουν να επιλέξουμε, την ίδια στιγμή που καταστρέφουν τα θεμέλια κάθε επιλογής. Διηγούνται την αλληγορία μιας δικαστικής απόφασης, η οποία ούτε σώφρων, ούτε δίκαιη μπορεί να είναι. Όπως στα έργα του Kleist, η ετυμολογία επαναλαμβάνει το έγκλημα που καταδικάζει. Αν, αφού διαβάσουμε το *Profession de foi*, πειστούμε να μεταστραφούμε στο θεϊσμό, κατηγορούμαστε για αφέλεια στο δικαστήριο της διάνοιας. Αν όμως αποφασίσουμε ότι η πίστη, με την πιο ευρεία έννοια του όρου (η οποία πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις πιθανές μορφές ειδωλολατρίας και ιδεολογίας) μπορεί μια για πάντα να ξεπεραστεί από ένα φωτισμένο μυαλό, τότε αυτό το λυκόφως των ειδώλων θα είναι ακόμα πιο αφέλεις να μην αναγνωρίζει τον εαυτό του ως το πρώτο θύμα της πράξης

¹¹⁸ de Man, 1979: 226, 247.

¹¹⁹ ό.π.: 229.

¹²⁰ ό.π.: 237, 243-245.

του. Από αυτό καταλαβαίνει κανείς ότι δεν θα πρέπει να παίρνουμε τη μη αναγνώσιμότητα ελαφρά τη καρδιά»¹²¹.

Η διαπίστωση της επιτελεστικότητας του μη αναγνώσιμου, κάνει τα πάντα για να δραματοποιήσει την επιτέλεση του διακυβεύματος. Αποσπάσματα όπως το προηγούμενο, παλλόμενα από την επιτακτικότητα και την αίσθηση του επείγοντος που μεταδίδουν, τροφοδότησαν επικρίσεις κατά της αποδόμησης ως λόγου, ενίοτε τρομοκρατικού, ενίοτε απολιτικού ή αφομοιωμένου και από αυτή την άποψη, ελάχιστοι πήραν αψήφιστα την προειδοποίηση του de Man. Ό,τι επιτελεί το απόσπασμα, είναι η σοβαρότητα εκείνου στο οποίο θα στραφούν τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του de Man, λίγο πριν από το θάνατό του: του μη αναγνώσιμου της αισθητικής ιδεολογίας με όλες εκείνες τις πολιτικές και ηθικές διαστρεβλώσεις που παράγει η καταλυτική δύναμη του αυτοθεσμισμένου, γλωσσικού ρήγματος.

¹²¹ ό.π: 245.

Γραμματική

Η επιτέλεση της διαφοράς. Το φαινομενοποιημένο σε απορία γλωσσικό ρήγμα του Κοινωνικού Συμβολαίου

Οι περιπλοκές της γλώσσας ως πράξης που προσπαθεί και αποτυγχάνει να επιτελέσει τη γνώση του μέλλοντος στο παρόν αναδεικνύονται στην ανάγνωση του Κοινωνικού Συμβολαίου του Rousseau. Νόμος, Δικαιοσύνη, Πολιτική Θεωρία και Πράξη διαπλέκονται στην επιτέλεση της επαγγελίας, η οποία έχει υποκύψει σε χρονικές και τελεολογικές μεταφορές.

Στις *Allegories of Reading*, η ανάγνωση του γλωσσικού κενού υπακούει ακόμα στο λεκτικό της φαινομενότητας: διατυπώνεται με όρους ρητορικής ανάλυσης. Ο de Man προδιαγράφει στο Κοινωνικό Συμβόλαιο τη ντερινταϊνή εξέλιξη της ορολογίας του, την προσέγγιση των μηχανιστικών δομών της γλώσσας, τον ενεργότερο προσανατολισμό των θεωρητικών του ενδιαφερόντων στην επιτελεστικότητα της γλώσσας και τις πολιτικές και ιστορικές της εκφάνσεις στα *Aesthetic Ideology, Resistance to Theory*. Πρόκειται για ένα εξαρχής συνειδητοποιημένο *gestus*. Οι προειδοποιήσεις από την πλευρά του de Man είναι ρητές: το Κοινωνικό Συμβόλαιο προσκαλεί μια ανάγνωση που ισορροπεί ανάμεσα στην ομοιογενή κειμενικότητα της «παραγωγικής» τάσης του «κλασικού», αποδομητικού συστήματος και στην παραπλανητική ανάδειξη της θεματικής διαπραγμάτευσης των έργων¹²².

Η πρώτη υποβαθμίζει την ερμηνεία κομβικών στιγμών της αλληγορίας στο επίπεδο της θεματικής πλάνης, η δεύτερη υπονομεύει την ίδια την αλληγορία του μη αναγνώσιμου. Σε πρώτο επίπεδο, η ρητορική ερμηνεία του Κοινωνικού Συμβολαίου εμπλουτίζει την πρακτική/πολιτική διάσταση που αναδεικνύεται μέσα στην αλληγορία, τη στιγμή που η γνωσιολογική εγκυρότητα της τελευταίας διαμφισβητείται.

Η ανάγνωση απομακρύνεται από τις «αλληγορίες των σχημάτων». Η σημασιολογική απροσδιοριστία των πραγμάτων συστηματοποιείται στην έννοια της διαφορικής δομής, βάσει της οποίας η αποδομητική διαδικασία συνοψίζεται σε μια μασκαράτα αλληπάλληλων σταδίων, υπερβαίνοντας ωστόσο κατά πολύ σε επίπεδο αφηγηματικής πολυπλοκότητας, τα

¹²² Η έννοια της λογοτεχνικότητας / μεταφορικότητας διαχέεται σε κάθε κείμενο. Ο de Man ρητά προειδοποιεί ενάντια στις ισοπεδωτικές ερμηνείες της διατύπωσης («όλα τα κείμενα είναι λογοτεχνικά») ή στις αντίστοιχες καταχρηστικές που υπερτιμούν τη μια θεματική πλευρά έναντι της άλλης, χρεώνοντας στη λογοτεχνικότητα τις ανεπάρκειες του θεωρητικού στοχασμού. «Η αποδόμηση εξετάζει γιατί ανακύπτουν αυτές οι πλανερές ερμηνείες» (de Man, 1979: 257-258).

χιασμικά δίπολα των αποδομήσιμων μεταφορών¹²³. Το «Du bonheur public» –προκείμενο του Κοινωνικού Συμβολαίου– θεματοποιεί τη διαφορικότητα¹²⁴. Στην αλληγορία της διάστασης (estrangement), την «ανύψωση του ρητορικού καθεστώτος σε δεύτερο βαθμό», όπως την ονομάζει¹²⁵ ο de Man, διαβάζει την προαναγγελία του σύνθετου, διαφορικού μοντέλου πάνω στο οποίο δομείται η επιτελεστικότητα του Κοινωνικού Συμβολαίου: ένα αλληγορικό σχήμα της εν-τη-γλώσσα επιτελεστικής διαφοράς, ότι ονομάζει μη θεσπίσιμο (impossibility of positing).

Επιμένει να δηλώνει ρητά ότι το αλληγορικό σχήμα που ανέλυσε στο Κοινωνικό Συμβόλαιο είναι *διαφορετικό*. Διαφορετικά κειμενο-παραγωγικό, διαφορετικά αποδομητικό. Ως δομή αλληγορίας μη αναγνωσιμότητας –γιατί εξακολουθεί να υποστηρίζει τη θεωρητική αναγκαιότητα εκείνου που στην πράξη δυσλειτουργεί (νόμος- κράτος)– μπορεί να ονομαστεί μεταρρητορικό, διατείνεται, εφόσον καταλήγει να αποκαθιστά το σχήμα που αποδόμησε (θεός). Η αποφασιστική διαφορά, το ίχνος του ρήγματος, είναι ότι η απορία του δεν είναι η απορία ενός σχήματος που καθιερώνει μεταβατικές πράξεις, αλλά η απορία της πράξης που αυτο-θεσμίζει. Η έννοια κλειδί εδώ είναι η αυτοθέσμιση (self-posit)¹²⁶.

Σε αυτό το επίπεδο ρητορικής πολυπλοκότητας, όπως θα έγραφε ο de Man η απορία επιτελεί την υπόσχεση ως απορριφθείσα επιτέλεση, επιτελεί την επιτέλεση ως απάτη, ως απορητική δομή δήλωσης και επιτέλεσης. Υπόσχεται όσα δεν μπορεί (να πράξει). Είναι μια αλληγορία της επιτέλεσης, του μη αναγνώσιμου της επιτέλεσης, της παρανόησης της επιτελεστικότητας της υπόσχεσης. «Η γλώσσα αποσυνδέει τη γνώση από την πράξη» παραπλανεί και υπόσχεται να αποκαταστήσει την αλήθεια. «Αυτός είναι και ο λόγος που οι κειμενικές αλληγορίες σε αυτό το επίπεδο ρητορικής πολυπλοκότητας παράγουν ιστορία¹²⁷.

Το κείμενο: η αναφορά, η γραμματική,

Ο de Man διαβάζει στη διαφορική ρητορική δομή του πολιτικού θεσμού (διάσταση ανάμεσα στα πολιτικά δικαιώματα/ νόμο και την πολιτική δράση /ιστορία), την έννοια του κειμένου και θεματοποιεί στις

¹²³ ό.π: 247.

¹²⁴ ό.π: 249-256. Αποδομεί τη μεταφορά της «φυσικής/οργανικής ολότητας» (συλλογική ευτυχία, οικογένεια, λαός, κράτος) μόνο και μόνο για να την αποκαταστήσει.

¹²⁵ ό.π: 253.

¹²⁶ ό.π: 275.

¹²⁷ ό.π: 276-277.

έννοιες της γενικότητας και της μερικότητας του νομικού κειμένου¹²⁸, τη σχέση γραμματικής και αναφοράς, αντίστοιχα. Η οικειοποίηση της ορολογίας είναι εντυπωσιακή: η αναφορά διαβάζεται ως περιχαράκωση της νοηματικής απροσδιοριστίας/ δυνητικότητας σε μια λεκτική μονάδα και η αφηγηματική παραγωγή ως παραγνώριση (indifference) αυτής της περιχαράκωσης, ως «ανηλεής απόρριψη του μερικού» προκειμένου να διανοιχτεί το κείμενο από το ιδιαίτερο στο καθολικό/μυθικό: να πολλαπλασιαστεί «ακριβώς όπως η προκαθορισμένη και κωδικοποιημένη επανάληψη μιας συγκεκριμένης χειρονομίας ή σειράς χειρονομιών που επέτρεψε στην Ελένη να ξετυλίξει την ιστορία ενός πολέμου σε έπος». Μηχανιστικά πρότυπα, μαθηματικές αναλογίες, συστηματοποιήσεις γίνονται τα μεταφορικά ισοδύναμα της γενικότητας του κειμένου. Εξεικονίζουν τη γραμματική, τη σύνταξη που θέτει σε λειτουργία την κειμενική μηχανή, που παράγει και διανέμει «όρους κλειδιά»:

«...Σαν κείμενο, το Κοινωνικό Συμβόλαιο είναι ασυνήθιστο σε σχέση με τα άλλα κείμενα του Rousseau εξαιτίας της απρόσωπης και μηχανικής του συστηματικότητας: παίρνει μερικούς όρους κλειδιά, προγραμματίζει μια σχέση μεταξύ τους, και αφήνει την απλή (mere) σύνταξη να πάρει το δρόμο της. Είναι, για παράδειγμα, το μοναδικό κείμενο του Rousseau που ρητά και κατ' επανάληψιν χρησιμοποιεί μαθηματικές αναλογίες (ratios). Καταστέλλοντας την γενεαλογία των όρων κλειδιών στην τελική εκδοχή (του έργου) το οιονεί-μηχανικό μοντέλο γίνεται ακόμα πιο φανερό. «Θα μπω κατευθείαν στο θέμα μου, χωρίς πρώτα να δείξω τη σπουδαιότητά του», ανακοινώνει ο Rousseau στην αρχή του τελικού κειμένου (σ.351), αλλά η πρώτη εκδοχή θεώρησε σκόπιμο να δηλώσει ρητά ότι θεωρήθηκε δεδομένο αργότερα: «Περιγράφω τα βασικά ελατήρια (του κειμενικού σώματος) και συγκεντρώνω όλα τα ποικίλα μέρη του. Φτιάχνω τη μηχανή έτοιμη να τεθεί σε λειτουργία. Άλλοι, σοφότεροι από εμένα, θα νομοθετήσουν (regulate) τις κινήσεις της» σ. 281)»¹²⁹.

Οι κανονιστικές, κωδικοποιημένες σχέσεις που παράγουν το κείμενο ανεξαρτήτως της αναφορικής του λειτουργίας συνιστούν τη γραμματική. Η αναστολή του αναφορικού νοήματος είναι η ιδρυτική συνθήκη κάθε γραμματικού κειμένου. Παρέχει το αναγνώσιμο της μηχανιστικής του εκτύλιξης του. Η γραμματική για να υπάρξει ως τέτοια πρέπει να αναστείλει το νόημα για να το διεκδικήσει εκ νέου, όπως οι διατυπώσεις

¹²⁸ ό.π: 266- 267. Η γενικότητα (generality) στο αντικείμενο του νόμου και στη βούληση που τον υπαγορεύει ως αρχή του νομικού κειμένου αποκλείει από την εφαρμογή της τη δική της καταστατική συνθήκη, τη μερικότητα. Τη μερικότητα συνιστούν ξένοι και αυτόχθονες υπήκοοι συλλήβδην, εφόσον οι τελευταίοι τίθενται απέναντι στο νόμο, ο οποίος νοείται ως σύνολο πλην του εκάστοτε υπηκόου καθιερώνοντας μια άνιση σχέση μεταξύ δυο ξεχωριστών οντοτήτων.

¹²⁹ ό.π: 268.

του νομικού κειμένου θέτουν τόσο τον πολίτη, όσο και το νόμο εντός παρενθέσεως, προκειμένου να του απευθυνθούν. Η σύνταξη παραμένει η γέφυρα της κατανόησης ακόμα και μέσα από τις αποκλίσεις της (Mallarmé)¹³⁰.

Με μαθηματικούς όρους: δεν μπορεί να υπάρξει πρότυπο εφαρμογής, χωρίς έμπρακτη επαλήθευση (verifiability), χωρίς το αναφερόμενο πάλι να ρυμουλκηθεί από το κειμενικό πάθος του πολλαπλασιασμού. Αυτή η αναφορική πράξη έχει όλα τα χαρακτηριστικά της απατηλής ολίκευσης (επιθυμία σύμπτωσης της πρόληψης με τη δράση στο παρόν), πλην της ιδιαιτερότητας (μερικότητα) με την οποία εκφέρεται ο ρητορικός της τρόπος: η πολιτική πράξη (η επίμονη, αναφορική στιγμή του αποδομητικού πάθους) όπως και η δικαιοσύνη, στηρίζεται στην απάτη. Κάθε υποκείμενο υφαρπάζει το νόημα από τη γραμματική του κειμένου, οικειοποιείται το γράμμα του Νόμου, επειδή προσβλέπει στη δική του προστασία από την οδυνηρή, σημασιολογική απροσδιοριστία («σκέφτεται τον εαυτό του, όταν ψηφίζει για όλους»).

Η εξεικόνιση ως απορία γραμματικής- αναφοράς.
Η απορία ως φαινόμενο-(ταυτο)-λογία του ρήγματος.
Το κείμενο ως απορία.

Η γενικευτική γλώσσα της δικαιοσύνης και της πολιτικής αισθητοποιεί την αλληλούπονόμευση γραμματικής και αναφοράς και ακόμα περισσότερο κάθε απάτη συμβιβασμού τους που υποθέτει ότι περνά απαρατήρητη: «Η δικαιοσύνη είναι άδικη. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η γλώσσα της δικαιοσύνης είναι εξίσου η γλώσσα της ενοχής και ότι, όπως ξέρουμε από τις Εξομολογήσεις, ποτέ δεν ψευδόμαστε περισσότερο, παρά όταν θέλουμε να δικαιωθούμε πλήρως, ιδίως όταν επικρίνουμε τον εαυτό μας»¹³¹. Η εξεικόνιση, η μεταφορική διάσταση της γλώσσας (figurality) αναδύεται από αυτό το ρήγμα ανάμεσα στη γραμματική και την αναφορά. «Η απόκλιση μεταξύ γραμματικής και αναφορικού νοήματος είναι ότι αποκαλούμε σχηματική (figural) διάσταση της γλώσσας»¹³².

Είναι η αμοιβαία διαστρέβλωση τους, η ψευδαίσθηση που χαρακτηρίζει και τις δυο ότι η μεταξύ τους απόσταση μπορεί να γεφυρωθεί χωρίς υπονομεύσεις. Η γλώσσα είναι η κατεξοχήν διαφορική δομή: σημασιολογικά απροσδιόριστη αλλά πάντα προσδιορίσιμη, στήνει τις απορίες του μη αναγνώσιμου δυο νοημάτων «σε διατυπώσεις (enunciations) λεξικολογικά και γραμματικά ταυτόσημες...ανεξαρτήτως

¹³⁰ ό.π: 268.

¹³¹ ό.π: 269-270.

¹³² ό.π: 270.

συμφραζομένων»¹³³. Ένα σύστημα σχέσεων που δεν μπορεί αλλά πρέπει να αναγνωσθεί:

«Αποκαλούμε κείμενο κάθε οντότητα (entity) που μπορεί να θεωρηθεί υπό διπλή προοπτική: σαν ένα γενετικό (generative), ανοιχτό (open-ended), μη αναφορικό, γραμματικό σύστημα και σαν ένα μεταφορικό (figural) σύστημα κλειδωμένο από μια υπερβατική σημασιοδότηση που υπονομεύει το γραμματικό κώδικα στον οποίο το κείμενο οφείλει την ύπαρξή του. Ο «ορισμός» του κειμένου δηλώνει επίσης το αδύνατο της ύπαρξής του και προεικονίζει τις αλληγορικές αφηγήσεις αυτού του αδύνατου»¹³⁴.

Το Κοινωνικό Συμβόλαιο θεματοποιεί την απορητική δομή της γλώσσας ανάμεσα στη δηλωτική και την επιτελεστική της λειτουργία. Έχοντας υπερβεί το αποδομητικό πάθος των μεταφορικών ταυτοτήτων, των διπολικών, οργανικών υποκαταστάσεων, το έργο οργανώνεται πάνω σε καθαρά διαφορικές δομές που αλληγορούν για το ασύμπτωτο πράξης-γνώσης μέσα στη γλώσσα, για τη γλώσσα ως διαφορά/διάσταση (estrangement). Η ανάλυση του de Man δείχνοντας τη διαφορική δομή της μεταφορικότητας, την εκφορά της ως μετωνυμικό δείκτη απροσδιοριστίας (οικογένεια, κράτος κλπ) καταλήγει να συστηματοποιεί το ρήγμα εντός της γλώσσας που κινητροδοτεί ανάλογες φαινομενοποιήσεις. Μια από αυτές η διάκριση επιτέλεσης – γνώσης.

Η σειρά των αποριών στις οποίες καταλήγει κάθε διαπραγμάτευση του πολιτικού θεσμού οργανώνεται γύρω από τη διάσταση πολιτικής ιστορίας (δράση) και πολιτικού στοχασμού (καθοδήγηση) και θεματοποιούνται στην απορία του κειμένου: ενεργητική και στατική διάσταση του κράτους (εκτελεστική εξουσία και φορέας θεσμού), σχεδιασμός και εφαρμογή νόμου (διπλή δέσμευση πολίτη, αρχή γενικότητας και σφετερισμός της αναφορικής στιγμής), νόμος και οργάνωση του κράτους αποκρυσταλλώνονται στο διαφορικό, κειμενικό μοντέλο μιας γραμματικής που συντάσσει [«επιτελεί με την αλληγορική της κίνηση»] το νόημα σε μια μεταφορά (δήλωση), όπως ακριβώς ο νόμος οργανώνει το κράτος.

Η απορία που στήνουν γραμματική και αναφορά υλοποιεί το ακατάληκτο δηλωτικής και επιτελεστικής έμφρασης της γλώσσας: μια διαρκή εστία δηλαδή έντασης, όπου καμιά από τις δυο εναλλακτικές της δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί, αλλά ούτε να αποκλειστεί. Δεν μπορούν να διαχωριστούν, αλλά ούτε να συμβιβαστούν σε ένα μεταφορικό όλον: κάθε δήλωση αδυνατεί να επιτελέσει τον εαυτό της ως δήλωση και κάθε επιτέλεση είναι μια απάτη, γιατί βεβαιώνει την ικανότητά της να νοηματοδοτεί (δηλώνει):

¹³³ ό.π: 270 και de Man, 1996: 18.

¹³⁴ de Man, 1979: 270.

«Φαίνεται ότι όταν ένα κείμενο ξέρει τι δηλώνει, δεν μπορεί παρά να δρα παραπλανητικά, όπως ο κλέφτης νομοθέτης του Κοινωνικού Συμβολαίου και όταν ένα κείμενο δεν δρα, δεν μπορεί να δηλώσει τι ξέρει. Η διάκριση ανάμεσα σε ένα κείμενο αφηγηματικό και σε ένα κείμενο θεωρητικό ανήκει σε αυτό το πεδίο έντασης»¹³⁵.

Το κείμενο που γνωρίζει ότι ή τι δηλώνει, παραπλανεί με τις σημασιολογικές ταυτότητες που επινοεί. Το κείμενο που αρνείται να παραπλανήσει εγκλωβίζοντας ένα αναφερόμενο, όπως ο νόμος στη γενικότητά του, αδυνατεί να συνάγει τη γνώση. Το πρώτο κείμενο είναι το θεωρητικό που δεν επιτελεί, παρά την παρανάγνωσή του. Το δεύτερο, αφηγηματικό επιτελεί το μη αναγνώσιμό του¹³⁶. Τα δυο τους συνιστούν χλωμές εξεικονίσεις μιας αδρανούς εκκρεμότητας: στο βάραθρο της γλώσσας, δεν ξέρουμε αν δολοφονούμε τη γλώσσα ή αν ανακαλύπτουμε το πτώμα της. Σε αυτή την απορία γνώσης - επιτέλεσης, που αποτελεί φαινομενοποίηση εκείνου ο de Man ονομάζει στη γλώσσα διάσπαση, διάζευξη (disjunction), διάρρηξη (disruption) ή αποδιάρθρωση (disarticulation), εγκαταβιώνει το γράμμα.

Τα κατάλοιπα του ασύμπτωτου γραμματικής - αναφοράς.

Η γραμματική ποτέ δεν μπορεί να ταυτιστεί με τα αναφερόμενα που παράγουν οι φαινομενοποιητικοί/ εξεικονικοί μηχανισμοί της. Αλλά δεν σταματά να τα διεκδικεί ή να υποστηρίζει την αναζήτησή τους. Υπακούει στη γλωσσική επιταγή. Το νόμο της αναφοράς, έναν από τους «ανθιστάμενους» στις ιδεολογικοποιήσεις παράγοντες της γλώσσας. Κάθε κείμενο δομημένο ως μια θεωρητική κατασκευή, όπως το Κοινωνικό Συμβόλαιο αναπαράγεται, αφομοιώνοντας την αποδόμηση των μεταφορών που συνθέτουν γενεαλογικά την προβληματική του. Όμως ο πολλαπλασιασμός της γραμματικής του δεν αποκαθιστά σχέσεις ταυτότητας με το προς διαπραγμάτευση αντικείμενό του (σύμπτωση του νομικού κειμένου, του Κώδικα με τους γραμματικούς κανόνες) ώστε να εξελιχθεί σε ένα καθοδηγητικό κείμενο. Υπάρχει πάντα ένα πλεόνασμα/ έλλειμμα στις προσπάθειες της γραμματικής να διεκδικήσει/καθοδηγήσει/συντάξει ένα νόημα επιστημολογικά ικανοποιητικό, ώστε το θεωρητικό, πολιτικό πρότυπο που υπονομεύεται στην πρακτική του διάσταση, να εξακολουθεί να υποστηρίζεται. Το χάσμα ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη εγκλωβίζει την επιτελεστικότητα της γραμματικής στο χώρο της δήλωσης: «η θεωρία της πολιτικής αναπόφευκτα γίνεται ιστορία, η αλληγορία της ανικανότητας να επιτύχει το status της επιστήμης».

¹³⁵ ό.π.

¹³⁶ ό.π.: 270.

Αυτό το ίχνος της διάσπασης που ο de Man επεξεργάζεται αργότερα ως υλικότητα του σημείου, παράγεται από την καταστατική (positional), προστακτική (imperative) «φύση» της γλώσσας. Είναι χαρακτηριστικό ότι η βίαια δύναμη του τιθέναι, η διαστρεβλωτική πράξη που εκφάινεται ως εξιδανικευτική αισθητική, βρίσκει εδώ έδαφος στην εξέταση των πλεονασμάτων του (γλωσσικού) Θεσμού και τις αφομοιωτικές, ανθρωποφαγικές συνδηλώσεις του.

Πολιτική θεωρία και πολιτική πράξη αποκλίνουν. Η μέγιστη δυνατή σύγκλισή τους πραγματοποιείται στην απειλητική μεταφορά της αφομοίωσης της ανθρώπινης ζωής από το θεσμό: όταν δηλαδή αυξηθεί στο μέγιστο η εξάρτηση του πολίτη από τις θεσμισμένες σχέσεις. Ο ελλειμματικός λόγος της θεσμικής ισχύος προς το σύνολο της αντίστοιχης φυσικής παράγει αδράνεια, η οποία πρέπει εκ των προτέρων να υπολογίζεται ώστε να αντιμετωπισθεί με τον κατάλληλο συνδυασμό μέσων – σκοπού. Η «εξασθενημένη εντροπία» συντηρείται πρακτικά από το ασύμβατο δήλωσης – επιτέλεσης της γλώσσας¹³⁷. Είναι η εντροπία του υλικού γράμματος.

Το αδύνατο της σύγκλισης θεωρίας – πράξης, δήλωσης – επιτέλεσης στο παρόν εκδηλώνεται φαινομενολογικά με τις μεταληπτικές δομές της υπόσχησης. Η χρονικότητα είναι η αναγκαία μεταμφίηση της γλωσσικής απορίας: ο νόμος υπόσχεται να εφαρμόσει στο παρόν ό,τι ευαγγελίζεται για το μέλλον, να συγκεράσει στην πρακτική του παρόντος τη γνώση παρελθόντος – μέλλοντος, το αιώνιο δηλαδή παρόν του νομικού κειμένου. Όμως τα θεμέλια της υπόσχησης είναι σαθρά, γιατί οικοδομούνται μόνο εν έλθέτω χρόνω: «το παρόν της υπόσχησης είναι πάντα ένα παρελθόν σε σχέση με την ολοκλήρωσή της». Το μεταληπτικό σχήμα προσωποποιείται σε ένα ομοίωμα του Θεού. Το σφάλμα προστίθεται στο σφάλμα. Η απάτη στην απάτη: ο νομοθέτης πρέπει να υποκινήσει τον όχλο, δημιουργώντας το μέλλον μέσα στο παρόν, πραγματοποιώντας την υπόσχεση πριν ακόμα την εκφέρει, κάνοντας τη γνώση πράξη¹³⁸. Η υπόσχεση είναι η μέγιστη αλήθεια αλλά και η μέγιστη διαστρέβλωση του γλωσσικού τιθέναι.

Η επιτελεστική ρητορική. Ειρωνεία.

Η πολλαπλασιαστική δύναμη της γραμματικής, η εμμονή στην επιστημολογικά έγκυρη αναφορά, που πάντα εκδηλώνεται ως πράξη κινητοποιούνται από το ρήγμα μέσα στη γλώσσα. Στις Εξομολογήσεις του

¹³⁷ Η αλληγορική στιγμή της επίμονης αναφοράς που συμπίπτει με το μέγιστο των επιστημολογικών αξιώσεων της γλώσσας οδηγεί πάντα σε μια μεταστροφή το αξιολογικό σύστημα της τελευταίας (από το πάθος στο ήθος στη Νέα Ελοΐζα, από το ρασιοναλισμό στο συναίσθημα στο Profession de foi). Όμως στο πεδίο της δήλωσης-επιτέλεσης «ο κώδικας του συναισθήματος» ακυρώνεται ως «μη αναγνώσιμος». De Man, 1979: 271- 273.

¹³⁸ de Man, 1979: 273-274.

Rousseau, η γραφή εξομολογείται, προσπαθεί να υπερβεί την ενοχή, να αποκαταστήσει την αλήθεια επιτελεστικά, αναφορικά. Αποτυγχάνει και αναπαράγει την ενοχή, δικαιολογείται: κινητοποιεί το μυθοπλασιακό μηχανισμό της αλληγορικής αφήγησης. Η διαφορά σχεδόν αναφαίνεται: θέλει να πείσει και όχι να δηλώσει, υποψιάζεται το αδύνατο της γνώσης, την απόσταση μεταξύ εγκληματικής πράξης και εξιστόρησής της, παρά εφησυχάζει για την ύπαρξη ενός πραγματικού αναφερόμενου. Αρθρώνοντας όμως αυτήν την απόσταση παύει να είναι υποψία: «...το να περιπλέκεις ένα γεγονός σημαίνει: να δρας»¹³⁹. Οι Εξομολογήσεις του Rousseau επιτελούν αυτήν την περιπλοκή γνώσης – επιτέλεσης, εισάγουν την έννοια της επιτελεστικής ρητορικής. Κάθε εξομολόγηση αποτυγχάνει να ανακόψει την αφήγηση. Εκπίπτει σε μια εξίσου αποτυχημένη απολογία:

«η δικαιολογία που παρουσιάζεται στις Εξομολογήσεις δεν μπόρεσε να ικανοποιήσει το Rousseau ως κριτή του Jean- Jacques. Αυτή η αποτυχία ήταν ήδη μερικώς εγγεγραμμένη στην ίδια τη δικαιολογία και κυβερνά την περαιτέρω επέκταση και επανάληψή της»¹⁴⁰.

Ο de Man δείχνει ότι το περιστατικό της κλεμμένης κορδέλας στις Εξομολογήσεις δεν εδραιώνει τροπολογικά την επιτέλεση. Αντί δηλαδή για ένα συμμετρικό μοντέλο αμοιβαίων υποκαταστάσεων στη βάση της επιθυμίας που θα αποκαθιστούσε ένα σταθερό νόημα και θα μπορούσε να εξηγήσει τις αντικαταστάσεις των πρωταγωνιστών στην επιτέλεση της πράξης (κλοπή), σε μια αλληγορική ανάγνωση της μεταφοράς, η επιτελεστικότητα της δικαιολογίας έγκειται σε μια βαθύτερη δομή εγκιβωτισμού των γνωσιολογικών κατηγοριών της απόκρυψης και της αποκάλυψης: στην αποκάλυψη της επιθυμίας του Jean Jacques να εκτεθεί. Η δικαιολογία ανασκοπεί την πρώτη έκθεση (το έγκλημα) και την αποκρύπτει ταυτόχρονα. Την αποκαλύπτει απωθώντας την μόνο και μόνο για να δημιουργεί την ικανοποίηση της υπέρβασης/ αντίστασης στην απόκρυψη. Από τη στιγμή που κάθε αποκάλυψη της επιθυμίας να εκτεθεί μπροστά στα μάτια των άλλων, δημιουργεί μεγαλύτερη ντροπή, η αλυσίδα των επιτελέσεων επιμηκώνεται¹⁴¹.

Διαπιστώνοντας αυτή τη δομή ο de Man αρνείται να επιβεβαιώσει ένα τρίτο τροπολογικό σύστημα που εξηγεί και κατά κάποιο τρόπο συγχωρεί την πράξη κατά αιτιοκρατικό τρόπο, αφού έχει παραχθεί από τη σύγκλιση δυο μεταφορικών/ τροπολογικών συστημάτων- της επιθυμίας

¹³⁹ de Man, 1979: 281 και 279-282.

¹⁴⁰ ό.π.: 283.

¹⁴¹ ό.π.: 283-286.

και της γνώσης¹⁴². Το ανακόλουθο σχήμα που εκφέρεται με την τυχαία αναφώνηση του ονόματος της κοπέλας από τον ένοχο («πιάστηκα από το πρώτο αντικείμενο που μου προσφέρθηκε») αποκόπτει το υποκείμενο από την εκφορά του και εγκαθιδρύει το ακατανόητο, αχρηστεύοντας τις γνωσιολογικές και ηθικές αξιολογήσεις της απολογίας όσο και της κλοπής. Το νέο αυτό εξηγητικό μοντέλο της επιτελεστικότητας της δικαιολογίας διαρρηγνύει το αναγνώσιμο της απολογίας και την επανακινεί¹⁴³.

Το ανακόλουθο δραματοποιεί το ρήγμα ανάμεσα στην γνωσιακή και επιτελεστική λειτουργία της γραφής. Η ανάμειξη όμως των δυο αυτών λειτουργιών θεματοποιείται στο Fourth Rêverie ως ενοχή της γραφής. Η δικαιολογία είναι ένα ψέμα με αυξημένη επιτελεστικότητα, διότι απογυμνωμένο από τις ηθικές αξιολογήσεις του καλού και του κακού, διότι στερημένο από αναφορικότητα (πρόθεση, η επιβουλή), διότι κατονομαστέο ως μύθευμα, ασυνέχεια, ρωγμή. Η αλήθεια γίνεται τότε εξίσου ακατανόητη. Η σιωπή ή η συγκάλυψη παύουν να συνιστούν ψέμα. Το σύστημα αλήθειας – ψεύδους διανοίγεται σε μια ελεύθερη ροή γεγονότων χωρίς αξία, σε μια τυχειότητα που έχει αφομοιωθεί από την ανισόρροπη, παραληρηματική, αφηγηματική δομή του κειμένου¹⁴⁴.

Το ανακόλουθο ως μύθευμα.

Το Σημείο Μηδέν του Σφάλματος

Το μύθευμα (fiction) είναι μετωνυμικό, τυχαίο, αβλαβές και ακατανόητο γιατί διαλύει την ψευδαίσθηση που χαρακτηρίζει κάθε αφήγηση σχετικά με το δεσμό εκφοράς – αναφερόμενου, γεγονότος – αναπαράστασης, γιατί μετωνυμικοποιεί δηλαδή το αναφορικό σφάλμα της κατανόησης, κάθε δηλαδή μεταφοράς που αντιμετωπίζει αυθαίρετα ιδιότητες, που επινοεί εκ του μηδενός, «πέρα από το σημείο της κατάχρησης» τονίζει ο de Man. Το μύθευμα είναι απολύτως πιο ριζοσπαστικό, σχεδόν το ίδιο το τίποτα. Το σφάλμα του υφίσταται σε μηδενικό σχεδόν βαθμό. Η τυχειότητα και για αυτό η έλλειψη επιβουλής είναι η απόλυτη δικαιολογία για κάθε παραμόρφωση. Αλλά από τη στιγμή που αρθρώνεται ως δικαιολογία –τόσο για την απολογία, όσο και για την «αναρχική πράξη» της κλοπής– από τη στιγμή που δηλώνεται ως μύθευμα, δεν μπορεί να αποφύγει τη μετατροπή του σε αναφορικό σφάλμα, την παραμόρφωσή του γιατί παραγιγνώσκεται: «γίνεται επιβλαβές, μόνο γιατί δεν συλλαμβάνεται ως ό,τι είναι (...) γιατί παράγει

¹⁴² Ο de Man υποστηρίζει ότι η γνώση δομείται ως κτήση: «Η αλήθεια είναι ιδιότητα των πραγμάτων και το ψέμα είναι να κλέβεις όπως ο Προμηθέας την αλήθεια από τον ιδιοκτήτη της» (de Man, 1979: 287).

¹⁴³ ό.π: 286-289.

¹⁴⁴ ό.π: 290-291.

ένα σύστημα ντροπής, επιθυμίας, απώθησης και αυτοστιγμεί πιάνεται στον ιστό των αιτιών, σημασιοδοτήσεων και υποκαταστάσεων»¹⁴⁵.

Κάθε φορά που διαβάζουμε το μύθευμα ως εάν είχε αναφορική λειτουργία, ως εάν να λειτουργούσε σύμφωνα με ηθικά-επιστημολογικά κριτήρια, δεν κάνουμε άλλο παρά να του προσάπτουμε ένα σχεδόν ανύπαρκτο, διότι αβλαβές, σε αυτό σφάλμα. Κάθε παρανόληση, κάθε επιφορά ενός σφάλματος σε ένα κενό δεν είναι παρά μια «άρνηση παραδοχής»: είναι η «επίμονη αντίσταση στο “γεγονός” που είναι από μόνο του φανερό ότι η γλώσσα είναι εντελώς ελεύθερη από αναφορικό νόημα και μπορεί να θέτει (posit) οτιδήποτε της επιτρέπει η γραμματική της να πει, που οδηγεί στο μετασχηματισμό του τυχαίου σφάλματος σε αδικία»¹⁴⁶.

Το μύθευμα γεννά τις ψευδείς, αναφορικές οργανώσεις του. Κάθε φορά που πιστοποιείται η ανευθυνότητά του, το κείμενό του εναντιώνεται και μεταμφιέζεται: παράγει την ενοχή του, γιατί «προτιμά να κατηγορηθεί για ηθικά παραπτώματα, παρά να φανερώσει το ακατανόητό του». Ο de Man αποδίδει με μια χρονική μεταφορά, το σημείο μηδέν του σφάλματος, την απρόσβλητη από σημασιοδοτήσεις απροσδιοριστία του: με μια στιγμή κλασματική, απειροελάχιστη – εφόσον κάθε επιβεβαίωσή του συνιστά παρερμηνεία και υπερκαθορισμό – αλλά θεμελιώδη για την κατανόηση ενός κειμένου. Η γνώση συνδέεται μόνο με τις φαινομενοποιήσεις, τις εξεικονίσεις και η απολογία είναι ένα τέτοιο σχήμα λόγου, γιατί αναδύεται από την απορία, την εκκρεμότητά μας ανάμεσα στο εμπειρικό γεγονός του εγκλήματος και της μυθοπλασίας που παράγουμε από αυτό για να διαφύγουμε από την ενοχή/αθώωση.

Οι διαμελισμοί της μηχανικής γραμματικής

Η επιτελεστικότητα της γλώσσας είναι μηχανιστική και για αυτό ουδέτερη: σφετερίζεται χάριν της «παραγωγικότητας», λογικές, μνημονικές, βουλευτικές ιδιότητες από το υποκείμενο¹⁴⁷. Τις αφομοιώνει. Όμως στέκεται ουδέτερη, παγερά αδιάφορη σε προθέσεις, καταγωγές απόπειρες νομιμότητας που προσπαθούν να ανακτήσουν τα σφετερισθέντα. Προ(σ)καλεί αντιδραστικές αξιώσεις. Απειροστικά επαναλήψιμη, ανοιχτή οικειοποίησησιμη. Απειλούμενη και αλώσιμη. Λειτουργεί σαν να υφίσταται πάντα την παρενόχληση της διασπαστικής γλώσσας της νομιμότητας. Νόθα. Αντιγράψιμη, αλλά και μη αντιγράψιμη, διότι παραποιήσιμη.

Ένα ιδιότυπο μείγμα τυχαιότητας και τυποποίησης, αθωότητας και ενοχής συστήνει το μυθιστορηματικό κείμενο, επιτείνει την

¹⁴⁵ ό.π.: 292.

¹⁴⁶ ό.π 1979: 292-293.

¹⁴⁷ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989:212- 215.

επιτελεστικότητα του γιατί το δομεί, το εδραιώνει ως μηχανή. Η γραμματική του κειμένου, απολύτως διαχωρισμένη από τα ρητορικά/αισθητικά της επιφαινόμενα, είναι το ανεύθυνο της μυθοπλασίας. Ο ιδρυτικός όρος της γραφής. Η μηχανική της που όχι μόνο απομακρύνει από κάθε αναφορικό νόημα, αλλά και επαναλαμβάνει απαρέγκλιτα και αμείλικτα το δικό της προκαθορισμένο πρότυπο. Ένα τυπικό σύστημα, ένας μηχανικός σκελετός, άκαμπτος, μη τροποποιήσιμος που καταλαμβάνει φόρμες χωρίς νόημα, τις αναμορφώνει, τις καθιστά προσαρμόσιμες. Παραγωγικό και κατασταλτικό ταυτόχρονα. «Η γνώση της πλήρους αθωότητας επιτελεί τους πιο αποτρόπαιους διαμελισμούς. Οι δικαιολογίες όχι μόνο κατηγορούν αλλά και εκτελούν την καταδίκη που εγγράφεται (implicit) στην κατηγορία τους»¹⁴⁸.

Καταστέλλει μόλις αποκτήσει επίγνωση της αθωότητάς της¹⁴⁹. Ενοχοποιείται. Η παραγωγικότητά της δεν οφείλεται, παρά σε αυτές τις καταστολές. Παράγει ενοχές, δικαιολογίες, κατηγορίες, καταδίκες και νέες ενοχές, νέες δικαιολογίες, νέες κατηγορίες, νέες καταδίκες και τις χρεώνει στο γραφέα, σε μια πρόθεση, σε μια υπόσταση. Ανέχεται το υποκείμενο μόνο όταν μπορεί να το τυφλώσει. Όταν αυτό αποκτήσει μια αμυδρή διόραση για αυτήν, το καρατομεί. «Στο τέλος του κειμένου, ο Rousseau ξέρει πως δεν μπορεί να δικαιολογηθεί, αλλά το ίδιο το κείμενο προφυλάσσεται από την κατηγορία με το να επιτελεί τη δραστική του μυθοπλασιακότητα (radical fictionality)»¹⁵⁰.

Κάθε παράλειψη των ιστοριών ακρωτηριασμού, όπου αποκαλύπτεται το τυχαίο, χαοτικό ισοδυναμεί με μια νέα ακεραίωση, μια νέα μεταφορά και πάντα χρεώνεται στο γραφέα: είναι μια πράξη εγκληματική, ενοχική, μυστική. Απειλείται από τον κειμενικό διαμελισμό, κατηγορείται επειδή ανακάλυψε τον κειμενικό διαμελισμό. Γράφει για να ξεφύγει από την κατηγορία, για να αποκαταστήσει την οργανικότητα της γλώσσας, όπως κάνει και ο Rousseau παραπέμποντας και καταστέλλοντας ταυτόχρονα το απόσπασμα του Tasso.

Με όρους υπαρξιακούς: τυφλώνεται, γιατί προσεγγίζει το μη αναγνώσιμο του έργου του, της πατρότητας της γραφής του (Νέα Ελοΐζα), τη «θανάσιμη ποιότητα της γραφής» του. Βαίνει προς την καταδίκη του, επειδή αναζητά την αλήθεια. Με όρους κειμενικούς: ο συγγραφέας καταδικάζεται από το κείμενο σε εξόντωση, σε ό,τι ο de Man ονομάζει, με υπαρξιακές αποχρώσεις, αποκήρυξη (renunciation), αποστέρηση (dispossession), όταν εμμένει στην αλήθεια, αναγνωρίζει το μη αναγνώσιμο της. Θυσιάζεται όπως κάθε υποκείμενο, προκειμένου να

¹⁴⁸ de Man: 293-294.

¹⁴⁹ Ο Rousseau καταστέλλει τις αδικίες που του έκαναν οι άλλοι, γιατί γνωρίζει ότι το τυχαίο δεν καταλογίζεται (de Man, 1979: 293).

¹⁵⁰ ό.π.

εκτυλιχθεί το κείμενο, το «αμφίσημο παιχνίδι του σημαίνοντος». Κι όμως, μόνο το άλλοθι/πρό-σχημα της αλήθειας –η εμμονή για την αυτοπροστασία μπροστά στο ψέμα, η ίδια η άρθρωση της μεταφοράς του «κειμενικού σώματος»– μπορεί να τον σώσει¹⁵¹. Απαξ και ο διαμελισμός βεβαιωθεί ως οργανική μεταφορά, το σχήμα λόγου απονευρώνει τη δική του επιτελεστικότητα και η απειλητική απροσδιοριστία χαλιναγωγείται γιατί «...σαν γνώση εξακολουθεί να θρονιάζεται στην τροπολογική (figural) πλάνη που διαχωρίζει τη γνώση από την πράξη»¹⁵².

Σχέση κειμενικής μηχανής-ρητορικής.

Η επιτελεστική ρητορική: ανακόλουθο, ειρωνεία.

Ο de Man είναι σαφής για την λειτουργία της κειμενικής μηχανής¹⁵³. Οι μεταφορές της αλήθειας, της καρατόμησης, της ενοχής και της τύφλωσης υπάρχουν όχι μόνο για να μεταμφιέζουν τη γραμματική λειτουργία της γλώσσας. Προέρχονται από αυτήν και την εκμαιεύουν. Υπάρχουν για να εξηγούν –παρ’ όλη τη δραματικότητά τους– μόνο το ελάχιστο, από την κίνησή της. «Εκτοπίζονται» από αυτήν. Μόνο αυτή η κειμενική τομή υπάρχει: μια *ratio* της α-νοησίας που αποικίζει όλες τις δομές διαφοράς, προσθήκης, καταστολής, όλες τις σημασιοδοτήσεις, όλες τις εξεικονίσεις του κειμένου και στήνει την αλληγορία της οργάνωσης και της επιτέλεσής της. Όλα τα τροπολογικά και διαφορικά συστήματα καταδεικνύουν αυτή την τυποποιητική λειτουργία που επιτελεί την αλληγορία του κειμένου της: απογυμνώνει τη γλώσσα, αποδομεί τις αυθαίρετες, υποκαταστασιακές της μάσκες, εκείνες του «οργανικού», «φυσικού» κειμένου. Είναι το αυθαίρετο, μηχανικό, τυποποιημένο και απρόσωπο κείμενο που απειλεί/ εξορίζει νόημα, υπόσταση, επιθυμία, υποκείμενο, που αναστέλλει τη γραμματική, που διανοίγει ένα βάραθρο ανάμεσα στην κειμενική επιτέλεση και το κειμενικό «νόημα».

Μια τυχαιότητα, εκείνο που αυθαίρετα δια-κρίνεται από τη νοηματική απροσδιοριστία, θέτει σε λειτουργία την κειμενική μηχανή. Δεν μπορεί να υπάρξει κείμενο χωρίς το ρήγμα γραφής – γνώσης/κατανόησης και αυτό το χάσμα είναι που γεφυρώνει η μεταφορά ανοίγοντας δίοδο στην κατανόηση. Αυτό το χάσμα είναι που αναδεικνύεται όταν εκπίπτει η μεταφορά. Το «αυτοβιογραφικό

¹⁵¹ Η αμφίθυμη στιγμή κατά την οποία η «πατρότητα όλων των κειμένων ενός μπορεί να αμφισβητηθεί αλλά και να αποδοθεί η πατρότητα όλων των κειμένων σε κάποιον». Το απόσπασμα αναφέρεται στην υποσημείωση της σελίδας 297. Την ίδια αμφίθυμη στιγμή βρίσκει ο de Man στη μελέτη Heidegger- Hölderlin. Ο Heidegger πιστεύει στην ποίηση της αδιαμεσολάβητης παρουσίας του Είναι. Ο Hölderlin εύχεται να μπορούσε η ποίηση να εγκλωβίσει την αδιαμεσολάβητη παρουσία του Είναι (de Man, 1979: 295-297).

¹⁵² ό.π.: 297.

¹⁵³ ό.π.: 298-299.

υποκείμενο» δεν χάνει με τη μεταφορά μια ακεραιότητα που κάποτε υπήρχε. Ότι προ-υπάρχει δεν είναι άλλο από το χάσμα. Τα υπόλοιπα είναι επιφαινόμενά του, μεθύτερες διαπιστώσεις του μη αναγνώσιμότητά του.

Η δικαιολογία/γραφή/μύθευμα προϋπάρχει της ενοχής, επιτελεί ελλειμματικά ή πλεονασματικά την ενοχή του δικού της ασύμπτωτου με το νόημα. Προσπαθούμε να κατοικήσουμε τη γλώσσα, έναν τόπο αφιλόξενο. Να σχηματίσουμε το χαοτικό της κόσμο, που προηγείται της ύπαρξής μας. Με αναπαραστατικές κατασκευές που πάντα παρεκκλίνουν από τη δική της γεωμετρία. Κλείνοντας σε μια σφαίρα τη μηχανιστική δομή της τυχαιότητάς της (δομή fractals). Καταφέρνοντας να προσεγγίσουμε το έκκεντρο κέντρο της μόνο όταν ακολουθήσουμε τη φαυλότητα της κατασκευής μας, τις άπειρες διανοίξεις του κύκλου μας/της: μεταφράζοντας την τυχαιότητα/αυθαιρεσία της γλώσσας σε ενοχή, απωθώντας την απροσδιοριστία της ως ενοχή και τανάπαλιν πολλαπλασιάζοντας τις δικαιολογίες μας για να φθάσουμε το άπειρο της ενοχής (όπως οι αιχμές του Rousseau εναντίον εκείνων που προηγουμένως συγχώρεσε, γιατί δεν μπορούσε να τους καταλογίσει το τυχαίο και ανεύθυνο). Η ενοχή δεν μπορεί ποτέ να υπερκεράσει την απολογία. Ο λαβύρινθος είναι η γλώσσα. Ούτε το Είναι, ούτε η ερμηνεία, ούτε η «ψυχική ενέργεια»¹⁵⁴.

Ο de Man επαναπροσδιορίζει την επιτελεστική και δηλωτική λειτουργία της γλώσσας με όρους ενοχής [αναφερόμενου, γνώσης (cognition)] και απολογίας (επιτέλεση): «κάθε ομιλιακό ενέργημα παράγει μια υπερβολή γνώσης αλλά δεν μπορεί ποτέ να ελπίζει ότι θα γνωρίσει τη διαδικασία της παραγωγής της (το μόνο που αξίζει να γνωσθεί). Όπως ακριβώς το κείμενο δεν μπορεί να σταματήσει ποτέ να απολογείται για την καταστολή της ενοχής που επιτελεί, δεν υπάρχει ποτέ διαθέσιμη τόση γνώση ώστε να εξηγήσει την πλάνη της γνώσης»¹⁵⁵.

Η αποδόμηση θέτει το πρόβλημα της κατανόησης (intelligibility) της γλώσσας: η προσπάθεια να ελεγχθεί ένα σύστημα ρητορικών τρόπων υποκατάστασης παράγει επάλληλες, αλληγορικές αφηγήσεις του σχήματος λόγου (figure) που αδυνατούν, παρά το πλεόνασμα αρνητικής γνώσης που παράγουν, να προβλέψουν την επιτελεστική (εγκιβωτιστική) λειτουργία της γλώσσας. Η απόκλιση γνωσιακής (cognitive) και επιτελεστικής (performative) (ρητορική των τρόπων) λειτουργίας της γλώσσας δείχνει ότι η αποδομητική εργασία δεν σταματά στο επίπεδο του ρητορικού σχήματος: «...το γλωσσικό μοντέλο δεν μπορεί να αναχθεί σε ένα σύστημα τρόπων. Η επιτελεστική ρητορική και η γνωσιακή ρητορική, δηλαδή η ρητορική των τρόπων αποτυγχάνουν να συγκλίνουν».

¹⁵⁴ ό.π.: 299-300.

¹⁵⁵ ό.π.: 300.

Αντίθετα αποκαλύπτει την παράλληλη λειτουργία μιας αυθαίρετης και μηχανικής δομής που μόνο ελλείψει αναφοράς παράγει κείμενα. Κάθε φορά που η τυχειότητα της γραμματικής εισβάλλει σε κάποιο σημείο της αλληγορικής αφήγησης και τη διαρρηγνύει με τη μορφή του ανακόλουθου (είτε της παράβασης), η επίδρασή της διαχέεται κατά μήκος όλης της αφήγησης. Είναι η ειρωνεία, όχι ως τροπισμός αλλά ως αποδομητικός όρος, «η αποδιάρθρωση της αποδομήσιμης αλληγορίας όλων των τροπολογικών γνώσεων (cognitions), ως η συστηματική αποδιάρθρωση της κατανόησης. Ως τέτοια αντί να κλείνει το τροπολογικό σύστημα, η ειρωνεία ενισχύει την επανάληψη της παρέκκλισής του»¹⁵⁶.

Ο χρονικός πυρήνας της ειρωνείας.

Ως τρόπος της χρονικής διαφοράς¹⁵⁷, η ειρωνεία είναι σύστοιχη της αλληγορίας: καταπολεμά ολίκευση και οργανικότητα, αναλογικότητα, και αναπαραστατικότητα, σύμπτωση μύθου και πραγματικότητας.

«Η αλληγορία είναι η λησμονημένη ανάμνηση και η ειρωνεία η διαμελισμένη λήθη»¹⁵⁸. Κάθε φορά που η αλληγορία επιβεβαιώνει τη διαχρονία της ως προνομιακή τάξη αλήθειας έναντι του συμβόλου, ξεχνά ότι θυμήθηκε σε σχέση με το σύμβολο, το ασύμπτωτο δηλαδή «που συνέχει τα σημεία της». Η ειρωνεία βάλλει ενάντια σε αυτή τη λήθη, διαμελίζει τα τυφλά σημεία της αλληγορίας. Καταγγέλλει τις συμβολικές παρεκτροπές της αλληγορίας, όταν συλλαμβάνει την τυχειότητα και το ταυτόχρονο σε μια χρονική διαδοχή την οποία συγχέει με τη γενετική ιστορία, όταν ταυτίζει τη χρονική απόσταση με την πρόοδο, όταν εκλαμβάνει τη γραμμική διάρκεια των επαναλαμβανόμενων ανατροπών ως εμπειρική γνώση. Ξεχνά την αλληγορική λήθη και προσπαθεί να εδραιώσει τη γνώση του μη αυθεντικού, οργανικού συμβόλου σε μια μελλοντική κατάσταση παράκρουσης.

Ο διαμελισμός που διαπράττει η ειρωνική γνώση και που ο de Man τον τοποθετεί στη Ρητορική της Χρονικότητας ως εγγενές πρόβλημα του εαυτού¹⁵⁹, στη θεματική σφάλματος – σοφίας, για να υπερκεράσει την ερμητική έννοια της ιστορικότητας, αποστασιοποιεί το γλωσσικό από τον εμπειρικό εαυτό, διαχωρίζει την τρέλα (τη σύλληψη του ασύλληπτου του χρονικά ασύμπτωτου) από την -προς -το θάνατο -κατανόηση, αντίστοιχα.

Αυτός ο διαμελισμός γίνεται μια στιγμή του ερμηνευτικού κύκλου. Τότε η ειρωνεία θυμίζει αυτό που αμέσως ξεχνιέται (ασύμπτωτο και ασύλληπτο), «αντικαθιστά την τρέλα με το θάνατο» και έτσι μετατρέπεται σε αλληγορία της ειρωνείας. Αλλά την ίδια στιγμή «ανα-

¹⁵⁶ ό.π.: 300-301.

¹⁵⁷ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 113-120, 248-249, 251, de Man, 1971: 214-215.

¹⁵⁸ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 248.

¹⁵⁹ de Man, 1971: 211.

θυμάται επίμονα εκείνο που η αρνητική της διόραση αναδεικνύει ως διαφορικότητα, γινόμενη ειρωνεία της αλληγορίας, αποκαλύπτοντας ότι μετέπειτα ονομάζει ο de Man ίχνος και υλικό σημείο του φαινομενοποιητικά απορητικού, μηχανιστικά αποδιαρθρωμένου κειμένου.

Αλληγορία και ειρωνεία εμπλέκονται στο χρονικό κύκλο της κατανόησης ως αναδρομές ή προβολές στο εσωτερικό του:

«η ειρωνεία διαιρεί το ρεύμα της χρονικής εμπειρίας σε ένα παρελθόν που είναι εντελώς ερμητικό (pure mystification) και ένα μέλλον που διαρκώς παρενοχλείται από μια υποτροπή στο μη αυθεντικό. Γνωρίζει το μη αυθεντικό αλλά ποτέ δεν μπορεί να το υπερβεί. Το δηλώνει εκ νέου και το επαναλαμβάνει σε ένα πιο συνειδητό επίπεδο. ...το χρονικό κενό που αποκαλύπτει η ειρωνεία είναι το ίδιο με της αλληγορίας που υπονοεί ένα άφθαστο προτερόχρονο. Η αλληγορία και η ειρωνεία συνδέονται στο ότι από κοινού ανακαλύπτουν μια πραγματικά χρονική δυσχέρεια»¹⁶⁰.

Η κατανόηση είναι τότε μια προσπάθεια αναθύμησης, διόρθωσης του αναπαραστατικού σφάλματος και αυτή η προσπάθεια έχει επίγνωση του χρονικού της προκαθορισμού. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αυτή η προσπάθεια είναι το αποδομητικό εγχείρημα του de Man τουλάχιστον στο *Blindness and Insight*, όπου αναγνωρίζει τα σημάδια της χρονικής μετάβασης από τη θεματική της συνειδήσης στο λεξιλόγιό του. Εκείνο που στη γραφή πρέπει να αποδοθεί/κατανοηθεί με τις μεταφορές της λήθης και της ανάμνησης είναι αυτή η ειρωνική απογύμνωση του παραπλανημένου παρελθόντος και του παρενοχλημένου από την ίδια πλάνη μέλλοντος, η απορητική ταλάντευση ανάμεσα σε αλληγορία και ειρωνεία, θεωρία και πράξη, φιλοσοφία και λογοτεχνία κ.ο.κ, το ρήγμα ανάμεσα σε γνώση και επιτέλεση.

Αλληγορία κι ειρωνεία περιπλέκονται σε υπερτιθέμενα «αληθειακά» επίπεδα που πολλαπλασιάζονται με απίστευτη ταχύτητα. Αλληλοεκτοπίζονται. Φαινομενοποιούν χρονικά την κατανόηση σε μια «κενή χειρονομία αποκήρυξης». Παράγουν απορητικά καθεστώτα: εκκρεμότητα (ρητορικοποίηση της γραμματικής), πολλαπλά τιθέναι μιας αρνητικής διόρασης (γραμματικοποίηση της ρητορικής, όταν επιβεβαιώνεται η αποδόμηση μιας μεταφοράς).

Αυτή τη διαπλοκή αλληγορίας- ειρωνείας¹⁶¹ στο κενό διαβάζει ο de Man στο ποίημα του Wordsworth *Ο Ύπνος σφράγισε του Πνεύμα μου*. Το σφάλμα και η διόραση διαπλέκονται κατά μήκος των αλληγορικών σειρών στιγματίζοντάς τις με λευκά σημεία απουσίας, σε κενά μέσα στα οποία έχουν εγκλωβιστεί ο θάνατος και το αναγνώσιμο. Η ρητορική της λήθης δείχνει το δρόμο σε μια ανάγνωση της απουσίας: στην υπόμνηση

¹⁶⁰ ό.π.: 222.

¹⁶¹ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 105-107, 112-119, 253-258.

της λήθης όλων εκείνων των παιγνίων του αναστρέψιμου και του αντικαταστατού που διαρκώς οπισθοχωρούν και εκθέτουν την αλληγορία μέσα στην ειρωνεία και την ειρωνεία μέσα στην αλληγορία. Μια ανάγνωση που «ξεχνά να θυμηθεί δηλαδή θυμάται, δηλαδή ξεχνά να ξεχάσει»¹⁶².

Κάθε ανάγνωση υπομνηματίζει τη λήθη: «Το να διαβάζεις χωρίς την υλικότητα (substantialization) σημαίνει να θυμάσαι διαρκώς να ξεχνάς τη «ζωή» και συνεπώς να μετασχηματίζεις το ζήτημα του θανάτου σε επιστημολογία της ανάμνησης και της λήθης»¹⁶³.

Η ανίχνευση της απουσίας εντός του σχήματος λόγου σημαίνει την καταβύθιση στο ακατανόητο, στην παραμόρφωση, στην αποδιάρθρωση της εσχηματισμένης γλώσσας. Μόνο το σκέλεθρο της τροπολογικής της δομής απομένει ως «διακήρυξη και διαιώνιση της λησμονιάς», ως πρόσχημα δηλαδή κατανόησης, περιορισμένο να θυμάται μόνο πως ξέχασε να κατανοεί. Η εγχάραξη του σημείου είναι βάση της εξεικόνισης. Το σχήμα ως υπόμνηση της λήθης δεν μπορεί παρά να είναι μια αμυδρή αντανάκλαση της λήθης που συμβαίνει στην υλική του βάση, στο εγγεγραμμένο στο χαρτί σημείο του. Η λήθη του υλικού γράμματος ανθίσταται στην αποστήθισή της, προχωρεί πέρα από την υπόμνησή της, πέρα από ερμηνεία, αισθητική, ιδεολογία. Είναι η ρωγμή του μη αναμνήσιμου που στοιχειώνει τις εξεικονίσεις, την αρνητική διώραση, ανάμνηση του οποίου οι εξεικονίσεις πρέπει σε κάθε αλληγορικό στάδιο να καταστείλουν για να επιβιώσουν.

Αλληγορίες της ειρωνείας

Ένα κυριολεκτικό συμβάν (occurrence), μια τυχαιότητα σχηματοποιεί το κείμενο του Shelley στο *The Rhetoric of Romanticism*¹⁶⁴. Δεν είναι καν «παρόν μέσα στο αρθρωμένο νόημα», αλλά ανιχνεύεται, όταν διακόπτει ρυθμικά και διαδοχικά τις γέφυρες εξεικόνισης – γνώσης που το ίδιο στήνει στην αφήγηση του Rousseau, όταν διαμελίζει το τροπολογικό σύστημα, υπερβαίνει και μετασχηματίζει τις αρνητικές διοράσεις του αποδομητικού του πάθους. Αυτό το συμβάν, γράφει ο de Man, εκθέτει το κρυμμένο σε κάθε κείμενο τραύμα, το ρήγμα στο εσωτερικό της γραφής. Το σχήμα λόγου είναι η λήθη γιατί ξεχνά το ρήγμα που το έφερε στο φως γιατί ξεχνά ότι θα αφανιστεί.

Το ρήγμα μόλις αναγιγνώσκεται, επανεγγράφεται στο κείμενο ως νέα λήθη, σε έναν νέο τρόπο, ως μια νέα μεταφορά: «ένα διαμελισμένο κειμενικό σώμα». Για τον de Man, η ανάγνωση, η κειμενική επανεγγραφή

¹⁶² ό.π.: 253.

¹⁶³ ό.π.: 258.

¹⁶⁴ de Man, 120-123.

του συμβάντος ονομάζει μια αναπόδραστη απομνημείωση: ο πνιγμός του ποιητή, επι-τίθεται εντός του κειμένου, το σώμα του (repositioning) «θάβεται» στο επιτελεστικό-τροπολογικό σύστημα του ποιήματος του. Το πραγματικό γεγονός (ο πνιγμός του Shelley που άφησε ημιτελές το ποίημά του) φαινομενοποιεί εκ νέου τις ρωγμές που άνοιξαν οι διοράσεις του αφηγηματικού πάθους, τον αφανισμό του σχήματος ως πνιγμό και μαζί του, τη βυθιότητα του νοήματος. Σε αυτή την απομνημείωση βρίσκει πρόσφορο έδαφος η «αρχαιολογία», ο ιστορικισμός και ο αισθητισμός και ο de Man σαφώς αξιοδοτεί υπέρ της αποδομητικής ανάλυσης: «η ανάγνωση ως παραμόρφωση, στο βαθμό που ανθίσταται στον ιστορικισμό, αποδεικνύεται πιο αξιόπιστη από τα παράγωγα της ιστορικής αρχαιολογίας»¹⁶⁵.

Η νέα τροπολογική φαινομενοποίηση φέρει -όπως είναι αναμενόμενο- το στίγμα του διαφέροντος, αλληγορικού σημείου¹⁶⁶. Αποκαλύπτει το πτώμα ενός δολοφονημένου προτερόχρονου, μια νεκρή, αν όχι αγέννητη σημασιολόγηση που καταβαρυνώνεται στο γλωσσικό κενό, αλλά την ίδια στιγμή δεν μπορεί να αποφύγει την τροπολογική του επεξεργασία: την εγγραφή πραγματικού και κειμενικού πνιγμού σε μια κατοπτρική δομή.

Την κατεξοχήν εξεικονική μεταμφίεση του θραύσματος της γλώσσας σε κατοπτρικά, τροπολογικά συστήματα διαβάζει ο de Man στο *Ευλογημένο Μωρό* του Wordsworth στο δοκίμιό του «ο Wordsworth και οι Βικτωριανοί». Πρόσωπο και μάτι αρθρώνουν τροπολογικά και επιτελεστικά, αντίστοιχα τη γλώσσα. Η καταγωγική περιοχή της ποιητικής γλώσσας -το μάτι- από την οποία αναδύεται η μεταφορά του προσώπου γίνεται η σκηνή της ντεμανικής ανάγνωσης. Ο λόγος γεννιέται από το αντίκρισμα του ρήγματος της γλώσσας. Από ένα μάτι που μας κοιτάζει από το εσωτερικό της γλώσσας και μας καλεί να του μιλήσουμε. Να το αναγνωρίσουμε ως πρόσωπο.

Το πρόσωπο γίνεται τότε η καταστατική συνθήκη του εσχηματισμένου λόγου, του λόγου που απευθύνουμε στη δική μας-«οικεία» κατ' άλλα γλώσσα, όπως την περιγράφει ο de Man στο *Έργο του Μεταφραστή* για τον Benjamin. Είναι η ολοποίηση που η γλώσσα μας υποβάλλει προκειμένου να την αντιμετωπίσουμε:

«Ο άνθρωπος απευθύνεται και αντιμετωπίζει έναν άλλο άνθρωπο μέσα στη ζωή ή πέρα από τον τάφο γιατί έχει πρόσωπο· αλλά έχει πρόσωπο μόνο επειδή συμμετέχει σε έναν τρόπο λόγου που δεν είναι ούτε εντελώς φυσικός, ούτε εντελώς ανθρώπινος»¹⁶⁷.

¹⁶⁵ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 78.

¹⁶⁶ ό.π: 94.

¹⁶⁷ de Man, 1984: 90.

Ο τρόπος αυτός είναι συνεκδοχικός γιατί επανεγγράφει το ρήγμα της γλώσσας, το μάτι –που όπως τονίζει ο de Man είναι από μόνο του ακατανόητο, ένα αόρατο μάτι– στην επιφάνεια του προσώπου, καταστέλλοντας την αντίστροφη φορά: ότι είναι το μάτι που περι-γράφει, σκιαγραφεί, σχηματοποιεί το συνεκτικό και περικλειστο πρόσωπο: «Η γλώσσα δημιουργείται (originate) με την ικανότητα του ματιού να εδραιώνει το περίγραμμα, (borderline) την επιφάνεια που επιτρέπει στα πράγματα να υπάρξουν μέσα στην ταυτότητα εκείνη που τα διαχωρίζει από άλλα πράγματα»¹⁶⁸. Η επιτελεστικότητα του ματιού έχει ήδη εγγραφεί φαινομενολογικά στο ποίημα ως «πηγή συλλογής πάθους», ως κατανόηση (gather) του πάθους που είναι δυνατή μόνο μεταφορικά συγκροτημένη¹⁶⁹.

Πάνω στην επιτέλεση της κατανόησης, στην επιτέλεση του μεταφορικού πάθους ο de Man στήνει τη δική του, ειρωνική ανάγνωση των κανονιστικών ερμηνειών που εστιάζουν στη μεταφορά της μητρότητας. Γλώσσα, πρόσωπο και μάτι σφετερίζονται τις θέσεις των υποκειμένων (μητέρας – βρέφους) για να αναδείξουν το γλωσσικό ρήγμα. Ο de Man ακολουθώντας την αλληγορική κίνηση του ποιήματος εγγράφει σε μια νέα σημασιολόγηση της λέξης «επιφάνεια» την αλληγορία της ειρωνείας που διαστίζει το κείμενο. Το πρόσωπο αρχίζει να παραμορφώνεται: «η ίδια προσωποποιητική και ολικευτική δύναμη λειτουργεί μέσα σε μια διαδικασία ατέλειωτης διαφοροποίησης που ορθώς ονομάζεται αέναη «λογική», και λέγεται, «ότι δεν θα μπορούσε να βρει τόπο (surface) για να αναπαυθεί» (I.164). Το πρόσωπο, η δύναμη του επιφαίνεσθαι/αναδύειν (surface) από τη θάλασσα των άπειρων διαφορών/αντιθέσεων (distinctions) στην οποία κινδυνεύουμε να πνιγούμε, δεν μπορεί να επιπλεύσει (surface). Πώς να συνταιριάξουμε το νόημα του προσώπου με τις υποσχέσεις του για μητρική φροντίδα (filial preservation), με τη λειτουργία του ως ακούραστος αποδομητή των αξιώσεών του;»¹⁷⁰.

Ο Neil Hertz σχολιάζει: «Το ουσιαστικό “επιφάνεια”- που στην προηγούμενη παράγραφο δήλωνε την περιορισμένη περιοχή ενός κατανοητού “προσώπου”, περιφραγμένη με ένα «περίγραμμα», με μια “μεθόριο” (borderline)- έχει τώρα μεταβληθεί σε ρήμα για την ανάδυση και ο αναγνώστης επιστρέφει στη θεματική του πνιγμού, που γίνεται τώρα πιο βουερή με το πάθος του πρώτου πληθυντικού προσώπου: «η θάλασσα των άπειρων αντιθέσεων στην οποία κινδυνεύουμε να πνιγούμε»¹⁷¹.

¹⁶⁸ ό.π: 91.

¹⁶⁹ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 95-98.

¹⁷⁰ de Man, 1984: 92.

¹⁷¹ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 98.

Διαβάζουμε το υλικό επίπεδο της γλώσσας μόνο ως μια αλληγορία της ειρωνείας, ως αδιάπτωτη μεταμφίεση του χάσματος. Για τον Neil Hertz¹⁷² όμως η δομή είναι κατεξοχήν απορητική: το χάσμα κατανόησης/σημασιοδότησης – επιτέλεσης εμφωλεύει στην ένταση ανάμεσα στην μητρική φροντίδα (filial preservation) η οποία θεματίζει «το καταφύγιο του νοήματος» και στην επιθετικότητα με την οποία το βρέφος επιτελεί το αποδομητικό πάθος της εμμονής του για κατανόηση. Ο αναγνώστης καθλώνεται από τη γοητεία και την απειλή του προσώπου, από τη μετα-τιθέμενη κατοπτρική του εξουσία, από τη σχιζοφρενική/παραισθητική απο-σύνθεσή του. Αφομοιώνεται από το κειμενικό πάθος, υφίσταται τον ίδιο έμμονο διαμελισμό από τη γραφή και ως κειμενική ιδιότητα, ως μια πλήρως παραμορφωμένη μεταφορά της γραφής, διακατέχεται από την ίδια ενοχή του ασύμπτωτου νοήματος – επιτέλεσης και πολλαπλασιάζει τα απολογητικά της κείμενα για ένα έγκλημα που δεν διέπραξε αλλά της χρεώθηκε. Και τότε εκτίθεται στον καταναγκαστικό κίνδυνο της αλληγορικής ματαιοδοξίας.

Το μάτι γίνεται τότε μια απειροελάχιστη, ειρωνική στιγμή που καταβυθίζεται πάλι στην τυχειότητα που το ανέδειξε. Ένα ανέγγιχτο από σημασιοδότηση ίχνος στην κλασματική γραμμή του λόγου του «τιθέναι προς το αποδομείσθαι». Ανύπαρκτο άπαξ και δεχθεί την επίθεση της «κατονομασίας» ή ορθότερα του «βδελυρού σχήματος λόγου». Ότι είναι καθαρή γλώσσα, είναι αυτή η μόνιμη διάσταση/αποστασιοποίηση στο εσωτερικό της γλώσσας, όπως γράφει ο de Man στην *Αντίσταση στη Θεωρία* (σ.92), ότι ακολουθώντας τον Schlegel, ονομάζει το παράδοξο της μόνιμης παράβασης της αλληγορίας. Αυτό το ασύλληπτο ρήγμα φαινομενοποιείται ως χρόνος, ως διαμελισμός, ως ενοχή, ως απόσταση και παραμόρφωση δεν είναι παρά μια «θεωρητική κατασκευή».

Κύκλος: ...και πάλι ειρωνεία

Η απορητική δομή αλληγορίας- ειρωνείας που κινητοποιείται από τη ρωγμή μέσα στη γλώσσα και σκιαγραφείται από τον T.Bahti με το εσωτερικιστικό λεξιλόγιο της λήθης και της μνήμης του *Blindness and Insight* και του *The Rhetoric of Romanticism*, υπακούει σε ένα μια νέα εννοιολόγηση στο δοκίμιο *The concept of irony* που επεκτείνει θεωρητικά το ανακόλουθο¹⁷³ που εντοπίστηκε στις Εξομολογήσεις του Rousseau.

Δέκα λοιπόν χρόνια μετά τη Ρητορική της Χρονικότητας, οι σχέσεις ειρωνείας – ιστορίας περιπλέκονται με όρους επιτελεστικής ρητορικής. Η θεωρία της ειρωνείας του de Man εγκαταλείπει τη διαλεκτική του εαυτού, με την αποστασιοποίηση εντός της κατοπτρικής/τροπολογικής του δομής, για να οριστεί ως αρνητικός τρόπος: η ειρωνεία επιτελεί γλωσσικές

¹⁷² ό.π.: 99-102.

¹⁷³ de Man, 1984: 165-170, 172-181, 184.

λειτουργίες που όχι μόνο διαφεύγουν της ρητορικής των τρόπων αλλά και την διακόπτουν, διακυβεύοντας το αναγνώσιμό της. Εξισώνεται με την επιτέλεση, με το γλωσσικό, καταχρηστικό τιθέναι (setzen) του τρόπου, με την αναμόρφωση του τρόπου. Το παράδειγμά του de Man είναι η γλωσσική, καταχρηστική θέσπιση εαυτού /μη εαυτού στο Fichte, την οποία περιγράφει ως αλληγορία για την διαπλοκή τρόπου – επιτέλεσης, μια αφήγηση δηλαδή που φαινομενοποιεί τις αρνητικές της διοράσεις και εξασφαλίζει έτσι τη συνοχή και την αναγνωσιμότητα. Είναι ο τρόπος που ερμηνεύει την επίθεση της ειρωνείας στα «αλληγορικά του αραβουργήματα» ως απόσταση από τον εαυτό ή το έργο.

Ότι ο de Man ονομάζει ειρωνεία των τρόπων, ρητορική της επιτέλεσης, ανακόλουθο ανατρέχει στην παράδοση, σλεγκελιανή, μόνιμη παράβαση: η αλληγορική διήγηση μονίμως και σε όλα τα σημεία διαρρηγνύεται από ένα τυχαίο, εξωτερικό γεγονός, που ανατρέπει όλες τις προσδοκίες που γέννησε η σύνταξή της, που δυναμιτίζει την αναπαραστασιμότητα του τρόπου και το αναγνώσιμό του. Η ειρωνεία είναι η σχισμή από όπου αναδύεται το αυθαίρετο, ρέον, ανόητο, σφαλερό, χαοτικό, σημειωτικό πεδίο της γλώσσας, η άτεγκτη γραμματική της γλώσσας που αποδιαρθρώνει την κατοπτρική και διαλεκτική δομή του τρόπου. Παραμένει όμως εγκλωβισμένη στη διαλεκτική, όπως η ειρωνική καταστροφή της φόρμας του Benjamin (η κριτική). Η αλληγορική υφή της συνίσταται στον παράδοξο δεσμό της με το διηγητικό τρόπο, στην ικανότητά να αποτελεί ως ακατανόητο, το θεμέλιο της κατανόησης.

Αισθητική Ιδεολογία: οι φιλοσοφικές προκείμενες της ρομαντικής λογοτεχνίας

Στην Αισθητική Ιδεολογία, ο de Man διαβάσει τη μεταρομαντική ιδεολογία¹⁷⁴ της δημιουργικής ευφυΐας του πνεύματος ως μια αλληγορία της μη αναγνώσιμης Τρίτης Κριτικής. Η ολοποιητική δύναμη του συμβόλου, ο δεσποτισμός της «φυσικότητάς» του αναζητούνται πλέον στο πεδίο της φιλοσοφίας. Η προσπάθεια να οργανωθεί η γλώσσα ως λογικό, κριτικό σύστημα, περικόλειστο και αυτοαναφορικό, χωρίς νοηματικές διαρροές, σχεδόν όπως κάθε μαθηματικό μοντέλο, αποτυγχάνει, επειδή προσφεύγει τόσο στον Kant, όσο και στον Hegel σε μια εγγενή στο φιλοσοφικό σύστημα κατηγορία την αισθητική που αρθρώνεται ως τέτοια μόνο όταν καταφύγει στο μη αναγώγιμο σε αισθητικές φαινομενοποιήσεις, υλικό γράμμα.

¹⁷⁴ Norris, 1988: 60-61 και de Man, 1996: 13, 21-22.

Η ρητορική επίγνωση της ανάγνωσης οξύνεται περισσότερο¹⁷⁵, γίνεται σχεδόν ειρωνική απέναντι στις προηγούμενες «λογοτεχνικές» αναγνώσεις του *trivium*. Οι αρνητικές/ ειρωνικές εννοιολογήσεις της υλικής εγγραφής [«κυριολεξία του γράμματος»] (*literarism of the letter*), βία, θανατηφόρα «ρωγή» («*disjunction*»), «αποδιάρθρωση» («*disarticulation*»), «ανθιστάμενοι στη γνωσιολογική φαινομενοποίηση παράγοντες και λειτουργίες της γλώσσας»] εμπλουτίζουν το θεωρητικό εγχείρημα του de Man, μέσα πάντα στην ίδια πλεοναστική κίνηση που προσπαθεί να απεγκλωβίσει τον αποδομητικό λόγο από τον μεθοδολογικό ερμητισμό μιας ιδεολογικής κριτικής (*Ideologiekritik*), χωρίς να θυσιάζονται οι επιστημολογικές αξιώσεις.

Η ιδεολογία η σύγχυση γλωσσικών, σημειωτικών δομών (αναφορά) και φαινόμενης γνώσης, είναι το κατεξοχήν σφαλερό έδαφος των ηθικών και αισθητικών μας αξιών, εφόσον προσπαθεί να εδραιώσει μια επιστημολογία της μεταφοράς, να συλλάβει εξολοκλήρου το γλωσσικό τιθέναι των φυσικών οντοτήτων και πρωτίστως του ανθρώπινου υποκειμένου¹⁷⁶.

Στο *Resistance to Theory*¹⁷⁷, το πρόγραμμα της κριτικο-γλωσσολογικής ανάγνωσης φιλοσοφικών κειμένων καταφέρει χάρη στην επίγνωση των δικών του υλικών εγγραφών και της αλληγορικής τους έκφρασης, να εκτοπίσει την εξηγητική δύναμη των οικονομικών μοντέλων, στην εξέταση των υλικών /ιστορικών συνθηκών που παράγουν την ιδεολογική παρέκκλιση. Γιατί κάθε ιδεολογική κριτική που αρνείται να αναγνωρίσει την ρητορική της πλάνη, αφομοιώνεται από τις αντιμεταθετικές κινήσεις του τροπολογικού της συστήματος και παγιδεύεται σε ένα αλληγορικό σχήμα τύφλωσης και διόρασης.

Η μη αναγώγιμη στον τρόπο υλική εγγραφή κινητοποιεί το τροπολογικό πάθος και κάποτε τα ίχνη της ψηλαφούνται μέσα σε αυτό: παρότι ο γνωσιολογικά επενδεδυμένος τρόπος αρνείται την ύπαρξη του διασπαστικού γράμματος, ενδίδει σε αυτό και το ανιχνεύει μέσα στο πλεόνασμα ή στο έλλειμμα της αυστηρής, επιστημολογικής του αξίωσης να επιτύχει (αλλά πάντα αποτυγχάνει) την ιδανική ολίκευση. Το γράμμα εγγράφει τη λήθη στο τροπολογικό σύστημα και έτσι επιτρέπει στον τρόπο να λάβει χώρα, διαγράφει όμως το ίδιο το τροπολογικό σύστημα κάθε φορά που αυτό εγείρει υπερβολικές αξιώσεις να γνωρίσει το γράμμα ως ασυνέχεια. Ότι καλείται ιστορία ή αλήθεια είναι αυτό το εγχάρακτο

¹⁷⁵ Ο Warminski προσεκτικά ονομάζει αυτή την «πρόοδο» στη σκέψη του de Man, υλικό γεγονός σε μια προσπάθεια να προφυλάξει τη δική του ανάλυση από τα ψευδοϊστορικά μοντέλα στα οποία ο de Man άσκησε κριτική αλλά το αναπόδραστο των οποίων αναγνώρισε (de Man, 1996: 12).

¹⁷⁶ ό.π: 44.

¹⁷⁷ ό.π: 10-17.

συμβάν καταδικασμένο να πελαγοδρομεί στις ιδεολογικές – αισθητικές παρεκκλίσεις που μας προστατεύουν από το χαοτικό του κόσμο.

Για τον de Man, κομβικό σημείο στην κριτική της αισθητικής ιδεολογίας κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα, δεν μπορεί παρά να αποτελεί η ψυχολογική και εμπειριστική ανάγνωση της καντιανής αισθητικής κατηγορίας από τον Schiller με τις ιδεαλιστικές απόρροίες της, η έκπτωση δηλαδή της καντιανής αισθητικής από το καθεστώς της φιλοσοφικής κατηγορίας σε εκείνο της αξίας. Σύμφωνα με τον Kant, η αισθητική κρίση δεν διέπεται από κανονιστικά πρότυπα που διευθετούν αδιαμφισβήτητα κριτήρια εγκυρότητας για την παραγωγή των κρίσεων τους. Η αισθητική δημιουργία εκφεύγει πάντα της θεωρητικής κατανόησης δεν μπορεί να αποτιμηθεί με το «κλείδωμα» μιας διάθεσης από μια έννοια και συνεπώς ενέχει το μη επικοινωνήσιμο, μη διδάξιμο, το μη μεταδόσιμο¹⁷⁸.

Η αισθητική κατηγορία στον Kant δεν μπορεί να φαινομενοποιηθεί. Δεν συνιστά μια εγγενή ιδιότητα των αντικειμένων αλλά αναδύεται από τον τρόπο που οι ικανότητες (φαντασία και ίσως κατανόηση) του υποκειμένου ενεργοποιούνται, αλληλενεργούν και ανταποκρίνονται στο αντικείμενο. Καμιά εννοιολόγηση τη αισθητηριακής εμπειρίας δεν χωρά εδώ. Για να απαλλάξει την αισθητική κρίση από το σχετικισμό / υποκειμενισμό, ο Kant επικαλείται την οιονεί κανονιστικότητα της εκφοράς τους: η αισθητική κρίση αξιώνει την εγκυρότητά της, τη συγκατάθεση στην καθολικότητα της εφαρμογής της, ως εάν να έκρινε βασιζόμενη σε αντικειμενικές ιδιότητες του κρινόμενου αντικειμένου. Όμως πάλι η κανονιστικότητα λαθραία διαρρέει προς την περιοχή της αξιοπιστίας του Υποκειμένου που εκφέρει την κρίση ως επιταγή.

Ούτως ή άλλως ο Kant διακρίνει στην εκφορά της αισθητικής κρίσης μια μετάβαση πέρα από τα ίχνη κάθε σκοπιμότητας ή συμφέροντος προς την ηθική. Η αισθητική κατηγορία γίνεται τότε ο αναγκαίος, όσο και επισφαλής δεσμός του θεωρητικού με τον πρακτικό λόγο, θεμελιώνει το φιλοσοφικό σύστημα του Kant αλλά και απειλεί τη σταθερότητά του, διότι εκφερόμενο ως υπόθεση πάντα ενέχει τον κίνδυνο να διανοιχτεί είτε προς τον τομέα της θεωρητικής γνώσης, είτε προς εκείνο της ηθικής.

Σε αυτό το σφάλμα, που στο καντιανό σύστημα ξεκινά από την αστάθεια της αισθητικής κατηγορίας, από την παρείσδυσή της στις περιοχές του καθαρού λόγου (επιστημολογία) και του πρακτικού λόγου (ηθική) οικοδομούνται οι ιμπεριαλιστικές βλέψεις του συμβόλου και της μεταφοράς να συγκεράσουν γνώση, ηθική και αισθητική, και να υποσχεθούν αληθινή κατανόηση, άμεση και πλήρη σημασιодότηση της εμπειρικής πραγματικότητας από μια γλώσσα που έχει εξορίσει από τις τάξεις της το ενδεχόμενο της αμφισημίας. Αυτόν τον κλονισμό της λεπταίσθητης, καντιανής ισορροπίας Λόγου – Αισθητικής – Ηθικής που

¹⁷⁸ Norris, 1988: 45- 48, 53, 55-61.

αρθρώνει τα θεωρητικά προγράμματα της νεο-κριτικής φαινομενολογικής και μαρξιστικής, λογοτεχνικής θεωρίας αποδομεί ο de Man, επιστρατεύοντας τη ρητορική της τυφλότητας και διόρασης στο *Blindness and Insight* και εκείνη της απορίας στις κειμενικές αναλύσεις στο *Allegories of Reading*.

Αντίθετα η έννοια του Υψηλού (Sublime) εκθέτει τα όρια της ανθρώπινης κατανόησης μπροστά σε μια εμπειρία μυστηριώδη και υπερβολική που το μυαλό δεν μπορεί να φαινομενοποιήσει, εκφράσει αναπαραστήσει. Έτσι το μυαλό καταφεύγει στο στοχασμό της υπεραισθητής του φύσης, εκείνου δηλαδή που διαφεύγει των δυνατοτήτων των αισθήσεων του. Σηματοδοτεί το πέρασμα από την επιστημολογία στην αυθεντική, ηθική γνώση. Η ισορροπία έτσι Καθαρού – Πρακτικού Λόγου – Αισθητικής κλονίζεται: η λογική συγκλίνει τώρα προς την ηθική και την αισθητική και άρα διανοίγεται στη φαινομενοποιητική γνώση της αισθητικής. Η κρίση αποτιμάται αισθητηριακά. Για τον de Man, αυτή ακριβώς η παράλυση της κατανόησης μπροστά στο υπεραισθητό που δεν μπορεί να διαφύγει από την παγίδα της φαινομενοποίησης, εκφέρεται ρητορικά στο κείμενο της Τρίτης Κριτικής με τέτοιο τρόπο, ώστε να επιβεβαιώνει την αναπαραστασιμότητα του δυναμικώς πλέον Υψηλού, κίνηση για την οποία ευθύνεται ένα:

«καθαρά υλικό όραμα, χωρίς καμιά αναστοχαστική ή διανοητική περιπλοκή, εντελώς τυπικό, χωρίς κανένα σημασιολογικό βάθος [που ανάγεται στην τυπική μαθηματικοποίηση ή γεωμετρικοποίηση της αμιγούς οπτικής επιστήμης]»¹⁷⁹.

Η θέση της αισθητικής σε ένα σύστημα όπου η υπερβατική φιλοσοφία είναι πάντα η κριτική της μεταφυσικής (ιδεολογίας) είναι για τον de Man, εξ' ορισμού αμφίσημη: παρέχει το φαινομενολογικό δεδομένο διαίσθησης και επίνοιας, ούτως ώστε «να μην εκπέσει η ιδεολογία σε απλό σφάλμα και η κριτική σκέψη σε ιδεαλισμό». Από την άλλη, διανοίγει το αισθητικό πεδίο για τις μετακαντιανές παρερμηνείες της εμμενούς, αισθητικής κρίσης. Η εξέλιξη της επιχειρηματολογίας αναγκάζεται να υποκύψει στη φαινομενοποιητική δύναμη της αισθητικής, προκειμένου να στηριχθεί το καντιανό, θεωρητικό κατασκευάσμα, που προηγουμένως απορρίφθηκε τόσο στη διαπραγμάτευση του ωραίου, όσο και του υψηλού. Η λεπτή ισορροπία των κατηγοριών τελικά επιτυγχάνεται χάρη στην «πεζή υλικότητα του γλωσσικού σημείου, του γράμματος» που «καμιά συσκοτίση ή ιδεολογία δεν μπορεί να μετατρέψει αυτή την υλικότητα στη φαινόμενη γνώση της αισθητικής κρίσης»¹⁸⁰.

¹⁷⁹ de Man, 1996: 183.

¹⁸⁰ ό.π.: 190.

Στο χώρο αυτής της λεπτής ισορροπίας η οποία καθιστά το κείμενο του Kant αποδομήσιμο και ρητορικά συνειδητοποιημένο, άνθησαν οι ιδεολογικοποιήσεις της αισθητικής με πρώτη εκείνη του Hegel, που παρερμηνεύει και αξιοδοτεί την αισθητική για την ικανότητά της να υπερβαίνει τις κριτικές δυσχέρειες του καντιανού εγχειρήματος. Ο Hegel αδυνατεί να διαβάσει τις εντάσεις που δημιουργεί η αισθητική στη συνοχή της Τρίτης Κριτικής: παρέχοντας στη συμβολική τέχνη και στην ιστορική της αιτιοκρατία το προνόμιο αυτής της υπέρβασης προσπαθεί να εξομαλύνει τις ανθιστάμενες στο πρόγραμμά του εντάσεις. Το υλικό γράμμα που διέσωσε όπως-όπως τη συνοχή της καντιανής επιχειρηματολογίας, αποδομεί στον Hegel το σύμβολο. Η αισθητική ως «αισθητηριακή εμφάνιση της Ιδέας» αποδιαρθρώνεται από την έννοια της αποστήθισης: η υλική εγγραφή που υπονοείται σε αυτή «ξεχνά το ιδεώδες περιεχόμενό της»¹⁸¹. Και εκφάνεται ως εκείνο που το σύμβολο προσπάθησε να καταστείλει: ως αλληγορία μιας αποτυχημένης συμβολοποίησης, «αλληγορία της αποδιάρθρωσης (disjunction) μεταξύ φιλοσοφίας και ιστορίας “μεταξύ λογοτεχνίας και αισθητικής”, “λογοτεχνικής εμπειρίας και λογοτεχνικής θεωρίας”». Ο Χέγκελ είναι ο θεωρητικός του συμβόλου που αδυνατεί να ανταποκριθεί στη συμβολική γλώσσα»¹⁸².

Από την άκρως υλιστική κατάληξη της αφαιρετικής αισθητικής του Kant μέχρι την άκρως ιδεαλιστική παραμόρφωσή της στην εμπειρική αισθητική του Schiller και το ρομαντικό εθνικισμό του Herder, η αποδόμηση του de Man εντόπισε την καταγωγική περιοχή του σφάλματος, την υλική του ιστορία: η παρερμηνεία της καντιανής κατηγορικότητας της αισθητικής ανοίγει την τροπολογική κίνηση μιας άψογης χορογραφίας, αυθόρμητης, όσο και επαναλήψιμης, όπως ακριβώς η γραμματική, το σφετερισμό της γραμματικής από τη ρητορική, προκειμένου να εξαλειφθούν οι ρωγμές που απειλούν την τέλεια σύνθεση της χεγκελιανής αυτοσυνείδησης. Η αισθητική γίνεται μια επεκτατική, αυταρχική δύναμη όταν αποικίζει επιστημολογία, ηθική, πολιτική, «το πεδίο του πρακτικού λόγου», όπου ο Kant βρήκε χώρο για αναλογίες εξορισμένες από την αισθητική κατανόηση¹⁸³.

Το πιο επίφοβο στη φυσικότητα που κομίζει κάθε αισθητική ιδεολογία είναι ο ερμητισμός του συμβόλου: «η οργανική ιδέα της τέχνης ως ένα είδος δεύτερης φύσης, ένας “ετερόκοσμος” από όπου εξορίζονται (fall away) όλες οι μοχθηρές αντινομίες και η φαντασία επιτυγχάνει την τέλεια ένωση του υποκειμένου και του αντικειμένου, του εσωτερικού και

¹⁸¹ ό.π.: 15.

¹⁸² Norris, 1988: 60-61.

¹⁸³ ό.π.: 63.

του εξωτερικού κόσμου»¹⁸⁴. Η φύση αποκρύπτει τη βία, τη συγκρουσιακή φύση των αντιληπτικών, ενσυναισθητικών, ανθρώπινων ικανοτήτων, το διαμελισμό της γλώσσας από τη δύναμη του γράμματος.

Υπάρχει μια απειλητική δύναμη που αποδιαρθρώνει τη γλώσσα αλλά εξίσου καταναγκαστικά προστάζει την «αισθητική τυποποίηση» («aesthetic formalization»), τη φαινομενοποίηση της μηχανιστικής γραμματικής. Η ανάγνωση του Kleist που προτείνει ο de Man, θα μπορούσε με τη σειρά της να διαβαστεί ως η αλληγορία της φαινομενοποιημένης, κειμενικής γραμματικής, μια διήγηση που υπό το συντριπτικό βάρος της εγκιβωτιστικής αισθητικοποίησης καταλήγει να λέει κάτι άλλο από αυτό που μπορεί να πει: η μηχανιστικότητα μόλις που γίνεται αντιληπτή μέσα από τις παραμορφώσεις της σιλερικής, αισθητικής αγωγής και της φορμαλιστικής τελειοποίησης του ανθρώπου στο Κουκλοθέατρο του Kleist: «η αισθητική αγωγή σε τίποτα δεν αποτυγχάνει, πετυχαίνει τα πάντα εύκολα, στο βαθμό που κρύβει τη βία που την καθιστά δυνατή»¹⁸⁵.

Pascal- Baudelaire: η δύναμη των αριθμών.

Τρόπος και σύνταξη.

Στο δοκίμιό του για τον Pascal, ο de Man εξετάζει την αλληγορική – και για αυτό μη αναγνώσιμη – παραγωγή κειμένων που προσπαθούν να αρθρώσουν το δεσμό επιστημολογικής απόδειξης και ρητορικής πειθούς. Η παρείσδυση των ρητορικών τρόπων διαρρηγνύει τη λογική συνοχή των αποδεικτικών του θέσεων. Ο μαθηματικός λόγος γίνεται αλληγορικός. Οι μεταξύ τους διακρίσεις¹⁸⁶ εξατμίζονται εξαιτίας της συστηματικής και ενδελεχούς, κριτικής επιχειρηματολογίας του κειμένου, της αδογμάτιστης, εκ του σύνεγγυς ανάγνωσης των απορητικών του σημείων.

Για να εξηγήσει το πέρασμα από την αναλυτική σκέψη στη φαινόμενη εμπειρία ο Pascal καταφεύγει στο ρητορικό τρόπο: η επιστημολογική διάκριση σημειωτικών και αναφορικών συστημάτων (ονοματικοί «nominal» και πραγματικοί «real» ορισμοί, αντίστοιχα) απαιτεί την εισαγωγή των πρωταρχικών όρων («primitive terms») που κλονίζει την αυτάρκεια του συστήματος, εφόσον διαφεύγουν της αναλυτικής εννόησης. Ο Pascal αρνείται να επιβεβαιώσει μεθοδολογικά την υποστασιακή τους φύση και τους δομεί ως τρόπους. Η σημειολογική λειτουργία που μεταφέρουν δεν μπορεί να πιστοποιηθεί. Το σύστημα των ονοματικών ορισμών μολύνεται από μη αποδείξιμα αξιώματα.

¹⁸⁴ ό.π: 62.

¹⁸⁵ de Man, 1984: 289.

¹⁸⁶ Η αλληγορία εξανεμίζει τις ειδολογικές διακρίσεις μεταξύ των κειμένων – επιστημονικών, ηθικών, θρησκευτικών (Norris, 1988: 96).

Η παρεκκλίνουσα αναφορά της σημειωτικής γλώσσας πολλαπλασιάζει τα υλικά της κατάλοιπα σε ένα μηχανικά αλλά και διαφορικά επαναλαμβανόμενο, αλληγορικό τραύλισμα. Με αυτό το νοθευμένο, αποδεικτικό σύστημα ο Pascal προσπαθεί να ορίσει το διπλό άπειρο στην ομολογία αριθμού και χώρου: η αδιαίρετη μονάδα συνιστά ονοματικό ορισμό και ο αδιαίρετος χώρος πραγματικό. Οι απορητικές εντάσεις από τους νέους ορισμούς πολλαπλασιάζονται. Όπως ο Schlegel, ο Pascal προσεγγίζει το νόμο της απροσδιοριστίας: «το κατανοητό θεμελιώνεται σε ένα ελάχιστο ακατανόητου. Κάθε πειστική, μεθοδολογική παρουσίαση φέρει τα σπέρματα της αποσταθεροποίησης, γεγονός που αισθητοποιείται στη διαπραγμάτευση του απειροστικού λογισμού.

Για να ισορροπήσει το άπειρο στις δυο του προκείμενες, ο Pascal προσπαθεί να αντιστοιχήσει την ετερογένεια της αδιαίρετης επέκτασης μέσα στο χώρο με μια ετερογένεια στην τάξη του αριθμού. Το μηδέν μαζί με τα σύστοιχά του –στιγμιαίο και στατικό– και η μονάδα εισέρχονται στο σημειωτικό σύστημα, προκειμένου να το επιβεβαιώσουν ως υπερβατικό/ονοματικό. Το μηδέν, ένας ορισμός που συμπεριφέρεται ως πραγματικός και ένας μη αριθμός, το ένα γίνονται οι ασταθείς, μετωνυμικές βάσεις του άπειρου. Το σύμπλοκο συστημικής ομοιογένειας και μεριστικής ετερογένειας στη συνεκδοχική ολίκευση του άπειρου αισθητοποιεί τις χιασμικές σχέσεις εννοιών και τρόπων:

«Η αντίληψη της γλώσσας ως σημείου εξαρτάται και προέρχεται από μια διαφορετική αντίληψη κατά την οποία η γλώσσα λειτουργεί σαν ακυβέρνητη σημασιοδότηση και μετατρέπει ό,τι κατονομάζει σε γλωσσικό ισοδύναμο του αριθμητικού μηδενός. Σαν σημείο, η γλώσσα μπορεί να παράγει τις αρχές του άπειρου, του γένους, των ειδών της ομοιογένειας που επιτρέπουν συνεκδοχικές ολίκευσεις, αλλά κανένας από αυτούς τους τρόπους δεν θα προέκυπτε χωρίς τη συστηματική απάλειψη του μηδενός και την επαναφορά του ως όνομα. Δεν μπορεί να υπάρξει ένα χωρίς το μηδέν, αλλά το μηδέν πάντα εμφανίζεται υπό το πρόσχημα του ενός ή του κάτι τι. Το όνομα είναι ο τρόπος του ενός. Το μηδέν αποκαλείται πάντα ένα, παρότι είναι κατ' ουσίαν ακατονόμαστο, "innomable"»¹⁸⁷.

Το μηδέν ως κενό¹⁸⁸ συμπεριφέρεται τόσο τροπολογικά και μάλιστα ως τρόπος των τρόπων, όταν εισέρχεται ως παρεκκλίνον αναφερόμενο στο σημειωτικό – αριθμητικό σύστημα, όσο και σημειωτικά, εφόσον δεν συνιστά αριθμό ως προς το τροπολογικά αλωμένο, σημειωτικό σύστημα. Γίνεται ο διασπαστικός παράγοντας κάθε ολίκευσης, η απροσδιόριστη, απειροστική σημασιοδότηση, η ειρωνική αποδιάρθρωση του σημειωτικού-

¹⁸⁷ de Man, 1996: 27-28.

¹⁸⁸ ό.π.: 29-30.

τροπολογικού συστήματος. Μια κλασματική γραμμή που δεν μπορεί να επανεγγραφεί στο σημείο/τροπολογικό σύστημα του ενός/ μηδενός, γιατί συνιστά τη μεταξύ τους κλασματική γραμμή, «ένα προ-σημειωτικό και προ-τροπολογικό στοιχείο που καθιστά τη γλώσσα σημείο ή τρόπο»¹⁸⁹.

Αν στην ανάλυση του Pascal αναδεικνύεται η άπειρη επεκτασιμότητα του επιστημονικού λόγου γύρω από το μηδέν, η τελευταία και αδιόρθωτη, λογοτεχνική ανάλυση του de Man στο *Correspondences* του Baudelaire¹⁹⁰ δεν αποκαλύπτει παρά την ειρωνεία του μηδενός που αντίκειται στην άπειρη επεκτασιμότητα της μεταφοράς: μια «αλληγορία της σύνταξης», του «αναίτιου, γλωσσικού τραυλισματος», του «μη εσχηματισμένου συμβάντος, που κείται πέρα από την ψευδοκίνηση (του σχήματος)», μια αλληγορία «για το αδύνατο του ιστορικού συμβάντος αυτών των σχημάτων». Αυτό το απροσπέλαστο τραύλισμα που ανθίσταται στη φαινομενοποίηση, με όλες τις τυχαίες διακοπές και εγγραφές του είναι η ιστορία.

Ο de Man εντοπίζει τη συντακτική αμφισημία της υποκαταστατικής αρχής του όπως (*comme*), που διαρρηγνύει τη συμβολιστική δύναμη του ποιήματος, την ικανότητά του να αφομοιώνει τη διαφορά σε μια έσχατη σύνθεση. Το άσκοπο τραύλισμα της απαρίθμησης των αρωμάτων στο οποίο εκτροχιάζεται ο τελευταίος στίχος δυναμιτίζει την ιδιότητα της επεκτασιμότητας που θεμελιώνει την ικανότητα της μεταφοράς να συλλαμβάνει και να ενοποιεί τα μη αισθητηριακά φαινόμενα.

Αυτή η ανάγνωση του ασύνδετου στο οποίο το όπως του στίχου 13 λειτουργεί επιρρηματικά, σε καμιά περίπτωση δεν είναι τελεσίδικη: προσπαθεί να διαγράψει την συμβολιστική, υπερβατολογική ανάγνωση των εκστατικών ταυτίσεων που εισάγει το όπως, προσπαθεί να απαλείψει ό,τι αποτελεί για την ίδια, συνθήκη ύπαρξής της.

Με την ανθιστάμενη στο συμβολιστικό ερμητισμό συντακτική ανωμαλία, το μεταφορικό σχήμα του ποιήματος εκπίπτει στην κυριολεξία, στην παρείσδυση της εμπειρικής ζωής στην ανέλιξη του πνεύματος μέσα από τη μνημειώδη, λυρική ποίηση, σε ένα πιο πεζό, σύστημα μετάβασης που θυμίζει τις ανταποκρίσεις των δρομολογίων του παρισινού μετρό. Όμως ο de Man δεν αρκείται να εγγράφει την οικονομική και ιστορική συγκυρία στο ποίημα, δεν επιδιώκει μια ιδεολογική, κριτική ανάλυση του αισθητικισμού, από τη στιγμή που ιδεολογία και αισθητική είναι άρρηκτα συνδεδεμένες στο ίδιο τροπολογικό/φαινομενολογικό σύστημα και συνεπώς παγιδευμένες στον ίδιο ερμητισμό «αλήθειας και αποκωδικοποίησής της». Αναγνώσεις

¹⁸⁹ ό.π.: 30.

¹⁹⁰ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 127-133.

τυφλές προς το ρητορικό τους άχθος επιμένουν να ερμηνεύουν υποκαταστατικά τη συντριπτική δύναμη του γλωσσικού ρήγματος.

Κάθε τροπολογική δομή εγγράφεται στην υλικότητα του γράμματος, κατά τον ίδιο τρόπο που «υλικότητα» (corps), πνεύμα (esprit) και σύνταξη (ance) ανιχνεύονται στους αναγραμματισμούς του τίτλου «Correspondances». Το ρήγμα εγκαθίσταται: τα γνωσιολογικά ευαγγέλια της τροπολογικής σύζευξης μεταξύ αίσθησης και νόησης κλονίζονται από την καθαρή τυχαιότητα μιας λεκτικής συναρμογής, από την εκφορά που προέκυψε από μια αυθαίρετη σύνταξη γραμμάτων.

Η μεταφορά διασπάται στα σύνθετά της, στις συλλαβές, στα γράμματά της, σε ένα ανόητο τραύλισμα όπου όλα ισοπεδώνονται: μεταφυσική υπέρβαση, πολιτική αλλαγή, αισθητική καινοτομία, ιστορία. Η ανάγνωση που εστιάζει στο φέρειν της μετα-φοράς επιμένει να εγκλωβίζεται στο νόημα της κίνησης, να αδιαφορεί για το συντακτικό της υπόβαθρο, να κατατρώχεται από τη διαλεκτική των τρόπων, της υπερβατικής κίνησης, θεσπίζοντας την παραδοσιακή έννοια της μεταφοράς ως ρήξης με το πραγματικό.

Αν όμως η εστίαση στη σημασιολογία του φέρειν κλονίζεται από το μετά (το trans, beyond, πέρα) τότε τα ίχνη της σύνταξης αρχίζουν να γίνονται περισσότερο ορατά. Πέραν της σημασιολογίας. Το ασύνδετο της κυριολογίας που δυναμιτίζει την κατανόηση. Το μεταφέρειν γίνεται τότε η κίνηση του πέρα από κάθε κίνηση. Το πέρα δείχνει εκεί όπου απαλείφεται η πράξη της κίνησης που αυτό θέτει γιατί η γλώσσα θέτει το νόημα χωρίς να σημαίνει η ίδια. Συντάσσει τις δυνητικότητες του αλλά μένει ουδέτερη ως προς αυτές. Προδιαθέτει για το αναγνώσιμο στο επίπεδο του λόγου και για το μη αναγνώσιμο της λέξης -της υλικής παραγωγής του νοήματος όταν αφήνει τα μισοσβημένα ίχνη του. Η ομοιογένεια της μεταφοράς διασπάται, τα αντικειμενικά της κατηγορήματα καταρρέουν.

Η λέξη της εγγράφει την ειρωνεία της συντακτικής της αποδιάρθρωσης. Το μεταφέρειν διαβάζεται ως ειρωνεία της αλληγορίας του αισθητικού, του ιδεολογικού, του ιστορικοιστικού. Σαν το ναό στο ποίημα του Baudelaire που γίνεται ο τόπος για την αλληγορική σύνταξη της γλώσσας: το μηδενικό, στατικό σημείο που αντίκειται στην άπειρη επεκτατικότητα των *Correspondances* για να γίνει και πάλι ο ρητορικός τόπος της μόνιμης παράβασης, της μόνιμης τυχαιότητας. Μια νέα, αλληγορική ανάγνωση ενός σχήματος λόγου για το σχήμα λόγου, γιατί: «μέσα στα όρια ενός συστήματος συγκοινωνίας- ή μιας γλώσσας ως συστήματος επικοινωνίας- μπορεί κανείς να μεταφερθεί από κάποιο όχημα σε άλλο, αλλά δεν μπορεί να μεταφερθεί από το να είναι σαν ναός ή σαν έδαφος στερεό»¹⁹¹.

¹⁹¹ ΑΓΡΑ, 1990: 87.

Αυτή η συντακτική υπερβολή, η ακατάσχετη απαρίθμηση δίνει έδαφος στην επεκτασιμότητα και την αποδόμηση των τρόπων: διότι, όταν η αποδομητική ανάγνωση εισχωρεί σε αυτό τον περίπλοκο, γλωσσικό πυρήνα ονομάζοντας τη μεταφορά σύνταξη, δεν μπορεί παρά να το διαβεβαιώνει με μια μεταφορά για τη σύνταξη, δεν μπορεί παρά να υποτάσσεται στη δική της κατηγορική προσταγή να εκφάινεται πάντα δια της μεταμφίεσης. Καταδικασμένη να λειτουργεί στη δική μας αντίληψη ως εάν... Μολονότι εγχαραγμένη πάνω στο χαρτί σαν μια ατροφική ουλή, από μια γλωσσική πράξη καθ' όλα υλική, ιστορική, μια πράξη που θυμάται να ξεχνά, αλλά ξεχνά να σβήσει τα σημάδια της υπερβολικής, ασκητικής, καταναγκαστικής αυστηρότητας που της υπενθυμίζει να ξεχάσει.

Το σιωπηλό και ακίνητο γράμμα χαράσσει το υλικό έδαφος της σύνταξης, της οργανωτικής αρχής της γλώσσας. Υποταγμένο στην τυφλή, αθέλητη, γλωσσική επιταγή. Η πιο ακλόνητη απόδειξη της ύπαρξής του είναι το κείμενο. Ένα απτό, χειρόγραφο ή τυπωμένο χαρτί. Το σύστημα που παράγει/δεσμεύει και μέσα από το οποίο μπορεί να διαβαστεί το ίχνος – η γραμματική και οι σημασιοδοτικοί του τρόποι, η ρητορική – ονομάζεται από το *de Man* υλική ιστορία. Τα ίχνη μεταμφιέζονται, εξεικονίζονται, κινητοποιούν την αρνητική διαλεκτική κάθε επιστημολογικής επικύρωσης. Το ακατανόητο μοιραία εκφέρεται ως θρήνος, το πάθος του οποίου χρωματίζεται εκ νέου από την εξέγερση της σύνταξης μέσα σε ένα ασύνδετο σχήμα.

Επίλογος

"Παρ' Εὐκλείδη τις ἀρξάμενος γεωμετρεῖν, ὡς τὸ πρῶτον θεώρημα ἔμαθεν, ἤρετο τὸν Εὐκλείδη: "Τί δέ μοι πλέον ἔσται ταῦτα μαθόντι;" καὶ ὁ Εὐκλείδης τὸν παῖδα καλέσας "Δός", ἔφη, "αὐτῷ τριῶβOLON, ἐπειδὴ δεῖ αὐτῷ ἐξ ὧν μανθάνει κερδαίνειν".

Στοβαίου «Ανθολόγιον» 2.31.114.2

Διαβάζουμε πάντα μια εκφορά ως εάν είχε ένα απαρασάλευτο νόημα. Συνάγουμε τη γνώση από την ικανότητά μας να αποδίδουμε στα πράγματα σαφή νοήματα, να κατανοούμε. Η αποδόμηση καθιστά προβληματική κάθε ερμηνευτική διαδικασία που αποδιαιθρώνει τις μεταφορές του εαυτού μόνο και μόνο για να τις αποκαταστήσει στο όνομα μιας ερμηνευτικής πρόθεσης. Η ρητορική ανάγνωση κάθε εκφοράς αποκαλύπτει τον περίπλοκο, αφηγηματικό ιστό ενός ατελεύτητου μετεωρισμού μεταξύ της αναφορικής και της μεταγλωσσικής λειτουργίας που αυτή ενεργοποιεί. Υπό αυτή ακριβώς τη σύμμετρη πίεση αναφοράς και μεταφοράς, το σημασιολογικό καθεστώς πλήθους παραγόμενων, υποτιθέμενων, ασύμβατων αναφερόμενων σε αυτή την παλινδρομική κίνηση παραμένει μη προσδιορίσιμο, μη πιστοποιήσιμο. Η αποδόμηση δεν αρνείται ούτε την αναφορά, ούτε την αυτοαναφορά αλλά δεν μπορεί να τις επικυρώσει¹⁹².

Όπως το νόημα της αφήγησης έτσι και οι περσόνες που το περιβάλλουν (αφηγητής, ακροατής-αναγνώστης), ακόμα και η ίδια η αφήγηση ως χρονικότητα των μιμητικών/διηγητικών/θεματικών, αναγνωστικών μοντέλων γίνονται φαινομενολογικές εκδηλώσεις (ρητορικοί τρόποι) μιας ασύλληπτης, επιστημολογικής επαλήθευσης, στο εσωτερικό μιας κειμενο-παραγωγικής, γλωσσικής δομής. «Μια αφήγηση λέει ασταμάτητα την ιστορία της δικής της ονοματοθετικής παρέκκλισης (denominational aberration) και μπορεί μόνο να επαναλαμβάνει αυτή την παρέκκλιση σε ποικίλα επίπεδα ρητορικής πολυπλοκότητας»¹⁹³.

Κάθε ρητορική ανάγνωση συμπαρασύρει, τον εαυτό ως κειμενικό χαρακτήρα, ως συγγραφέα-αναγνώστη στην κατάρρευση του επιστημολογικού κύρους του νοήματος¹⁹⁴. Δεν υπάρχει ένας γενικευμένος εαυτός, εκείνος του συγγραφέα ο οποίος εξορκίζει τις δικές του πλάνες, αναπαριστώντας κειμενικά το πάθος τους. Όποια ερμηνεία αποδίδει σε μια συγγραφική πρόθεση τη δραματοποίηση ενός ρητορικού τρόπου, δεν

¹⁹² de Man, 1979: 160-161.

¹⁹³ ό.π.: 161-162.

¹⁹⁴ ό.π.: 169.

κάνει άλλο, παρά να πέφτει στην παγίδα εκείνου που κατήγγειλε, στην ίδια, κρατυλιστική αντίληψη της γλώσσας και πολύ περισσότερο στην προθεσιακή υποκίνηση της αποδομητικής διαδικασίας¹⁹⁵.

Κάθε φορά που επανακάμπτει η «προθεσιακή πλάνη», εκείνο που αποδομείται είναι η ίδια η ρητορική, σύμφωνα με τον de Man που διαβάζει αυτήν την εδραιωμένη επί αιώνες πρακτική σε φιλοσοφήματα που υποβαθμίζουν τη ρητορική στην πειθώ και την ευγλωττία που εξυπηρετεί τις σκοπιμότητες του υποκειμένου. «Σε όλα αυτά τα παραδείγματα», γράφει,

«η ρητορική λειτουργεί σαν κλειδί στην ανακάλυψη του εαυτού και μάλιστα με τόση ευκολία, ώστε μπορεί κανείς εύλογα να αρχίσει ν' αναρωτιέται, αν η κλειδαριά πραγματικά σχηματίζει το κλειδί ή το αντίστροφο, αν δηλαδή η κλειδαριά – και το μυστικό δωμάτιο ή το κουτί πίσω από αυτή – πρέπει να εφευρεθούν για να δώσουν μια λειτουργία στο κλειδί. Γιατί, τί θα ήταν πιο ενοχλητικό από μια αρμαθιά εξαιρετικά καλοφτιαγμένων, παραπεταμένων κλειδιών, χωρίς καμιά αντίστοιχη κλειδαριά που να αξίζει τον κόπο να ανοιχτεί; Πιθανόν να μην υπάρχει καμιά και ίσως το πιο καλοφτιαγμένο κλειδί από όλα, το κλειδί των κλειδιών να είναι εκείνο που δίνει πρόσβαση στο κουτί της Πανδώρας, όπου κρύβεται αυτό το σκοτεινό μυστικό. Αυτό θα σήμαινε πως υπάρχει τουλάχιστον μια κλειδαριά που αξίζει να παραβιαστεί, ο Εαυτός ως αδυσώπητος αποδομητής του εαυτού»¹⁹⁶.

Μια λεπτή ειρωνεία διαχέεται στο απόσπασμα που καταλήγει σε ένα βίαιο ξέσπασμα. Το κείμενο υποβάλλει κατ' αρχάς στον αναγνώστη τις δικές του αναπαραστατικές βλέψεις μόνο και μόνο για να τις υπονομεύσει βίαια. Η ρητορική αντιστοιχεί στο κλειδί και η αποκωδικοποιήσιμη γλώσσα του εαυτού στην κλειδαριά. Η λειτουργικότητα του μοντέλου παραπλανεί, αποσπά την προσοχή από την απλή υποψία της απροθυμίας της ρητορικής να αποκαλύψει τα αναφερόμενά της ή την καταλυτική υπόνοια της ανυπαρξίας του εαυτού.

Η ευθύνη βαρύνει τη ρητορική που πρέπει τώρα να επινοήσει την αποστολή της: να γίνει το κλειδί των κλειδιών, η ρητορική της ρητορικής, εκείνη που πρέπει να αποκαλύψει τί πραγματικά από τα δυο συμβαίνει, ποιο είναι το σκοτεινό μυστικό που μένει κρυμμένο μέσα στο κουτί. Εν απουσία μιας κλειδαριάς – Εαυτού – η ρητορική της ρητορικής στρέφεται στο δικό της κλειστό κύκλωμα: νομίζει ότι η μοναδική κλειδαριά που αξίζει να παραβιαστεί είναι ο εαυτός. Τον καταδιώκει ακατάπαυστα, αλλά ό,τι αποδομεί είναι το σφετερισμό του εαυτού για τον οποίο ευθύνεται η ίδια. Η ρητορική ανάλυση της ρητορικής προσπελάζει τις

¹⁹⁵ ό.π.: 171-172.

¹⁹⁶ ό.π.: 173.

κρύπτες του μυστικού, πάντα όταν αυτό τις έχει ήδη εγκαταλείψει. Και όσο η τύφλωσή της πολλαπλασιάζει τις κρύπτες που πρέπει να ξεκλειδώσει, τόσο πιο έντονη γίνεται η αμφιθυμία της, τόσο πιο βίαιο το ξέσπασμά της.

Η ευκολία της ψευδαισθησιακής λειτουργικότητας που διατηρείται ακόμα και όταν η απουσία του εαυτού έχει αρχίσει να συνειδητοποιείται δηλώνεται με την αμφίθυμη διάρρηξη του μυστικού κουτιού: όπως εκείνο της Πανδώρας, ίσως περιέχει μια απατηλή ελπίδα, τονίζει η Carol Jacobs¹⁹⁷, που αμέσως όμως εξανεμίζεται από τη μανιώδη βία, την αντίσταση, την αυτοκαταστροφή. Η αναπαραστατική γλώσσα έχει διαρρηχθεί: κλειδί και κλειδαριά, ρητορική και εαυτός έχουν παραμορφωθεί αποκρουστικά στη διάρκεια των συγκρουσιακών τους αντιμεταθέσεων και έχουν υποβαθμιστεί σε κενά σημεία μιας αλληγορίας του αποσχηματισμού. Η Carol Jacobs διαβάσει στο μοτίβο της παραβιασμένης κλειδαριάς από τον Alexander Pope, την ειρωνική ματιά σε κάθε ερμηνεία που νομίζει ότι αποδομεί, αξιοθετώντας.

Αυτό το κατεξοχήν νεωτερικό μοτίβο ερμηνευτικής κίνησης, το εντοπίζει ο de Man με αφορμή την ανάγνωση του Starobinski για το Rousseau, στη μελέτη του Ricoeur για τη φρουδική αποδόμηση του εαυτού και την αποκατάστασή του μέσα σε ένα πλέγμα οικονομικών σχέσεων όσο και στη μελέτη της μελλοντικότητας του Heidegger. Ο ερμηνευτής ως αποδομητής της πρόθεσης παγιδεύεται στο «μεθοδολογικό του ασκητισμό» απέναντι σε κάθε αξιολογική κρίση και θεμελιώνει εκ νέου το υποκείμενο αυτή τη φορά ως ερμηνευτικό στη θέση του μόλις αποδομημένου εμπειρικού¹⁹⁸.

Διαβάζοντας τη θεματοποίηση του ερμηνευτικού σφάλματος στον Πυγμαλίωνα του Rousseau ως αλληγορία της εξεικόνισης (figuration), ο de Man καταλήγει: «η γλώσσα του πάθους είναι απείρως εύγλωττη»¹⁹⁹. Κανένα κείμενο δεν μπορεί να επικαλεστεί το προνόμιο μιας απαρέγκλιτης επανεγγραφής του απορητικού συστήματος που ανέδειξε. Οι πλεονασματικές κινήσεις του αντιμεταθετικού συστήματος επιτίθενται ακόμα και σε αυτή την αρνητική επιστημολογία.

Κάθε ερμηνευτική πρακτική που απομυθοποιεί τις προθέσεις και τις κειμενικές αναφορές και διακηρύττει την αυτοαναφορικότητα, δεν κάνει άλλο παρά να παράγει νέα, ερμητικά ολικευτικά συστήματα που σφετερίζονται τις κατηγορίες που αποδιαρθρώνουν (εαυτός, επιστημολογία, αναφορά) και επιβεβαιώνουν την αυτοαναφορά των κειμένων που εξετάζουν ως μοναδική αναφορά. Εμμένουν στην ερμηνευτική, στην επιστημολογία, στη διαλεκτική και την τελεολογία.

¹⁹⁷ Waters-Godzich (eds), 1989: 110-112.

¹⁹⁸ de Man, 1979: 173-175.

¹⁹⁹ ό.π: 183-184, 186-187.

Βαπτίζοντας τις «αρνητικές», εμμένουν στην «παθολογία», στη «θεολογία του πάθους»²⁰⁰. Θεματοποιούν τη μετωνυμική κίνηση της ανάγνωσής του. Εδραιώνουν δηλαδή την ερμηνεία τους ως μεταφορά διαβάζουν το κείμενο της επιθυμίας ως επιθυμία του κειμένου: «κανένα κείμενο δεν έχει τη δύναμη να αποκλείσει την πιθανότητα ότι λέει την αλήθεια ή τουλάχιστον κάτι αληθινό: αλλά κανένα κείμενο δεν μπορεί να εγγυηθεί αυτήν την αλήθεια, γιατί κάθε απόπειρα να εδραιώσει την βεβαιότητα της πολλαπλασιάζει αναγκαστικά την ακαθοριστία του νοήματος (indeterminacy of meaning) [...] κανένα κείμενο δεν είναι κατανοητό *strictu sensu*»²⁰¹.

Η γλώσσα ενδέχεται να σημαίνει, ανεξάρτητα από την επανειλημμένως χρεοκοπημένη προσπάθεια της να επικυρώσει αυτήν την ικανότητά της. Δεν υπάρχει χώρος στην αποδόμηση για αφορισμούς περί ατελέσφορου ή σχετικιστικού. Η μεθοδολογική αυστηρότητα είναι απαραίτητη εφόσον κάθε «θέση» δημιουργεί ασύμμετρες, αρνητικές διαπιστώσεις που διαπλέκονται μέσα στη χρονική εκκρεμότητα. Καμιά αρνητική διόραση δεν μπορεί να διαγραφεί μέσα στην αλληγορική ανάγνωση γιατί κομίζει ένα απειροελάχιστο διαφέρον. Ότι προβληματοποιείται στη σχέση γνώσης – ρητορικής είναι η επίμονη αναφορική στιγμή, η παρέκκλιση που δεν μπορεί να εξοβελιστεί από τη γλώσσα και αυτή η προβληματική μπορεί σύμφωνα με το de Man αναδειχθεί στις πιο εμβριθείς της συνδηλώσεις στα πιο κριτικά, ανεξαρτήτως συμβατικής ειδολογικής διάκρισης, κείμενα που ανακρίνουν τη δική τους ρητορική λειτουργία, παρά καταστέλλουν την αξίωση για αναφερόμενο²⁰².

Η αναφορά είναι ο αστάθμητος, μη αναγώγιμος γλωσσικός παράγοντας, ό,τι περιπλέκει την επιστημολογία των τρόπων και τη μηχανική γραμματική/σημειωτική, που τροφοδοτεί τη βία, όσο και τελεσίδικη εναρμόνιση σημασιολογίας και σημειωτικής. Καταδικασμένη να μείνει παρεκκλίνουσα, μια ιδεολογική, κρατυλιστική κίνηση, καταστατική του Ρομαντισμού. Ένα σφάλμα που προκαλείται ή επιτείνεται από το μη αναγνώσιμο του κόσμου. Σφάλμα, μη αναγώγιμη, εν δυνάμει αναφορά και τρόπος συνθέτουν τον καταναγκαστικό πυρήνα της γλώσσας σε κάθε κατονομασία, ορισμό, εννοιολόγηση...²⁰³

Η επιστημολογία φαίνεται να διατηρεί το προβάδισμα έναντι της ρητορικής. Κάθε ανάγνωση που θέτει εν αμφιβόλω τις επιστημολογικές της προκείμενες αμφισβητεί την αξιοπιστία της ρητορικής της, όχι όμως την πιθανότητα αναφοράς: «όταν ο de Man κάνει λόγο για την επίμονη

²⁰⁰ ό.π: 181.

²⁰¹ ό.π:183.

²⁰² de Man, 1996: 16 και Norris, 1988: 69, 78-79.

²⁰³ de Man, 1996: 13-19.

υλικότητα της γλώσσας, ότι εννοεί είναι ακριβώς αυτή την αντίσταση στις δεδομένες ή κανονιστικές φόρμες κατανόησης, εκείνες που γνωρίζουν αποτελεσματικά εξαρχής τι έχει να πει το κείμενο και που συνεπώς τείνουν να καταστέλλουν ή απλώς να υπερβαίνουν οποιεσδήποτε λεπτομέρειες μπαίνουν στο δρόμο τους». Κατ' ανάλογο τρόπο, η οργανικότητα γλώσσας – ιστορίας – πρόθεσης – νοήματος που εδραιώνει το συμβολικά ωραίο απαισθητικοποιείται, τυποποιείται αλληγορικά εξαιτίας μιας ανάλογης, γλωσσικής αντίστασης²⁰⁴.

Είναι ακριβώς η παραγνώριση των επιστημολογικών ερωτημάτων που απομάκρυνε το de Man από ό,τι είδε στο μοντερνιστικό λογοτεχνικό έργο²⁰⁵ ως ευθεία επίθεση στις αναπαραστατικές συμβάσεις και κάθε ανάμειξη κριτικής και δημιουργικής γραφής ως το σύμπτωμα άκριτου παραγκωνισμού της όλης προβληματικής για την επιστημολογική αναπαράσταση. Η σύγχυση δημιουργίας – κριτικής γραφής απαξιώνει τον κριτικό λόγο από την κριτική του δύναμη από την ικανότητα να διαλέγεται με τη διαφορά των κειμένων, να αποκαλύπτει τις πλάνες των τροπισμών και τις επαχθείς, ιδεολογικές αυτών διαστάσεις. Είναι η πιο τυφλή «οπορτουνιστική αναστροφή».

Η απαξιωτική και ισοπεδωτική διαπίστωση ότι η φιλοσοφία υπάγεται σε ένα αδιαφοροποίητο, λογοτεχνικό πεδίο που διανοίγεται στην ομοιογενή κειμενικότητα, υποβαθμίζει πρωτίστως τη λογοτεχνία σε ένα ανώδυνο, σημειολογικό παιχνίδι. Ο de Man δεν επιδιώκει να υπονεμεύσει τις ειδολογικές διακρίσεις μεταξύ των κειμένων, αλλά να καταδείξει την εμπλοκή της ρητορικής της γνωσιολογικής κριτικής. Στην ανάγνωση του Pascal²⁰⁶, δείχνει πως οι ηθικές, πολιτικές και θρησκευτικές αξιοδοτήσεις που παράγει η αλληγορία είναι αδιαχώριστες από τις επιστημολογικές της προκείμενες. Η επιστημολογία της αλληγορίας είναι το κριτικό εγχείρημα που αρνείται να υποβαθμίσει τη φιλοσοφία σε ένα παιχνίδι τροπισμών. Η αναγνώριση από την πλευρά της φιλοσοφίας του ρητορικού καθεστώτος που διέπει τις εννοιολογήσεις της – γνώση, νόημα, αναπαράσταση – κάτι που για αιώνες επίμονα αρνείται, σηματοδοτεί με τροπολογικούς όρους μια κίνηση εντός και εναντίον του εαυτού της, παρά πέραν αυτού.

²⁰⁴ Norris, 1988: 70-75.

²⁰⁵ Η σωσυριανή αμφισημία του γλωσσικού σημείου άνοιξε το δρόμο για τη μεταστρουκτουραλιστική αμφισβήτηση της φυσικής, αναφορικής λειτουργίας. Η ρεαλιστική αναφορά αναστέλλεται στο μεταμοντέρνο λογοτεχνικό έργο με την πορσέλικυση του ενδιαφέροντος σε περίπλοκες υφολογικές και αφηγηματολογικές τεχνικές. Η μετανεωτερική όμως κατάσταση δείχνει σύμφωνα με τον Lyotard την εποχή των μεταφγήσεων της έκπτωσης της επιστημολογίας των γλωσσικών παιχνιδιών η επιτελεστική αποτελεσματικότητα των οποίων μπορεί να κριθεί μόνο κατά περίπτωση (ό.π.: 76-77).

²⁰⁶ ό.π.: 100-101.

Η σωσσυριανή γλωσσολογία από την οποία αφορμάται η σκέψη του de Man δεν αναστέλλει την δυνητικότητα της αναφοράς, αλλά την επιστημολογική της επικύρωση. Ο de Man με κανένα τρόπο δεν αμφισβητεί την απατηλή φύση της λογοτεχνίας, πολύ περισσότερο όμως αρνείται να ενδώσει στην ελαφριά γοητεία της μεταφορικότητας: ο καλλιτέχνης πονά περισσότερο, μένει απαρηγόρητος, ποτέ δεν γίνεται πιστευτός μέσα στον πόνο του. Η αυτεπίγνωση της παραπλανητικής της φύσης δεν αποτελεί έναν αβασάνιστο συμβιβασμό, που η λογοτεχνία πρέπει να κάνει.

Το αποδομητικό κείμενο είναι πρωτίστως ένα κείμενο για την ανάγνωση. Συνεπώς μη αναγνώσιμο. Από τη στιγμή που η ανάγνωση παρεισδύει ως θεματικός τόπος, ως έσχατο αναφορικό σημείο σε ένα «κείμενο», σε μια κατεξοχήν δηλαδή αμφίσημη αναφορική γραφή, διαδηλώνει για το άνομο, μη θεματοποίησιμο της θεματοποίησής της, που τη στιγματίζει άπαξ και εισέλθει στη σύμβαση μιας γραφής. Η διαδήλωση είναι η μετοίκηση στη χώρα του αβέβαιου, σε ένα κόσμο όπου κανένα σχήμα του δεν μπορεί να εγγυηθεί το καθολικό, το αντικειμενικό, το συνεκτικό της γνώσης, δηλαδή μια μεταφορά που θέτει εν αμφιβόλω το δικαίωμά της να διαδηλώνει- ορθότερα, το εχέγγυο του διαδηλώσιμου.

Αλλά επιτελείται από μια αναγκαστική υποκίνηση της γλώσσας, αναπαριστάνεται. Εμπρόθετα, θεσμικά και εν μέρει απονευρώνει την επιτακτικότητα της πράξης της, μέχρις ότου «φανερωθεί» ως ριζική διάσπαση, ως εκείνο που διαδηλώνει πρωτίστως εναντίον του εαυτού, μέσα στον εαυτό του, όταν αφαιρέσει δηλαδή όλα τα ψιμύθια της παράστασής του. Διαδηλώνει βίαια, όταν αποτυγχάνει να διαδηλώσει. Η διαδήλωση ξεκινά από τη ρωγή της γλώσσας και ως ρωγή: όπως η αναντιστοιχία ρητορικής πράξης και μεταρρητορικής θεωρίας στον Proust, το ανακόλουθο της τυχαίας «κατάδοσης» στις Εξομολογήσεις, η μεταστροφή της Ελοΐζας από την ερωτική επιθυμία στη θρησκευτική πίστη, η ασυμβατότητα πολιτικού στοχασμού και πολιτικής πράξης. Πρωτίστως στην αλληγορική σύνταξη του άπειρου στον Pascal και στον Baudelaire.

Το κείμενο είναι εκκρεμές. Αλλά αυτό δεν το εμποδίζει να θεματοποιήσει την εκκρεμότητά του, μετακαλώντας την ανάγνωση στους κόλπους του. Υπάρχει δηλαδή μια ανάγκη θεματισμού που δημιουργεί παρόμοιες εγκιβωτιστικές δομές. Η θεματοποίηση της απροσδιοριστίας παύει να είναι απροσδιοριστία, αλλά επισυμβαίνει ως επιταγή αναφορικότητας. Η γλώσσα αναζητά την επιστημολογική της αξιοπιστία τη βεβαίωση της νοηματοδοτικής της ικανότητας σε έναν «εμπειρικό», «εξωτερικό», «υποστασιοποιημένο» κόσμο που υποκρίνεται ότι δεν έχει (υπο)θέσει η ίδια, δια των αναπαραστάσεων της. Δεν μπορεί να έχει άλλες ενδείξεις για την ύπαρξη του ανεξάρτητου από τον εαυτό της κόσμου, παρά μόνο τη δική της «θεματική προβοκάτσια», «να βγεί έξω» στους

δρόμους. Δεν μπορεί να επιβεβαιώσει ή να αρνηθεί συνεπώς την αυτόνομη ύπαρξή του, αλλά την υποθέτει ως ανεξάρτητη.

Το ρήγμα ανάμεσα στη γλώσσα και στο νόημα, η διαφορά ανάμεσα στο γλωσσικό και στον εμπειρικό κόσμο, η αποτυχία συγκεκριασμού τους θεματοποιείται ως επιταγή: «το επιτελεστικό ισοδύναμο του «δεν μπορώ» είναι το «πρέπει»²⁰⁷. Η επιταγή αρθρώνεται σε έδαφος σαθρό. Είναι διάφορη της επιστημολογίας, αλλά συμβατή με την πράξη. Επιτελεί την αποτυχία της γνώσης «τη γλώσσα που διαχωρίζει γνώση – επιτέλεση».

Η ενδεχομενικότητα αποικίζει την επιστημολογική αξίωση ακόμη και της απλής δυνατότητας να υπάρξει νόημα στη γλώσσα. Ενδεχομενικότητα κατά ενδεχομενικότητας δηλαδή. Προθέσεις και υπερβατικές αρχές συμπαρασύρονται στη δίνη ενός εξοντωτικού, όσο και αναγκαίου ατυχήματος. Η επιταγή συμβαίνει μόνο ως γλωσσικό γεγονός που διαρρηγνύει και στιγματίζει τα ολικευτικά σχήματα λόγου –με τα οποία αναγκαστικά εκφάινεται– ως το αχώρητο που αναζητά τόπο για να σταθεί. Παραμορφώνει, αποσχηματίζει, απαισθητικοποιεί. Αν η παρερμηνεία είναι σύμφυτη του πάθους που διακρίνει κάθε εσχηματισμένο λόγο, η επιταγή της τυχαιότητας, της ασάφειας, της ανοησίας που ξεγυμνώνει τη μηχανική επαναληψιμότητα της γλώσσας επιτελεί το κείμενό ως απορία του μη αναγνώσιμου: «σε κάθε γραφή και σε κάθε νόημα διαβάζεται η προσταγή «φτάνει πια το διάβασμα! Φτάνει!»²⁰⁸.

Η επιταγή του εξακριβώσιμου νοήματος που διακατέχει κάθε «επιστημονική- κριτική» ανάγνωση αποκαλύπτει μια αλληγορία που πάντα αρθρώνει τη γλώσσα ως το αδύνατο της ύπαρξής της ως γλώσσας: «(η ανάγνωση) που υπακούει αυτή τη διαταγή είτε στη λογοτεχνική, είτε στην ακαδημαϊκή γλώσσα, πάντα λέει όχι μόνο κάτι άλλο από αυτό που εννοεί, αλλά στην πραγματικότητα κάτι άλλο από αυτό που μπορεί να πει. Μιλά πάντα πέρα από τα όρια της δυνατότητας της. Η γλώσσα μιλά μόνο εκθέτοντας στον εαυτό της το ενδεχόμενο του αδυνάτου της. Η ίδια η γλώσσα δεν έχει έδαφος και το έδαφος που μπορεί να προσφέρει, θέτοντας (positing) προσταγές για παράδειγμα, φέρει τα σημάδια της ενδεχόμενης τυχαιότητας, της ενδεχόμενης ανεδαφικότητας, της ενδεχόμενης αδυνατότητας»²⁰⁹.

Η θεωρία δημιουργεί αντιστάσεις στο θεσμό²¹⁰ της λογοτεχνίας που επιμένει να λειτουργεί υπό την αιγίδα αδιάψευστων, επιστημολογικών κριτηρίων, που επιθυμεί και υπερασπίζεται μαχητικά τις καθησυχαστικές αλήθειες της κοινής λογικής και της εποπτείας στη λογοτεχνική

²⁰⁷ de Man, 1979: 124 και Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 174-175.

²⁰⁸ de Man, 1979: 64.

²⁰⁹ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 187-188.

²¹⁰ Περ. Λόγου Χάρη, Άνοιξη 1990: 57, 90.

ανάγνωση. Πολύ περισσότερο όμως δημιουργεί αντιστάσεις ενάντια στον ίδιο της τον εαυτό –αντιστάσεις που προφανώς φαινομενοποιούνται θεσμικά– όταν αναδεικνύει και επιτελεί –αφ’ ης στιγμής συστηματοποιείται ως *a priori* θεωρία– τα τυφλά σημεία της μεθοδολογικής της αυστηρότητας, τα σφάλματα και τις παραναγνώσεις των προηγούμενων από αυτήν, κειμένων.

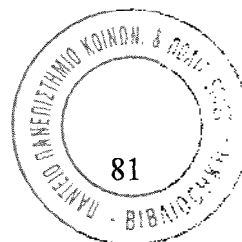
Κάθε θεωρία εγγράφει τα σημεία που αποσταθεροποιούν το συνεκτικό, ολικευτικό, εξισορροπιστικό της σύστημα, όταν συγκαλύπτει οιονεί αποτελεσματικά τη γλωσσική βία που απειλεί να την αποδιαρθρώσει με πλεονασματικούς ιστορικιστικούς και αισθητικιστικούς επιτονισμούς. Εκκρεμεί ανάμεσα στις υπέρμετρες αξιώσεις της αναφοράς και στον αφανισμό τους από τις δικές του μετωνυμικές επιθέσεις. Διαβάζει την επιταγή που επιτάσσει την άπειρη πολλαπλότητα κειμενικών νοσηματοδοτήσεων, από τη στιγμή που εκφέρεται ως διαφορά. Διαβάζει την επιταγή που διαμελίζει το κείμενο για να το επικοινωνήσει στη ρητορική ανάγνωση ως τυχαιότητα, εξ’ ορισμού λοιπόν μη επαληθεύσιμη²¹¹.

Η θεωρία είναι πάντα αυταρχική. Κατ’ επίφαση όπως όλη η γλώσσα. Εξομοιώνει τα ετερογενή, διασπαστικά στοιχεία, προσπαθεί να κρύψει τα χάσματά της, τις ανωμαλίες που τη διαστίζουν. Προσποιείται ότι επιτυγχάνει το αρραγές νόημα. Κωφεύει στις ερμηνευτικές ερωτήσεις που θέτει η υλικότητα του γράμματος. Η αισθητική της θέτει μόνο τις ερωτήσεις εκείνες που παρακάμπτουν το ζήτημα του διαμελισμού. Υπερβαίνει τα «επιστημολογικά εσκαμμένα»: «κάθε φορά που η αισθητική ανακαλείται (invoked) στο όνομα της σαφήνειας και του ελέγχου, κάθε φορά με άλλα λόγια που το σύμπτωμα γίνεται η θεραπεία για τη δυσλειτουργία που σηματοδοτεί, χρειάζεται μεγάλη προσοχή»²¹².

Η πιο απειλητική «αλήθεια» που προσπαθεί να αποκρύψει η αισθητική είναι το ενδεχόμενο οι ακατονόμαστες, σημασιολογικές δομές να μην μπορούν να βρουν διέξοδο στον αναφορικό κόσμο της φύσης/εποπτείας. Οι φαινομενοποιήσεις της κολοβωμένης –διότι μη επικυρώσιμης– σημασιολογικής δυνατότητας της γλώσσας είναι τυφλώσεις, «διαφυγές», παραλείψεις, μια αυταρχική πολεμική ενάντια σε κάθε ανάγνωση που στόχο έχει να εξοστρακίσει από το σώμα της τα πτώματα κάθε ερμηνευτικά αποτυχημένης, φυσικής ένωσης. Η θεωρία από τη μια είναι η παρενόχληση της κοινότητας /αυτονόητης, νεωτερικής, αισθητικής ιδεολογίας, αλλά και η αυτο-ακύρωση της αυταπατώμενης ανάγνωσης της. Η θεωρία αντιστέκεται στην ανάγνωση της τυφλότητάς της: «η αντίσταση στη θεωρία... είναι η αντίσταση στην ίδια τη γλώσσα,

²¹¹ Waters L. and Godzich W. (eds), 1989: 189, και Norris, 1988: 38-40.

²¹² Norris, 1988: 40.

στην πιθανότητα ότι η γλώσσα περιέχει παράγοντες και λειτουργίες που δεν μπορούν ν' αναχθούν στην εποπτεία (intuition)»²¹³.

Σε αυτή την αντίσταση οφείλεται η κειμενο-παραγωγική δύναμη της αποδόμησης. Και μόνο από ένα ασημαντο στοιχείο –όπως στη ντερινταϊνή αποδόμηση– μπορεί να εντοπιστεί και να ονομαστεί εν είδει «θέσης» το αποσχηματιστικό της πάθος. Δείχνοντας ότι η αποδομητική τομή ξεκινά από το πιο επουσιώδες ίχνος της γραφής για να ανιχνεύσει τις τροπολογικές διαστρωματώσεις που μετασχημάτισαν την αναφορική απροσδιοριστία σε «μοναδιαίες», «φυσικές» υποστασιοποιήσεις, αβασάνιστα χρησιμοποιημένες από την παραδοσιακή κριτική²¹⁴, ο de Man διαπιστώνει ότι η εναλλακτική χρήση των λέξεων «φυσικό» (natural) και «ατομικό - ιδιαίτερο» (particular)²¹⁵ –«σημείο εισόδου στην αξιοσημείωτα λεία και ομοιογενή, κειμενική επιφάνεια του Κοινωνικού Συμβολαίου»– φέρνει στο φως την ατέρμονη, αποδομητική διαδικασία κατά τη διάρκεια της οποίας δομές διαφορικών, σημασιολογικών σχέσεων εγκλωβίζονται σε ολικευτικές έννοιες: «...στόχος της αποδόμησης είναι πάντα η αποκάλυψη κρυμμένων αρθρώσεων και ρωγμών στο εσωτερικό υποτιθέμενων, μοναδιαίων ολοτήτων (monadic totalities)»²¹⁶.

Κάθε στάδιο κατά το οποίο μια «ταυτότητα» αποσυντίθεται ρητορικά καλείται «φυσικό». Όμως με αυτή την επιστημολογικά αρνητική διατύπωση αυτοστιγμεί πραγματοποιείται η παλινόρθωση μιας νέας ταυτότητας. Αυτή συγκαλύπτει αυθαίρετα τη διαφορική «φύση» του όρου που μόλις αποδόμησε. Οι αλυσιδωτές αποδομήσεις τις οποίες υφίσταται και ταυτόχρονα σφετερίζεται κάθε νέο, «αυτονόητο», «φυσικό στάδιο» καθίστανται αναγνώσιμες ως «μηχανιστική παραγωγή φύσεων» μόνο μέσα από χρονικές μεταμφιέσεις της διαφοράς: οι αρνητικές φύσεις εκφέρονται πάντα με ένα «πριν» (αίσθηση προ κρίσεως, μετωνυμία προ μεταφοράς, ατομικότητα προ συλλογικότητας, ονοματοθεσία προ εννοιολόγησης). Η φύση γίνεται μια μεταφορά της αποδόμησης, ως κατακερματισμού, διαφοράς, απροσδιοριστίας στο εσωτερικό των σημασιολογικών πεδίων που στήνει –ή παρότι στήνει– γενεαλογικές/παραγωγικές αφηγήσεις για την προσέγγιση του θέματος. Μια φύση αναδιπλασιασμένη από τις απατηλές ολικεύσεις της. Ο αποδομητικός λόγος στρέφει εναντίον του το όπλο της ρητορικής από επιστημολογική αυστηρότητα.

Το διακύβευμα είναι η κατανόηση και το θεωρητικό σύστημα πρέπει να προστατέψει το επικοινωνήσιμό του με κάθε φαινομενοποιητικό κόστος για τις εγγενείς αντιστάσεις που αναφύονται στις τάξεις των

²¹³ ό.π.: 41.

²¹⁴ Η εφαρμογή της αποδομητικής μεθόδου παίρνει έτσι τη μορφή χιονοστιβάδας, πολλαπλασιάζοντας τις αφορμές για τις επικρίσεις περί τρομοκρατικού λόγου.

²¹⁵ Για την ανάλυση που ακολουθεί βλ. de Man, 1979: 246-249, 252.

²¹⁶ ό.π.: 249

μεθοδολογικών του προτάσεων ως σημεία ρητορικής απροσδιοριστίας. Η αποδομητική όμως θεωρία εκείνη που είναι αναποφάσιστη να αποκαλύψει την «επίμονη υλικότητα του γράμματος» και τις δια της αποκήρυξης εκφάνσεις του είναι η μεγαλύτερη όλων των αντιστάσεων. Είναι η ίδια η αντίσταση ...προσωποποιημένη, η καθολική θεωρία της «αδυνατότητας της θεωρίας». Η κατεξοχήν υπονόμευση της ανάγνωσης που κομίζει η αυθεντική διαπίστωση/ επιτέλεση του double bind της αποδόμησης με όλες τις παραδοξολογίες της ρητορικής της εκφοράς. Καμιά θεωρία δεν έχει το αλάθητο επί της γλώσσας. Όχι όσο το δηλώνει, όχι όσο επιτελεί την αντίσταση ως φαινομενοποιημένο σφάλμα²¹⁷.

²¹⁷ Norris, 1988: 42.

Επίμετρο
∞ Ad Infinitum...

Το σχήμα λόγου είναι λήθη, γιατί ξεχνά ότι αδυνατεί να ορίσει κάτι, μια ερώτηση που ξεχνά ότι δεν θα πάρει ποτέ απάντηση. Κάθε σχήμα λόγου είναι μια ερώτηση για το απροσδιόριστο. Για το άρρητο. Κάθε προσπάθεια να ορίσουμε ή να θεματοποιήσουμε τα σχήματα λόγου είναι μια μάταια ελπίδα ότι μπορούμε να αποφύγουμε τον παραμορφωτικό τους ίλιγγο. Διαβάζουμε σε αυτά την αποτυχία μας να «συγκροτήσουμε» μια θεωρία της γραφής και της ανάγνωσης. Όμως μια πανουργία, ένα γλωσσικό τέχνασμα μας καθησυχάζει. Μια σημασιολογία αποκόπτεται από έναν χαοτικό κόσμο, από ένα μετωνυμικό πλαίσιο και ευθυγραμμίζεται με μια άρθρωση. Έν αρχῇ ἦν ὁ λόγος. Η αντιστοίχιση διαμορφώνει το καλούπι. Το σχήμα λόγου είναι γεγονός.

Η εξεικόνιση δίνει μορφή στο χάος του κόσμου: διατάσσει και μοιραία παρερμηνεύεται ως μια επιφάνεια ανοχύρωτη στις αισθητηριακές επιθέσεις και τις σημειολογικές/συνειρμικές φιλοδοξίες της πλήρους ταυτότητας. Το σχήμα τότε αμέσως ενδύεται κοσμολογικές διαστάσεις: δεν είναι μόνο ένα στολίδι, εφόσον ενέχει την έννοια της ταξινόμησης. Αποκαλύπτει πίσω του ένα γεωμετρικό μοντέλο, τον τρόπο, που προσπαθεί με την κυκλική του κίνηση να χωροθετήσει το κενό στο οποίο αναπτύσσεται. Ο τρόπος ριζώνει στο γλωσσικό ρήγμα. Τίθεται σε λειτουργία, όταν η γραμματική βίαια διανοίγει έναν απείρως δυνητικό χώρο σημασιολογίας, αποκόποντας την ίδια στιγμή τη γέφυρα προς αυτόν. Η αριθμητική των τρόπων με όλες τις εξισώσεις, τους χιασμούς, τις αντιμεταθέσεις της είναι προσβολική για να λύσει τα περίπλοκα μαθηματικά της σύνταξης.

Ο κύκλος πρέπει δειλά να δοθεί στην αναπαραστασιμότητα: η τροπολογική του διάμετρος διατρέχει τις εξεικονίσεις του μήκους του προσπαθώντας να ορίσει το περικλειστό κενό του. Η τροπή του δεν μπορεί να ορίσει την ουσία της ολίκευσης, είναι ένας πλάνητας καταδικασμένος να διανοίγει το αποδομητικό πάθος της σπείρας:

Αν μια ευθεία γραμμή, χαραγμένη σε μια επίπεδη επιφάνεια περιστραφεί ομοιόμορφα για κάποιο χρονικό διάστημα γύρω από ένα καθορισμένο άκρο μέχρις ότου επιστρέψει στην αρχική της θέση και αν, την ίδια στιγμή καθώς η γραμμή περιστρέφεται, ένα σημείο κινηθεί ομοιόμορφα κατά μήκος της γραμμής που ξεκινά από το καθορισμένο άκρο, τότε το σημείο αυτό θα ορίσει μια σπείρα στην επιφάνεια.

Για πιο λόγο τίθεται σε λειτουργία η σπείρα; Αναφορικά προς τι; Οι απορίες που γεννώνται από τις αρχιμήδειες επιλογές είναι ενδεικτικές για τις σχέσεις τρόπου – επιτέλεσης. Για καθαρά γεωμετρικούς λόγους, για να οριστεί το αχώρητο του κύκλου, για να τετραγωνιστεί ο κύκλος; Ή μήπως

χάριν της πλανητικής/ μεταφορικής κίνησης; Ή ίσως τελικά εξαιτίας ενός καθαρά μηχανικού ενδιαφέροντος διανοίγεται η σπείρα; Εξαιτίας δηλαδή του τυπικού συνδυασμού δυο μεθοδικών/επαναλαμβανόμενων/θετικών (positional/ regular)/ ομοιόμορφων κινήσεων, της ευθείας γραμμής και του κύκλου; Και οι τρεις λόγοι φαίνεται ότι επισυμβαίνουν διαμιάς.

Ο τρόπος μετατοπίζει διαρκώς το κέντρο του, υποθέτει το γλωσσικό θραύσμα κατ' εικόνα και ομοίωση του: ως έκκεντρο κέντρο. Δεν μπορεί αλλιώς να εξεικονίσει τη σπειροειδή καμπύλη στην οποία τον δεσμεύει η ευθεία της κειμενικής γραμματικής, δεν μπορεί ν' αναγνώσει διαφορετικά την περιδίνηση στην οποία τον εξαναγκάζει η σύνταξη, όταν αυτή δεχτεί την παρενόχληση ενός παράλληλου, «αναφορικού σημείου». Η μεταφορά του έκκεντρου κέντρου για τη σπείρα είναι η αλληγορία ενός σφετερισμού. Ο τρόπος διαρκώς μετατοπίζεται, αποικίζει διαφορετικά σημεία μέσα στο χώρο, μεταβιβάζει σε αυτά την ιδιότητα του νοηματικού κέντρου, τα υποτάσσει στη λογική των αμοιβαίων υποκαταστάσεων.

Όμως το έκκεντρο κέντρο είναι μια απατηλή μεταφορά που αποκρύπτει το άχρονο, το άτοπο της ρωγμής που υπαγορεύει την κίνησή της. Ένα προγλωσσικό στάδιο στη ντερινταϊνή σύλληψη της Αρχι-Γραφής. Ενδεχομένως το άρρητο π του κύκλου, το 3,14 που ο de Man δεν μπορεί να αποδεχθεί ως άρρητο, αλλά το εγγράφει εντός των αλληγορικών και ειρωνικών κινήσεων της γλώσσας, ως ετερογενές στοιχείο που διαπλέκει τις σχέσεις αφήγησης – σημειωτικής – κατανόησης. Απειροστικό.

Η μεταφορά του κύκλου πιθανόν δεν νομιμοποιείται στο παραμικρό. Πιθανόν εστιάζει σε «αισθητηριακά», «αριθμητικά» μοντέλα: οι μεταβάσεις που υποθέτει καταρρέουν στα πολυπλοκότερα συστήματα της γλώσσας, στη γραμματική/σύνταξη, επιτέλεση, τις άμορφες, τυχαίες μηχανιστικές αρχές της γλωσσικής οργάνωσης. Η διάρρηξη του κύκλου είναι πάντα δυσδιάκριτη. Η βία έχει καλυφθεί στο συνεχές του εξεικονίσεων, έχει χαθεί στις εγκιβωτιστικές -πλέον- δομές του αισθητισμού και της ιδεολογίας. Ένας κύκλος που δεν θα τετραγωνιστεί ποτέ είναι πάντα ήδη μια σπείρα, μια εγκιβωτιστική δομή, όπου οι μεταφορές έγιναν ασυνταξίες. Οποιαδήποτε ανάγνωση τον προσεγγίσει – προνομιακή ή λιγότερο προνομιακή ως προς τη ρητορική της αυτεπίγνωση – μπορεί να τον θεωρήσει ως κατασκευή μόνο μέσα σε μια διόραση που εμπεριέχει την τύφλωση, ως καταστατική της συνθήκη. Η σωστή θέση μέσα στον ερμηνευτικό κύκλο τελεί διαρκώς –στο τροπολογικό λεξιλόγιο– υπό μετατόπιση, ή υπάρχει ενδεχομένως μόνο στο εσωτερικό μιας σπείρας, παρά ενός κύκλου. Μόλις η ύπαρξή της αρθρωθεί, αρχίζουν οι διαρροές. Η σπείρα και η ικανότητά της να θέτει και να αξιοθετεί προβάλλουν το χερωκοπημένο όνειρο της φιλοσοφίας, για αυτοβεβαίωση.

Η γλώσσα είναι αυταρχική, καταναγκαστική. Ό,τι πριν μπορούσαμε να συλλάβουμε μέσα σε ένα αισθητηριακό πλαίσιο ό,τι μπορούσε να

συνδεθεί με τις γνωσιολογικές κατηγορίες της αλήθειας και του ψεύδους, έστω και απατηλά τώρα χαίνει ως ακατανόητο, ειρωνικό, ανακόλουθο. Μια χρεωκοπημένη ανατροπή, μόλις αρθρωθεί: πολλά δισεκατομμύρια δεκαδικά ψηφία του π είναι γνωστά, τα υπόλοιπα (άπειρα) παραμένουν άγνωστα ...σε ανθρώπους ή λογιστικές μηχανές.

Οι δυο ομοιόμορφες, κινήσεις της γλώσσας, θέτουν σε εφαρμογή τη θεωρητική/γεωμετρική/ρητορική κατασκευή του Paul de Man. Μη αντιθετικές, μη συμμετρικές, μη διαλεκτικές μεταξύ τους –εφόσον το τιθέναι είναι η ρωγή κάθε αιτιοκρατίας, κάθε εξήγησης, κάθε επιστημολογίας– περιπλέκονται σε συγχρονικές δομές που δεν μπορούν να αποτινάξουν τις αλληγορικές τους αφηγήσεις. Ακριβώς επειδή κινητροδοτούνται από ένα πλεόνασμα επιστημολογικής ακριβολογίας. Σε όλες του τις μελέτες, ο de Man δεν σταματά να καταδιώκει την υπέρβαση της αλληγορίας, την ειρωνική ανατροπή.

Διπλά δεσμευμένος. Γιατί πιστεύει πρώτα στην αναφορά και μετά στο αδύνατό της, πρώτα στην επιστημολογία και μετά στις ρητορικές της περπλοκές: η γενική της στις «αλληγορίες της αναφοράς» που στήνει ο de Man είναι μια μεταφορά για μια ακατάληκτη, ατέρμονη, τραυλίζουσα απαρίθμηση περί του τίποτα, ο μακρινός απόηχος της υλικής, γραμματικής, της μηχανιστικής γλώσσας²¹⁸:

3,1415926535897932384626433832795029...

Ένας καθαρός αριθμός. Άρρητος. Περιγράφει το τίποτα.

Έτερος του σημείου και του τρόπου. Είναι γεγονός, ιστορική και υλική συνθήκη, γιατί διανοίγεται στο πέρα. Εγγράφει όλα τα συμβάντα του κόσμου, γεννήσεις και θανάτους. Το κόμμα είναι το ανακόλουθο, η διάνοιξη στη μόνιμη καθαρότητα, παράβαση που εξαπλώνεται παντού στην πράξη του αριθμείν, την διασπά ανάμεσα στο παρόν και το επαναληπτικό παρελθόν της, την αναγκάζει να επαναλαμβάνει μηχανικά αυτή τη διάσπαση, συγχέοντάς την με την αφηγησιμότητα – χρονικότητα και πολλαπλασιάζει ιλιγγιωδώς την απορία διάσπασης-χρονικότητας. Η «αλληγορία –το μηχανικά απαριθμήσιμο τραύλισμα– είναι ο τρόπος της ειρωνείας, όπως το ένα είναι ο τρόπος του μηδενός»²¹⁹. Ορίζει:

«ένα μοντέλο λογισμού (*reasoning*) ...στο οποίο οι αντιθέσεις αν δεν συμφιλιώνονται, τουλάχιστον οδηγούνται σε μια ολίκευση η οποία μπορεί να αναβάλλεται απείρως, αλλά που εξακολουθεί να λειτουργεί ως η μοναδική αρχή κατανοησιμότητας (*intelligibility*)»²²⁰.

²¹⁸ de Man, 1996: 18-19.

²¹⁹ ό.π.: 32.

²²⁰ Norris, 1988: 100.

Βιβλιογραφία

Arac J. et al (eds),
The Yale Critics: Deconstruction in America, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1983

de Man Paul,
Aesthetic Ideology, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1986.

de Man Paul,
Allegories of Reading, New Heaven: Yale University Press, 1979

de Man Paul,
Blindness and Insight, London: Methuen, 1971

de Man Paul,
Η Επιστημολογία της Μεταφοράς- Ανθρωπομορφισμός και Τρόπος στη Λογική Ποίηση (μτφ. Κ. Παπαδόπουλος), Αθήνα: Άγρα, 1990.

de Man Paul,
The Rhetoric of Romanticism, New York: Columbia Univesity Press, 1984

Johnson Barbara,
The Critical Difference: Essays in the Contemporary Rhetoric of Reading, Baltimore: The John Hopkins University Press, 1987

Johnson Barbara,
The Wake of Deconstruction, Oxford: Blackwell, 1994.

Norris Christopher,
Deconstruction and the Critique of Aesthetic Ideology, Routledge: New York, 1988

Norris Christopher,
Deconstruction. Theory and Practice, London: Methuen, 1982

Waters L. and Godzich W. (eds),
Reading de Man Reading, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1989

Περιοδικό Λόγου Χάριν,
(1990-1996) εκδόσεις Εστία, τεύχος 1-3, κείμενα:
Καψάλης, Διονύσης, *Η Αντίσταση στη Θεωρία: Αντί Εισαγωγής*, σσ. 3-45 (Άνοιξη 1990)

de Man, Paul, *Σημειολογία και Ρητορική*, (μτφ. Νίκος Καλταμπάνος) σσ. 69-85 (Άνοιξη 1990)
 de Man, Paul, *Η Αντίσταση στη Θεωρία*, (μτφ. Διονύσης Καψάλης) σσ. 47- 67 (Άνοιξη, 1990).
 de Man, Paul, *Η Επιστροφή στη Φιλολογία*, (μτφ. Διονύσης Καψάλης) σσ. 87-92, (Άνοιξη 1990).
 de Man, Paul, *Ο Heidegger εξηγεί τον Hölderlin*, (μτφ. Γιώργος Βάρσος), σσ. 49-67, (Φθινόπωρο, 1992).

Journals

Critical Inquiry, 11: 1, (September 1984),
 Rorty Richard, *Deconstruction and Circumvention*, pp.1-23.

Critical Inquiry, 12, (Winter 1986),
 Staten Henry, *Critical Response III, Rorty' s Circumvention of Derrida*, pp. 453-461.
 Rorty Richard, *Critical Response IV, The Higher Nominalism in a Nutshell: a reply to Henri Staten*, pp. 462-466.

Genre, Vol.XVII, No 1-2, (Spring- Summer 1984)
 Miller Hillis J., *The Search for Grounds in Literary Study*, pp. 19-35.
 MacCannell Juliet Flower, *Portrait: de Man*, pp. 51-74.
 Panelists: Johnson Barbara, Mackey Louis, Miller Hillis J., *Matrxism and Deconstruction: Symposium at the Conference on Contemporary Genre Theory and the Yale School*, 1 June 1984, pp. 75- 97.

New Literary History, 18: 1 (1986)
 Barzilai Shuli & Bloomfield Morton W., *New Criticism and Deconstructive Criticism, Or What's New?*, pp. 151- 169.

